

Muovijäte luomassa sosioekologista kaupunkiympäristöä: kehysanalyysi
muovijätteen hallinnasta eri alueellisten skaalojen kautta

Salla Vikki

791619S
Pro gradu -tutkielma
Maantieteen
tutkimusyksikkö
Oulun yliopisto
10.6.2020

Luonnontieteellinen tiedekunta

Yksikkö: Maantieteen tutkimusyksikkö	Pääaine: Maantiede
Tekijä: Vikki Salla Maria	Opiskelija-numero: 2430568 Tutkielman sivumäärä: 76 s.
Tutkielman nimi: Muovijäte luomassa sosioekologista kaupunkiympäristöä: kehysanalyysi muovijätteen hallinnasta eri alueellisten skaalojen kautta	
Asiasanat: muovijäte, urbaani poliittinen ekologia, toimintapoliittiset kehykset	
Tiivistelmä: <p>Viime vuosina on saattanut törmätä muovijätteeseen liittyvään uutisointiin monessa mediassa. Muovijäte tunkeutuu elämän useisiin osa-alueisiin, huomasimmepa sitä tai emme. Tutkielman tarkoituksena on lisätä ymmärrystä monimutkaisiin muovijättekysymyksiin tarkastelemalla, miten muovijätteen hallintaa kehystetään ja millaista sosioekologista kaupunkiympäristöä siten tuotetaan. Aihetta on tarkasteltu eri alueellisten skaalojen kautta, jotka ovat Euroopan unioni, Suomen kansallinen taso ja paikallinen eli tässä tapauksessa Oulun kaupungin taso. Tutkielman aineisto koostuu viidestä (5) asiantuntijahaastattelusta ja kahdeksasta (8) dokumentista. Haastatteluihin on valittu Oulun alueen jätehallintaan liittyviä toimijoita, ja dokumentit edustavat joko jäte- tai muovihallintaan kuuluvia asiakirjoja eri institutionaalisten toimijoiden tasolla.</p> <p>Urbaani poliittinen ekologia toimii tutkielmani teoreettisena viitekehyksenä, jota sovellan aineistooni kehysanalyysin menetelmän kanssa. Muovijätteen toimintapoliittisiksi kehyksiksi nousi vihreä resurssitalous, holistinen jätehallinta ja luonnonvarat. Vihreän resurssitalouden -kehystä käytettiin vahvimmin Euroopan unionin ja Suomen kansallisen tason dokumenteissa, joissa korostettiin talouden ja teollisuuden roolia. Holistisessa jätehallinnassa ei korostettu muovijätettä muuhun jätehallintaan verrattuna, mikä nousi eniten esille Oulun paikallistason aineistossa. Luonnonvarat-kehys toi kaikkiin skaaloihin osin yhteisen muovijätteen määritelmän, eli muovijäte on luonnonvarojen tehotonta käyttöä.</p> <p>Muovijätteen toimintapoliittisten kehysten pohjalta luotu sosioekologinen kaupunkiympäristö saattaa vaihdella sen mukaan mitä kehystä painotetaan eniten. Yleisesti kaupunkiympäristöä halutaan muuttaa tehokkaaksi materiaali kierron ympäristöksi, jossa teollisuuden tuottamat tuotteet ovat helposti kuluttajan kierrätettävänä sekä tuotesuunnittelun että kaupungin tarjoaman infrastruktuurin kautta. Muovijätteen hallinnan kysymykset eivät ole kuitenkaan helppoja, ja ne luultavasti pysyvät julkisen keskustelun aiheena vielä pitkään.</p>	
Muita tietoja:	
Päiväys: 10.06.2020	

Sisällys

1. Johdanto	4
2. Urbaani poliittinen ekologia	7
2.1 Tausta poliittisesta ekologiasta	7
2.2 Sosioekologiset prosessit urbaaneissa ympäristöissä	10
2.3 Urbaanin ympäristön hallinta.....	15
2.4 Jätepolitiikka ja -hallinta.....	17
3. Muovi yhteiskunnassa.....	21
3.1 Muovin monet puolet.....	21
3.2 Muovin hallinta jätepolitiikassa.....	24
4. Aineiston ja menetelmien esittely	30
4.1 Aineisto	30
4.2 Teemahaastattelu	32
4.3 Kehysanalyysi	34
5. Toimintapoliittiset kehykset muovijättekysymyksissä	40
5.1 Vihreä resurssitalous.....	40
5.2 Holistinen jätehallinta	46
5.3 Luonnonvarat	50
6. Kehysten tulkitseminen urbaanin poliittisen ekologian keinoin.....	54
6.1 Muovijätteen tuottama kaupunkiympäristö paikallisesti	58
7. Johtopäätökset ja yhteenveto	64
8. Pohdinta	68
9. Lähteet	71

1. Johdanto

”Vähennä ja vältä, kierrätä ja korvaa” on Suomen muovitiekartan sanoma, joka toimii yleisenä ohjenuorana muovin kanssa toimimiseen eri tahoille (Ympäristöministeriö 2018: 4). Muovin käytölle ja sen kanssa toimimiselle onkin hyödyllistä olla jonkinlaisia ohjenuoria, sillä monipuolisten käyttötarkoituksiensa vuoksi, muovin käyttö on viimeisen 50 vuoden aikana 20-kertaistunut globaalilla tasolla ja kasvun odotetaan jatkuvan seuraavan 20 vuoden ajan (Ympäristöministeriö 2018: 7). Muovia on ollut elämässämme monessa paikassa ja tulee siten olemaan jatkossakin. Euroopan unionin tasolla muovijätettä syntyy vuosittain noin 25,8 miljoonaa tonnia, josta kierrätykseen päätyy vain alle 30 prosenttia (Euroopan komissio 2018: 2). Suomessa vuonna 2018 muovipakkauksista syntyvästä jätteestä kierrätettiin noin 30 prosenttia (Pakkausjätetilastot 2019), mutta Euroopan unionin kiristyvissä tavoitteissa kierrätysprosentti halutaan nostaa 55 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä (Ympäristöministeriö 2018: 14).

Muoviuutiset ovat viime vuosina korostuneet ja ihmiset ovat voineet lukea esimerkiksi merien muovijäteongelmasta (Leppänen 2019), mikromuoveista (Saavalainen 2019) ja kierrätyksestä tai sen puutteesta (Koskimäki 2018). Aihe on siis erittäin ajankohtainen ja tärkeä tutkia. Muovista on jonkin verran tutkimuksia, ja niitä löytyy esimerkiksi merien muoviongelma (Xanthos & Walker 2017, Vince & Hardesty 2016) tai muovikasseihin liittyvistä ongelmista (Clapp & Swanston 2009, Mattila ym. 2011, Njeru 2006). Ja kuten Pathak & Nichter (2019: 309) mainitsevat, muovin kierrätyksestä on viime vuosina tutkittu, mutta sen sosiokulttuuriset näkökulmat ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Laajemmin tutkielmani liittyy vallalla olevaan ilmastonmuutoskeskusteluun, vaikka muovijäteongelma ei suoranaisesti liitykään ilmastonmuutokseen, vaan enemmän öljyn hyödyntämiseen eli fossiilitalouteen. Kuitenkin ihmisen fossiilisista polttoaineista tuottama muovi on iso moniskaalainen ympäristöongelma. Pienemmän tason keskustelut muovin käytöstä ja kierrättämisestä johtavat lopulta laajemman skaalan pohdintaan luonnonvarojen ja raaka-aineiden käytöstä tai korvaamisesta.

Muovin käyttöä hallinnoidaan monella eri skaalalla, joten on hyödyllistä tarkastella eri hallintakeinojen ja instituutioiden perustaa muoviin liittyvässä

jätepolitiikassa. Onkin siis kiinnostavaa tutkia, minkälaisia kehyksiä muovijätekysymyksiin liittyy, jotta voidaan käsitellä mahdollisia ongelmatilanteita ja -kohtia. Myös ymmärrys muovin ja siitä syntyvään jätteen eri puoliin lisääntyä monella eri skaalalla. Tämän tutkielman kannalta on olennaista havainnoida, minkälaisia kehyksiä nousee esiin muovijätteen hallinnan kysymyksissä eri alueellisten skaalojen kautta ja miten tämä vaikuttaa sosioekologisen kaupunkiympäristön luomiseen.

Tutkimuskysymykset:

1. Minkälaisiin kehyksiin institutionaalisten toimijoiden käsitykset muovijätteen hallinnasta perustuvat?
2. Millaista sosioekologista kaupunkiympäristöä kehysten pohjalta luodaan eri alueellisten skaalojen näkökulmasta?

Kuten aikaisemmin mainitsin, muoviin liittyy eri tasoilta tulevia suosituksia ja määräyksiä, jotka vaikuttavat yksilöllisellä, paikallisella ja kansallisella tasolla. Omassa tutkimusasetelmassani aion huomioda monen skaalan tarkastelun ottamalla aineistoon dokumentteja EU:n, Suomen kansalliselta ja paikalliselta tasolta. Paikallista näkökulmaa myös tukevat asiantuntijahaastattelut, sillä dokumenttiaineistoa muovista ei ole tarpeeksi saatavilla. Olen valinnut paikallisen skaalan tarkasteluun Oulun kaupungin, sillä Oulussa on tällä hetkellä mielenkiintoinen tilanne muovijätekysymysten suhteen, sillä muovin keräystä ei velvoiteta (Yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut 2013), vaan muovinkeräyspisteen hankkiminen on vapaaehtoista tai muoveja voi viedä tiettyihin keräyspisteisiin. Muovin keräysvelvoitteisiin on kuitenkin luultavasti tulossa muutosta. Myös aineiston keruun käytännön syyt eli haastatteluiden tekemisen mahdollisuudet rajasivat Oulun luontevaksi valinnaksi. Tutkimukseni menetelmänä on kehysanalyysi, jonka tarkoituksena on eritellä kehyksiä, jotka ovat vaikuttamassa tietyn ongelman tai asian määrittämiseen, sillä kehykset muodostuvat erilaisista tiedoista, arvoista ja intresseistä. Dokumentit ja haastattelut tukevat toisiaan analyysissä, sillä niistä saatava tieto on moniskaalaista.

Dokumentit edustavat virallisempaa institutionaalisten toimijoiden kantaa, sillä ne ovat osittain poliittisesti päätettyjä asiakirjoja. Haastatteluiden näkemykset tuovat epävirallisen kannan muovijätekysymyksiin, vaikkakin haastattelut toimijat edustavat paikallista institutionaalista toimintaa. Eniten haastatteluja on kerätty

kaupungin eri toimijoilta, koska kuten Lilius (2017: 301) toteaa, Pohjoismaissa paikallisella hallinnolla on suuri rooli kaupunkiympäristöjen määrittelyssä ja muokkaamisessa, joten paikallistasoon keskittyminen on perusteltua. Sääöksistä päättävät toimijat myös ratkaisevat ongelmia perustuen siihen, miten he määrittelevät ongelmia. Voidaan siis ajatella, että ongelman esitysmuoto tuottaa eräitä toimintoja ja jättää joitain pois (Liboiron 2016: 88). Mahdollisen ongelman määrittelyä kannattaa tarkastella myös sen valossa, minkälaisia ratkaisuja siitä mahdollisesti tuotetaan.

Uraanin poliittisen ekologian viitekehyksen kautta analysoin kehyksiä itsessään sekä peilaan niitä eri alueellisten skaalojen näkökulmasta. Eri skaalojen tarkastelussa hyvä ottaa huomioon niin kutsuttu ”policy transfer”, jonka kautta voidaan tutkia, miten toimintapolitiikkaa siirretään alueellisesta skaalasta toiseen. Toimintapolitiikan siirtämisessä on kyse jonkun toisen skaalan tai alueen poliittisen tiedon, hallinnon ja instituutioiden ideoiden ja järjestäytymistapojen omaksumista (Dolowitz & Marsh 2000: 5). Esimerkiksi täysin samat kehykset voitaisiin tulkita niin, että muovijätteen toimintapolitiikka ja hallinta on siirtynyt sellaisenaan ylikansalliselta tasolta kansalliseen ja paikalliseen. En kuitenkaan tarkastele tarkemmin toimintapolitiikan siirtämisen olemusta ”policy transfer” -käsitteen määrittelyn kautta, vaan lähinnä sen idea toimii aineiston analyysin tukena. Tärkeämpänä on erotella kehysanalyysin kautta muovijätteen kehyksiä ja tulkita niitä luotuun kaupunkiympäristöön urbaanin poliittisen ekologian keinoin. On kuitenkin hyvä huomioda eri skaalojen ja toimijoiden vaikutus aiheeseen. Muovia on kaikkialla, joten tutkimuksen lisääminen on kannattavaa.

2. Urbaani poliittinen ekologia

Tutkielman tarkempana teoreettisena viitekehyksenä toimii urbaani poliittinen ekologia, joka on poliittisesta ekologiasta johdettu. Kyseinen suuntaus on suhteellisen uusi, sillä siitä alettiin puhua enemmän noin vuoden 1995 jälkeen ja 2000-luvulla poliittisen ekologian tutkijat ovat alkaneet kiinnostua siitä lisää (Heynen 2014: 598). Esittelen ensin juuri poliittisen ekologian lähtökohtia ja alkuperää, jotta urbaanin poliittisen ekologian teoreettinen viitekehys tulisi selkeämmäksi.

2.1 Tausta poliittisesta ekologiasta

Poliittiselle ekologialle on olemassa erilaisia määritelmiä sen mukaan, mitä aihepiiriä painotetaan. Jotkin määritelmät korostavat enemmän poliittista taloutta, toiset poliittisia instituutioita ja kolmannet ympäristömuutosta (Robbins 2004: 5). Yleisesti ottaen poliittinen ekologia tutkii luonnon, kulttuurin, vallan ja politiikan välisiä vuorovaikutuksia (Blaser & Escobar 2016: 164) ja isoina teemoina voidaan pitää maan pilaantumista ja syrjäytymistä koskevia kysymyksiä, ympäristökonflikteja, suojelun ja kontrollin aiheita sekä ympäristöidentiteetin ja yhteiskunnallisen liikehdinnän tutkimusaluetta (Robbins 2004: 14–15). Tärkeänä lähtökohtana on ympäristökysymysten tilannekohtaisuus ja paikallisten ongelmien sosiaaliset, poliittiset ja taloudelliset yhteydet (Nygren 2009: 158).

Yksinkertaisuudessaan näkökulman tarkoituksena on pyrkiä selittämään ympäristömuutoksia, -konflikteja ja -ongelmia yhdistämällä yhteiskuntatiedettä ja luonnontiedettä (Paulson ym. 2005: 17). Näiden puolien lisäksi tarkastellaan asioiden kulttuurisia näkökulmia (Biersack 2006: 24). Tutkimuksessa pyritään arvioimaan eri skaaloilla olevien toimijoiden vaikutus ympäristökysymyksissä. Huomioon otetaan alueellisten säännösten vaikutus paikallisiin päätöksiin sekä globaalin politiikan ja talouden merkitys alueelliseen tasoon. Yhteiskunnan ja ympäristön välistä vuorovaikutusta pyritään selvittämään ottamalla huomioon myös niihin sisältyvää valtarakennetta. Poliittisessa ekologiassa korostetaan ekologisten systeemien poliittisuutta, sillä ekologisia systeemejä rajoittavat ja ohjaavat poliittiset sekä taloudelliset prosessit (Robbins 2004: 12–13). Näkökulman kautta on kritisoitu esimerkiksi hallitusten ja kehittämistoimijoiden taipumusta ratkaista ekologisia ongelmia

teknisillä ratkaisilla samalla, kun unohdetaan ei-paikallisen sääntelyn ja pääomavirtojen rooli myös paikallisella tasolla (Gezon & Paulson 2005: 8).

Kriittisenä analyysin keinona poliittinen ekologia tavoittelee dominoivien näkökulmien virheiden paljastamista. Se ottaa esille yritysten, valtion ja kansainvälisten viranomaisten vallitsevan kannan ja tarkastelee sitä, kuinka esimerkiksi säännökset ja markkinaolosuhteet tuottavat epämieluisia vaikutuksia. Yhtenä puolena tutkitaan yksilöiden sopeutumista muutokseen, kotitalouksien pärjäämistä ja ryhmien toiminnan joukkoistamista (Robbins 2004: 12–13). Poliittisen ekologian alkuajoista lähtien tutkijat ovat korostaneet, miten tiede heijastelee politiikkaa, ja he ovat tuoneet huomiota tieteellisen käsitteistön muodostamiseen. Ympäristöllisten ongelmien tieteellisiin selityksiin ja määritelmiin vaikuttaa siis vallalla oleva politiikka ja sen päämäärät (Forsyth 2011: 31)

Jo alusta alkaen poliittinen ekologia on ollut kansainvälistä ja monialaista (Watts 2015: 32). Poliittisen ekologian kehityksestä voidaan erotella kaksi sukupolvea. Ensimmäisessä sukupolvessa sovitettiin luonnon ja kulttuurin suhdetta niin, että toinen ajattelutapa ei jyräisi toista alleen. Riippuvuusteoria otettiin uudelleen tarkastelun alle, sillä nähtiin, että vaikka paikalliset järjestelmät ovat kapitalistisen talouden alaisia, ne silti sopeutuvat omiin tarpeisiinsa. Tutkijat eivät kuitenkaan nähneet sopeutumista pelkästään hyvänä, sillä kapitalismin tuomat vaatimukset aiheuttivat ympäristölle vahinkoa (Blaser & Escobar 2016: 165). Poliittisen ekologian alkuvaiheessa ei tutkittu kulttuurisen ja yhteiskunnallisen järjestelmän soveltuvuutta, vaan keskityttiin tuottajien ja markkinoiden suhteeseen, maan ja työn kaupallistamiseen, maanviljelysyhteisöjen eriytymiseen, moraalisen talouden hajoamiseen ja tuotannon muuttumiseen (Watts 2015: 32). Alalla myös alettiin tutkia esimerkiksi yhteiskunnallisen syrjäytymisen ja ympäristömuutosten, kuten maaperän eroosion välisiä yhteyksiä. Kuitenkin laajemman kulttuurisen kontekstin huomioon ottaminen jätettiin analysoimatta (Gezon & Paulson 2005: 13).

Yhteiskuntatieteisiin ekologinen ajattelu nousi 1960-luvulla (Watts 2015: 28) ja sanastoa määriteltiin esimerkiksi sopeutumisen rajallisuuden diskurssista, mikä kehittyi poliittisessa ekologiassa 1970- ja 1980 -luvuilla. Kysymys siitä, miten ihminen ja yhteiskunta sopeutuvat esimerkiksi muuttuvaan ympäristöön, nousi kyseisenä ajanjaksona enemmän esille. Sopeutumisen termi on ajankohtainen myös nykypäivän ajatteluun, sillä ilmastonmuutos haastaa monia elämänalueita sopeutumisen taktiikoihin

(Watts 2015: 21). Ihmisen ja ekologian yhteydet alettiin siten havaita selvemmin yhteiskuntatieteiden parissa.

Teoriaa muodostettiin pohjautuen enemmän tai vähemmän marxilaiseen poliittisen talouden analyysiin, jossa ajatellaan, että resurssien kontrollointi ja niihin pääsy tapahtuu keskusjohtoisesti. Valtion vallan nähdään perustuvan myös keskusjohtoiseen ajatteluun (Watts 2015: 32). Resurssien ja sosiaalisen elämän kaupallistaminen, pääoman kertyminen ja valtion asema ovat keskeisessä roolissa, kun tarkastellaan yhteiskuntaa ja pääoman sekä ekologian näkökulmaa (Watts 2015: 33). Toisen sukupolven näkökulmaan on vaikuttanut esimerkiksi post-strukturalismin, post-marxismin ja post-kolonialismin lähtökohdat. Kun ensimmäisessä aallossa säilytettiin luonnon ja kulttuurin kahtiajako, toisessa polvessa tätä dualismia alettiin kyseenalaistaa (Blaser & Escobar 2016: 165). Luonnon ei enää siten ajateltu olevan erillinen kokonaisuus, vaan vuorovaikutuksessa ihmisten toiminnan kanssa.

Tärkeässä roolissa on myös se, miten todellisuuden ajatellaan olevan rakentunut, mihin liittyvät olennaisesti essentialismin ja konstruktionismin ideat. Essentialismissa kaikilla asioilla on jo olemassa oleva olemus, johon ei vaikuta konteksti tai vuorovaikutus muiden asioiden kanssa. Konstruktionismissa tiedolla ja subjektilla nähdään olevan yhteys ja esimerkiksi kieli ja diskurssit eivät vain heijasta todellisuutta vaan luovat sitä. Suuntauksen äärimmäisen puolen ongelmana on kuitenkin biofyysisten ominaisuuksien ohittaminen (Blaser & Escobar 2016: 166). Konstruktionismin näkökulmalla poliittisessa ekologiassa otettiin huomioon todellisuuden rakentaminen kielen kautta. Swyngedouw ja Heynen (2003: 902) kuitenkin mainitsevat, että fyysisen ympäristön ongelmia ei unohdeta, vaan yritetään muistaa, että niiden avulla saavutetaan ja ylläpidetään erilaisia valtasuhteita.

Poliittisen ekologian lähtökohtien avulla voidaan saavuttaa poikkitieteellistä näkökulmaa luonto-kulttuuri-suhteiden sekä ympäristön ja yhteiskunnan välisten vuorovaikutusten analyysiin. Ekologiset prosessit yhdistetään ihmisten ympäristökäsityksiin ja yhteiskunnallisiin ympäristön käyttö- ja kontrollikeinoihin, mikä mahdollistaa monialaisen analyysin (Nygren 2009: 160). Poliittinen ekologia keskittyy juuri luonnon ja kulttuurin vuorovaikutuksen huomioimisen lisäksi symbolisen ja materiaalisen sekä paikallisen ja globaalin näkökulmien yhdistämiseen (Biersack 2006: 15). Varsinkin oman tutkielmani aiheen

kannalta on olennaista se, että poliittisen ekologian yksi keskeisimmistä teoreettisista kysymyksistä liittyy rakenteiden ja toimijoiden välisiin suhteisiin, ympäristön fyysiseen, sosiaaliseen ja symbolisen tilan luonteeseen sekä luonnonvarojen käyttöön ja kontrolliin liittyviin hallinnan mekanismeihin (Nygren 2009: 162).

2.2 Sosioekologiset prosessit urbaaneissa ympäristöissä

Ympäristölliset asiat ovat olleet mukana kaupunkimuutoksen ja -politiikan piirissä jo vuosisadan ajan (Swyngedouw & Heynen 2003: 900). Jo 1800-luvulla tarkasteltiin modernien kaupunkien alkutaipaleella niiden kestäväntä luonnetta, esimerkiksi luonnonvarojen lisääntyvän käytön suhteen, ja esiteltiin erilaisia ratkaisuja ja suunnitelmia kaupunkielämän ongelmiin (Heynen ym. 2006: 4). Kuitenkin yhtenä syynä urbaanin poliittisen ekologian myöhäiseen heränneisyyteen Angelo ja Wachsmuth (2015: 17) arvelevat poliittisen ekologian vahvaa aikaista painotusta ympäristön pilaantumisen politisoitumisen tutkimiseen, mikä saattoi johtaa oletuksiin koko alan suunnasta tutkijoiden kesken.

Urbaanin poliittisen ekologian kautta halutaan selvittää sosioekologisissa prosesseissa vaikuttavia valta-asemia eli kuka käyttää valtaa ja ketä varten ympäristöön liittyvissä kysymyksissä. Toisin sanoen minkälaisia sosioekologisia rakenteita tuotetaan ja kenelle (Heynen ym. 2006: 2). Urbaanin poliittisen ekologian yksi perusajatuksista on, että dualistinen ajattelu maailmasta erikseen esimerkiksi luonnon- ja kulttuurinympäristöinä ei ole kannattavaa, vaan ne ovat yhteydessä toisiinsa (Keil 2003: 728). Urbaani poliittinen ekologia on saanut vaikutteita esimerkiksi fundamentaalisista yhteiskunnan kritiikkiin keskittyvistä aloista kuten ekomarxismista ja ekofeminismistä (Keil 2003: 724). Poliittisen lähestymistavan kautta ajatellaan, että yhteiskunnassa esiintyy systemaattista epätasa-arvoa, joka on jakautunut epätasaisesti esimerkiksi alueellisesti. Sen ajattelun kautta korostetaan yhteiskunnallista vuorovaikutusta luonnon kanssa sekä maailmanlaajuisesti että paikallisesti. Poliittiseen tulkintaan ovat vaikuttaneet myös vähemmistöjen tarkastelu, ympäristön politisoitumisen tutkiminen sekä toimijaverkkoteoria, jonka mukaan fyysiset tekijät ovat osa ihmisen tuottamaa poliittista kenttää. Ekologian lähestymistapa tulee ottamalla luontonäkökulma osaksi kaupunkien tarkastelua (Keil 2003: 726–727).

Näkökulma auttaa yhdistämään taloudellisia, poliittisia, yhteiskunnallisia ja ekologisia prosesseja, jotka muodostavat epätasa-arvoista kaupunkitilaa (Heynen 2014: 602). Sillä on mahdollisuuksia laajentaa käsitystä luonnosta kaupungeissa ja luoda uutta teoriaa urbanisaatiosta, mikä korostaa luonnon roolia alleviivaamatta liikaa kaupunkoja. Alusta asti tarkoituksena on ollut tuoda poliittisen ekologian metodologia kaupunkiin ja uudelleenteorisoida kaupungistumista, jotta sitä ei nähtäisi pelkästään yhteiskunnallisena, vaan myös sosioekologisenä muutoksena (Angelo & Wachsmuth 2015: 17–18). Ekologiset prosessit ovat teorian mukaan vahvasti linkittyneitä urbaanien ympäristöjen toimintaan. Ympäristömuutokset eivät ole siis erillisenä yhteiskunnasta, vaan niihin vaikuttavat luokka, sukupuoli, etnisuus ja muut valtaan liittyvät haasteet (Swyngedouw & Heynen 2003: 911). Dualismia luonnon ja ihmisen välille kuitenkin saattaa aiheuttaa narratiivit, joissa esimerkiksi jäte esitetään puhdasta luontoa tuhoavana ja haitallisena, kuten laajat kuvat suurista merien jätemääristä tai kaatopaikoista. Vaikka tapahtumia ei pidä väheksyä, intensiiviset tarinat voivat johtaa ihmisten käytöksen lamaantumiseen laajan ongelman alla. Luonnon ja ihmisen erillisyyden ajattelusta kertoo myös oletus luonnon puhtaudesta ja pyhydestä, jota ihmisen pitää suojella (Hawkins 2005: 9).

Urbaani poliittinen ekologia hylkää malthusialaisen ajatuksen luonnonvarojen tulevasta niukkuudesta populaation kasvaessa ja näkee sosioekologisen katastrofin olevan jo käynnissä. Nykytilanteeseen on vaikuttanut näkökulman mukaan ajatus kasvusta kasvun takia sekä markkinoiden luonnollistaminen ja muutetun luonnon epätasainen jakautuminen etuoikeutettujen ryhmien toimintojen kautta (Swyngedouw 2018: 121). Teoriaan kuuluu olennaisena kriittinen analyysi, jossa yhdistetään tarkka urbaanin ympäristöongelman analyysi laajempiin sosioekologisiin ratkaisuihin (Keil 2003: 724). Tietyt todetut ongelmat voidaan liittää yleisempiin ongelmiin ja ratkaisuihin. Kuten O’Lear (2010: 2) kirjoittaa, maantieteellinen näkökulma auttaa tuomaan esiin ympäristöongelmien monimutkaisuuden ja paljastaa millä tavalla ihmisten vastaukset ja reaktiot kohtaavat tai eivät kohtaa vastattavaan ongelmaan. Ihmisten toimintaa ympäristöongelmiin liittyen on mielenkiintoista tutkia, sillä ympäristöongelmat ovat historiallisesti tilannesidonnaisia ja vaihtelevia sekä yksittäisinä ne voivat liittyä mihin tahansa yhteiskunnan ja luonnon vuorovaikutuksen olomuotoon (Haila 2001: 43). Ongelmat eivät vain siis ilmesty, vaan ne ovat ihmisten rakentamia.

Suuren kiinnostuksen alla ovat esimerkiksi kestävyteen liittyvät yhteiskunnalliset ympäristökysymykset, jotka ovat lähtökohtaisesti myös poliittisia (Swyngedouw & Heynen 2003: 910). Keskiössä ovat ympäristökamppailujen lisäksi kaupunkiin liittyvät resurssivirrät (Angelo & Wachsmuth 2015: 16), kuten erilaiset materiaalikierrot ja luonnonvarojen käyttö sekä sen jalostamisen muodot. Yhteiskunnalliset toimijat saattavat luoda ja puolustaa sellaisia ympäristöjä, jotka tukevat heidän omaa valta-asemaansa ja intressejään (Swyngedouw 2018: 121–122). Tämä on mielestäni tärkeä näkökulma omaa tutkielmaani ajatellen, sillä se kytkee teoreettisen viitekehyksen aineiston tarkasteluun, mikä tukee perustetta valita urbaani poliittinen ekologia tutkielman teoreettiseksi viitekehykseksi.

Sosioekologiset muutosten prosessit toistavat ja tuottavat uutta yhteiskunnallista ja fyysistä ympäristöä, joissa on tilallisesti ja ajallisesti erottuvia ominaispiirteitä (Swyngedouw & Heynen 2003: 912). Erilaisia ominaisuuksia ja niiden merkityksiä voidaan erotella eri aikoihin ja tiloihin riippuvaisina. Heynen (2014: 599) kirjoittaa, että urbaaniin poliittiseen ekologiaan kuuluu käsite metabolismi, joka tarkoittaa tässä yhteydessä kaupungin niin sanottua aineenvaihduntaa. Siinä prosessissa materian muodostamat uudet sosiospatiaaliset muodot ovat nousseet tarkastelun alle luonnollisten prosessien ja ihmisten toiminnan kautta. Eli yksinkertaisesti kaupungissa kiertävät luonnolliset ja ihmisten tuottamat materiaalit ovat yhteydessä yhteiskunnalliseen ja poliittiseen toimintaan. Siten myös oma tutkielmani aihe osallistuu keskusteluun materiaalin kiertokulusta ja sen yhteyksistä sosioekologisiin prosesseihin.

Heynen ym. (2006: 5) kirjoittavat, että kaupungeissa luonto nähdään yhteiskunnallisten hyödykkeiden kautta. Kaikki materiaallinen hyödyke muodostuu metabolisissa prosesseissa, jotka ovat kapitalistisen ja markkinavetoisen järjestelmän alaisia. Metabolismin teorian kautta voidaan myös kytkeä jäte kaupunkien materian kiertokulkuun ja havainnoida miten muovi on osa tätä kiertoa ja osa urbaania ympäristöä. Yhteiskuntaa ja luontoa muutetaan metabolisoimalla luonnollista ympäristöä, mikä tapahtuu sosiaalisten suhteiden välityksellä (Heynen ym. 2006: 7). Toisin sanoen kaupunki muuttuu metaboliseksi sosioekologiseksi prosessiksi markkinatalouden kautta. Luonnosta peräisin olevia asioita kaupallistetaan muuttamalla ja siirtämällä, mikä yhdistää sosiaalisen fyysiseen maailmaan (Swyngedouw 2018: 116). Eri kulttuuriset ja sosioekonomiset kontekstit vaikuttavat kaupunkiympäristöihin. Ne myös määrittävät

yhdessä infrastruktuurin kanssa kaupunkijärjestelmän suhteen luontoon esimerkiksi materian ja energian liikkumisella (Ferrão & Fernandez 2013: 11).

Yhteiskunnalliset ja ekologiset prosessit sisältyvät urbaaneihin järjestelmiin, joissa on useita monitasoisia paikallisia, alueellisia, kansallisia ja maailmanlaajuisia verkostoja. Juuri eri skaalojen huomioon ottaminen on urbaanin poliittisen ekologian perusajatuksista (Swyngedouw & Heynen 2003: 899, 904). Skaalaan liittyy oletuksia tilasta, ajasta, historiasta ja kausaliteetista (Gezon & Paulson 2005:14). Monitasoinen skaalojen tarkasteleminen on lähtöisin sekä kapitalistisesta pääoman kiertokulusta ja metabolisista prosesseista, että sääntelyn ja hallinnan monista tasoista. Eri skaalojen tasot eivät ole muuttumattomia, vaan niitä kyseenalaistetaan, määritellään ja rakennetaan koko ajan uudelleen. Spatiaalisissa skaaloissa tapahtuva uudelleenmäärittely on merkittävässä roolissa yhteiskunnallisissa strategioissa, jotka osallistuvat resurssien ja vallan kontrolloimiseen (Swyngedouw & Heynen 2003: 913). Eri skaaloilla tapahtuvaa sosioekologisten prosessien määrittelyä on tärkeää tarkastella monesta eri näkökulmasta ja kriittisesti.

Ihmisen toimintaan liittyy vahvasti rakennettu ympäristö, joka muokkaa sekä näkyviä ja konkreettisia elementtejä että yksilöllisiä ja sosiaalisia identiteettejä. Siten ihmisen tuottama fyysinen ympäristö on osa sosiaalista ja yhteiskunnallista muutosta (Nevalainen 2005: 215). Kaupunkiympäristön muodostamiseen vaikuttavat erinäistä valtaa sisältävät sosioekologiset suhteet, jotka vaihtelevat toimijoiden, skaalan ja historiallismaantieteellisten käsitysten puolesta. Näiden kaikkien ymmärtäminen on tarpeen, jotta voidaan arvioida miten kaupunkiympäristöt muuttuvat tulevaisuudessa (Swyngedouw & Heynen 2003: 914). Kaupungissa olevat eri toimijat yksilöistä ryhmiin tuottavat näkemyksiä omista lähtökohdistaan käsin, mistä syntyy erilaisia risteäviä ja jopa konfliktin aiheuttavia intressejä ja näkökulmia. Kaupunkipuheeseen osallistuvat tarkastelevat kyseistä asiaa omien kehystensä läpi, jotka muodostuvat erilaisista tiedoista, arvoista ja intresseistä. Erilaisista taustoista syntyy siten erilaisia kehyksiä, joiden kautta tuotetaan toisistaan poikkeavaa tietoa ja totuutta, mikä johtaa erilaisiin näkemisen ja puhumisen tapoihin. Kaupunkisuunnittelun ongelmia, kysymyksiä ja niiden ratkaisuja määritellään siis näiden erilaisten kehysten kautta (Nevalainen 2005: 216–217).

Se miten osallistumme materiaalisen maailmaan, täytyy tutkia ja huomioida (Meyer 2015: 70). Kokemustemme ja arvojemme monimutkaisuus sekä paljous

mahdollistaa eri vaihtoehtojen kuvittelemisen eri käytännöille, jotka juontavat juurensa jokapäiväisistä kokemuksista. Materiaalisten käytäntöjen tarkastelussa yhteiskunnallinen kritiikki on tärkeää. Monet monimutkaiset asiat on saatettu tuomita mielissämme huonoiksi tai pahoiksi, joten moninaisuuden huomioonottaminen auttaa näiden asioiden kriittistä tutkimista ja yhteiskunnallista muutosta (Meyer 2015: 71).

Tutkimalla kaupunkia teollisen ekologian kehityksen mukaan, luonnosta yritetään ottaa esimerkkiä, jotta voisimme suunnitella kestävämmän (Ferrão & Fernandez 2013: 5). Kaupungin ympäristöä voidaan tutkia monesta eri näkökulmasta, mutta olipa kyseessä luonnon tuottamat aineet tai ihmisen enemmän tai vähemmän tuottamat tuotteet, kuten raaka-aineet infrastruktuuriin, ne ovat yhteydessä markkinatalouteen ja siihen liittyviin yhteyksiin. Tämän kaltaiset suhteet, jotka ovat kytköksissä raaka-aineisiin, kätevät alleen monia sosioekologisia prosesseja. Niissä prosesseissa käytetään vallankäyttöä, alistamista ja hyväksikäyttöä, jotka ruokkivat kapitalistista kaupungistumista. (Heynen ym. 2006: 5). Rakennettuja ympäristöjä ja luonnonympäristöjä pyritään parantamaan tulevaisuuteen orientoituneen suunnittelun avulla, jolloin otetaan huomioon sosioekonomisten tekijöiden lisäksi ympäristö. Sen tavoitteena on osallistava päätöksenteko, joka tekee töitä monimuotoisuuden eteen (Riddell 2004: 12–13). Kestävään kehitykseen tähtäävät kaupunkisuunnittelun keinot pyrkivät pelastamaan sekä luonnon että kaupungin, jotta kapitalistisen kaupunkilaisuuden ei tarvitsisi muuttua (Swyngedouw 2015: 610). Kaupunkiympäristön suunnittelussa olisi hyvä ymmärtää kyseisen kaupungin materiakierto, jotta eri resursseja voitaisiin käyttää mahdollisimman tehokkaasti. Tietoisuus on tärkeää, jotta voidaan myös vertailla eri kaupunkien toimintamalleja ja niiden toimivuutta keskenään (Ferrão & Fernandez 2013: 13).

Väestön keskittyminen kaupunkeihin tarkoittaa sitä, että myös palvelut ja resurssien tarve ja käyttö osuu kaupunkiväestöön, joka usein koostuu keski- ja hyvätuloisista ihmisistä. Tuotteiden ja palveluiden käyttäminen johtaa kasvaviin jätemääriin. Ympäristövaikutukset eivät kuitenkaan yleensä jää kaupunkeihin, vaikka tuotteiden kysyntä siellä suurinta onkin. Sen takia kaupungeissa tapahtuva jätteiden vähentäminen on tärkeää kestävyyskannalta. Kuitenkin kaupungistumisen voidaan nähdä olevan myös ratkaisu ympäristöongelmiin, sillä niissä voidaan järjestää

tehokkaammin ympäristöä suosivia ratkaisuja esimerkiksi materiaalitehokkuuden suhteen (Ferrão & Fernandez 2013: 30).

2.3 Urbanin ympäristön hallinta

Myös urbaaniin poliittiseen ekologiaan voidaan lukea hallinnan käsite, joka tuo ymmärrystä yhteiskunnalliseen puoleen ekologisissa prosesseissa ja tuottaa parempaa näkemystä tämän tutkimuksen aiheen kannalta. Hallinnan käsitteen kautta poliittiseen päätöksentekoon ja hallitsemisen ajattelutapaan saadaan uutta näkökulmaa ja vanhoja ajattelutapoja esimerkiksi haastetaan, jotta ne osaisivat vastata yhteiskunnalliseen muutokseen (Hajer & Wagenaar 2003: 2). Erilaiset toimijat ovat yhä enemmän vuorovaikutuksessa keskenään, jolloin julkisen vallan, yksityisen sektorin sekä kansalaisyhteiskunnan tekijät muodostavat hallinnan verkoston (Sairinen 2009: 133). Pekonen (1995: 86) esittää, että hallinnassa on tilanne, jolle ominaisia ovat erot, erimielisyydet, erilaiset pyrkimykset ja tietämättömyys. Hallinnan kautta tälle tilanteelle voidaan luoda jonkinlainen järjestys. Tieto on merkittävässä roolissa hallinnassa ja hallinnan päämäärien muotoutumiselle (Miller & Rose 2010: 83).

Hallintaan kuuluu vallan käsite, joka ymmärretään usein foucaultilaisen perinteen kautta, mistä esimerkiksi Kaisto ja Pyykkönen (2010: 10) kertovat. Valta ja vallankäyttö eivät ole muuttumattomia tosiasioita, vaan ne ilmenevät subjektien välisenä suhteena. Valtaa muunnetaan ja organisoidaan, mutta se myös muuntelee ja organisoii. Käytännössä valta ja hallinta paikallisella skaalalla eivät rakennu tarkasti ja kliinisesti erilaisten teorioiden mukaisesti, vaan niihin vaikuttaa usein tietty ajallisen ja tilallisen kontekstin hallintatavat. Valta ja hallinta ovat myös sekoitus osallistumista ja vallankäyttöä eri toimijoiden yhteistyöverkostojen kesken. Paikallisen valtaan nähdään vaikuttavan virallisista instituutioista joko irrallaan olevat tai niitä sivuavat vallan verkostot (Nevalainen 2005: 223). Instituutioilla voidaan tarkoittaa vallitsevaa ajattelutai toimintatapaa, vakiintunutta merkitysjärjestelmää kuten uskontoa sekä niihin kuuluvia merkkijärjestelmiä kuten kielenkäyttö, säännöt, lait ja toimintaohjeet. Instituutioiden ollessa usein vakiintuneita käytäntöjä, on vaikea erottaa niiden alla toimivien ihmisten tekoja ja kyseisen instituution dynamiikkaa toisistaan. Instituutioita ylläpidetään toiminnalla, joka voi luoda vakiintuneita käytäntöjä ja uskomuksia, jolloin syntyy eräänlaisia sosiaalisia tosiasioita (Lähde 2001: 218).

Hallintaan liittyy erityisesti kieli, sillä sen kautta hallinnan ohjelmat tulevat esille. Kielen kautta kuvataan todellisuutta ja myös esitetään mahdollisia suunnitelmia, mahdollisuuksia ja ongelmia yhteiskunnassa (Miller & Rose 2010: 50). Kieli on keskeisessä asemassa löyhästi kytkettyjen verkostojen luomisessa ja esimerkiksi sanastojen, teorioiden ja selitysten avulla voidaan luoda yhteyksiä erilaisten toimijoiden kanssa. Erityisesti asiantuntijuuden kielellä on tärkeä rooli hallinnan verkostoissa, sillä heidän kauttaan välittyy oletettu pyyteetön totuus ja niissä oleva lupaus toivottujen tulosten saavuttamisesta. Asiantuntijoiden kautta voidaan päästä tehokkaalla tavalla eri tahojen päämääriin (Miller & Rose 2010: 55–56).

Yleisesti ympäristöhallinta ja -käsittely ovat keskeisiä aiheita ympäristöpolitiikassa, mikä tarkoittaa sekä luonnontieteellisen tiedon sekä yhteiskunnallisten kysymysten yhdistämistä. Ympäristöratkaisuja pohdittaessa, politiikan tavoitteet, sopivat toimenpiteet, alueellinen laajuus ja toimijoiden keskinäinen vastuu ja vuorovaikutus nousevat esille. Yleiset yhteiskuntien ja niiden ympäristösuhteiden muutokset ovat vaikuttamassa ympäristöhallinnan haasteisiin, esimerkiksi kestävä kehityksen tavoitteet ovat muokanneet yhteiskuntia jo 1980-luvulta lähtien (Sairinen 2009: 130–131). Hallinnan näkökulmasta esiin tulevat ympäristön tutkimusteemat määrittävät Massan (2014: 15) mukaan yhteiskunnallista ympäristötutkimuksen kenttää herättämällä keskustelua ympäristöoikeudenmukaisuudesta, päätösten tekemisen tavoista sekä maallikoiden ja asiantuntijavallan suhteista. Valtion rooli ympäristöhallinnassa on myös muuttumassa, kun eri toimijoiden väliset rajat ovat hämärtyneet päätöksenteon ollessa entistä moniskaalaisempaa (Sarkki 2011: 29).

Sarkki (2011: 27–28) on listannut eri määritelmiä ympäristöhallinnalle, mistä käy ilmi, että se nähdään yleisesti demokraattisena politiikkana, mutta myös valtasuhteina valtion, markkinoiden ja kansalaisyhteiskunnan välillä. Eri määritelmissä otetaan huomioon esimerkiksi institutionaaliset ratkaisut luonnonvarakonfliktien säätelemisessä ja sääntelyprosessit ja -mekanismit, joihin vaikutetaan poliittisesti. Ihmisten käyttäytymistä ja siten ympäristövaikutuksia pyritään muokkaamaan erilaisten säädösten ja toimintatapojen avulla. Sairinen (2009: 139) summaisi ympäristöhallinnan kuvaavan yhteiskunnallisia ja yhteisöllisiä ympäristöratkaisuja ja niiden prosesseja sekä toimijoita. Osin ympäristönsuojelu on muuttunut päästöjen vähentämisestä

luonnonvarojen käytön ohjaukseen ja talouden tekemiseen ekotehokkaammaksi. Elinkaariajattelua sovelletaan kestävämmän tuotekulttuurin tavoittelussa, jolloin ympäristökysymyksiä mietitään tuotteen jokaisessa valmistusvaiheessa raaka-ainevaiheesta yritysten johtamiseen. Hallinnan kysymykset ovat tulleet entistä tärkeämmäksi maailmassa, jossa ekologiset kysymykset ovat yhteiskunnallisia (Sairinen 2009: 131–132). Hallinnan kysymyksiä on siten hyödyllistä liittää urbaanin poliittisen ekologian tuomiin keinoihin, jotta niitä voidaan tarkastella kriittisesti monesta eri näkökulmasta.

2.4 Jätepolitiikka ja -hallinta

Jätteen yhteiskunnallisuuden kiteyttää sen vaatima huomio omalla jatkuvalla läsnäolollaan ja häiritsevyydellään. Jätteen olemassaolo on pakottanut ihmiset keksimään keinoja sen kanssa elämiseen, joten näiden tapojen tutkiminen näyttää minkälaisessa yhteiskunnassa toimimme (Valkonen ym. 2019: 11–12). Yleisesti kulutukseen keskittynyt yhteiskunta on rakentanut massiiviset ja tehokkaat kierrätysinfrastruktuurit jätteiden teolliseen hallintaan. Jätteiden käsittely on sidottu moneen skaalaan yksilön kierrättämisestä jätteenkäsittelyverkostojen kautta globaaliin verkostoon jätteiden viennin takia (Lehtonen 2015: 115). Jätteet ovat kulttuurinen asia, jonka toteuttamiseen kuuluvat tietyt teknologiat, materiaalisuudet ja oletukset. Jätteeseen liittyvän toiminnan kautta muodostetaan järjestystä ja jäte on luokittelun ja eri suhteiden ilmiö (Hawkins 2005: 1–2). Jätteen käsitteellistäminen on moniulotteista sen mukaan mitä piirrettä ja puolta halutaan korostaa. Sitä voidaan määrittää esimerkiksi hasardina, resurssina, tuotteena tai hallittavana objektina (Moore 2012: 781). Jätteen monet vaihtuvat määritelmät paljastavat sen subjektiivisuuden, jäte on toiselle tuhlatu asia ja toiselle arvotavaraa (Hawkins 2005: 10).

Suomessa jätepolitiikan tavoitteena on ”edistää luonnonvarojen kestäväää käyttöä sekä varmistaa, ettei jätteestä aiheudu haittaa terveydelle tai ympäristölle.” Jätehuoltoa ohjaa etusijajärjestys, josta voidaan poiketa vain, jos jokin toinen vaihtoehto on ympäristön kannalta parempi. Etusijajärjestyksen valinnan perusteisiin vaikuttavat jätteen elinkaarivaikutukset, ympäristönsuojelu, sekä jätehuollosta vastaavan tekniset ja taloudelliset edellytykset etusijajärjestyksen noudattamiselle. Ensimmäisenä vaihtoehtona tulisi välttää jätteen syntyä, mutta jätettä muodostuessa, se on valmisteltava

uudelleenkäyttöä varten tai uudelleenkäytettävä. Jollei tämä ole mahdollista, jäte on kierrätettävä tai hyödynnettävä energiana. Jos jätettä ei ole kannattavaa hyödyntää taloudellisesti tai teknisesti, se voidaan sijoittaa kaatopaikoille (Ympäristöministeriö 2020a). Suomalaisessa jätepolitiikassa jätteen ongelmia ja ratkaisuja yritetään selvittää talouden kehyksissä ja käyttämällä kierotalouden keinoja ratkaisuna (Valkonen ym. 2019: 49). Yleisesti siis ymmärretään, että jätteiden tekeminen näkymättömäksi vaatii niiden käsittelemistä niukoiksi raaka-aineiksi ja hyödykkeiksi (Lehtonen 2015: 117).

Hyödykkeiden määrä yhteiskunnassa on lisääntynyt jatkuvasti ja niin myös jätteen määrä. Jätteiden hallinnasta on tullut siten entistä tärkeämpää. Kuten aikaisemmin mainittu, jätettä voidaan käsitteellistää monin tavoin ja jätettä ei voida pitää yhtenäisenä ja muuttumattomana kokonaisuutena, jota voidaan hallita, vaan juuri hallinnan käytännöt muodostavat jätettä. Sillä tavoin hallinta ei ole vain ympäristöstä huolehtimista, vaan siinä täytyy ottaa huomioon aiheeseen liittyvät monitahoiset ilmiöt (Valkonen ym. 2017: 24–25). Jätehallinnan voi nähdä osana siinä, miten järjestämme osaltamme maailmaa ja tuotamme eettistä ja esteettistä järjestystä. Jätteen hallinnointi kuvastaa tapojamme olla maailmassa (Hawkins 2005: 4).

Jätteiden hävittämisen hallinta on haastavaa, sillä siinä yhdistyy tavallinen maalaisjärki ja pragmaattisuus. Jätehallinnan kontekstina toimii saastuttaminen ja jätteen määrä, jotka ovat tietoisia ja muutettavissa olevia ihmisen toimintoja. Näiden toimintojen kontrollointi ja sääntely ovat osa urbaanien alueiden ja maaseudun kasvustrategiaa, joissa otetaan näkyvästi kantaa kestävyyspuolesta. Kuitenkin urbaani kestävyys on käytännössä mahdotonta, vaikkakin siihen täytyisi pyrkiä (Riddell 2004: 184). Poliittisen päätöksenteon avulla voidaan tarkastella jätepolitiikan ulottuvuuksia, mikä toteutuu jätehallintana, kuten erilaisina määräyksinä, ohjeistuksina ja lakeina. Jätepolitiikassa keskustellaan mitä jätteelle pitäisi tehdä. Jätepolitiikan tavoitteet ovat yleensä selkeät ja yksiselitteiset ilman suurempia ristiriitoja, sillä jätettä halutaan vähentää ympäristönsuojelullista syistä. Kuitenkin näkemykset keinoista eli jätehallinnasta poikkeavat toisistaan. Jätehallinnan kysymykset ovat pirstoutuneet pienimmiksi käytännön ongelmiksi, joista on vaikeampi tunnistaa alkuperäisiä jätepolitiikan tavoitteita (Valkonen ym. 2017: 30).

Valkonen (2018: 102) kirjoittaa, että jäte on kietoutunut voimakkaasti ja näkyväksi osaksi yhteiskuntaa ja siten ihmisten arkipäivää. Hän korostaa, että ”jätettä

tuotetaan, lajitellaan, vältellään, kierrätetään, kuljetetaan, hallinnoidaan, myydään, verotetaan, levitetään ja työstetään.” Sen kautta myös jaetaan tilaa ja maisemaa sekä jäte on osa luokituksia ja sosiaalisen järjestyksen tuottamista. Vaikka Valkonen puhuu yleisemmin jätteestä, eikä pelkästään yhdestä aineesta kuten muovista, jätehallinnan käsitteiden kautta voidaan lähestyä myös muovijätteen hallinnan kysymyksiä. Yhtenä käsitteellistämisen muotona jätteen voidaan kategorioida hallittavaksi objektiksi, jolloin se nähdään olevan hallittavissa institutionaalisin keinoin (Moore 2012: 786).

Jätepoliittiseen kehykseen on vaikuttanut vihreän romantismin diskurssi, jossa korostetaan yksilön vastuuta kierrättämisessä ja kulutuksen vähentämisessä. Kuitenkin jätehallinnasta voidaan erotella päinvastainen kehys, joka perustuu ekologisen modernismin ajatukseen. Siinä korostetaan yhteiskunnallisia, poliittisia ja taloudellisia rakenteita, joiden avulla voidaan ratkaista jätehallinnan ongelmia esimerkiksi muokkaamalla talousjärjestelmiä ekologian ehdoin (Saarikoski 2006: 617). Kiertotalousajattelu yhdistää jätepolitiikan teollisuus- ja talouspolitiikkaan, joten jätehallinta nähdään osana kansallisen kilpailukyvyn parantamista. Se on osa uutta liiketoimintaa tuottavaa resurssitaloutta, joka toimii parhaiten markkinatalouden alla (Valkonen ym. 2017: 31). Jätteestä on siten tehty resurssi, jota kansalaisten pitää tuottaa mahdollisimman tarkasti ja laadukkaasti, jotta sitä voidaan hyödyntää talouden käyttöön (Valkonen ym. 2017: 34). Esimerkiksi muovilla täytyy olla jonkinlainen markkina-arvo, jotta se päätyy kiertoon tehokkaan kierrätyksen kautta (GAIA 2019: 12).

Taloudellisista motiiveista huolimatta jätelainsäädännön päämotiivina on ympäristönsuojelulliset tavoitteet (Valkonen ym. 2017: 30). Lähde (2001: 219) kirjoittaa, että jätehuolto vaikuttaa materiaalisena perusrakenteena ja erilaisina ideologioina, joten pelkkä kierrätysastioiden olemassaolo ei muuta ihmisten toimintaa, vaan siihen tarvitaan myös sosiaalista oppimista. Uusien tapojen oppiminen voi siis viedä aikaa ja vaivaa, sillä vanhat jätehuoltoinstituution käytännöt ovat aikaisemmin tulleet tutuksi. Toimivan jätehuollon haasteena on saada erilaiset ja eri motiivein toimivat tavoitteet tarpeeksi yhdenmukaisiksi (Valkonen ym. 2019). Jätelainsäädäntö aiheuttaa risteäviä näkemyksiä niistä keinoista, miten ympäristönsuojeluun tähtäävää jätepolitiikkaa pitäisi toteuttaa. Ristiriitoja aiheuttavat näkemykset siitä kenelle jäte kuuluu, kuka sitä käsittelee, mihin se päätyy ja mitä seurauksia sen käsittelystä on ympäristölle, taloudelle ja yhteiskunnalle. Ympäristöllisten ja taloudellisten tavoitteiden yhteensovittaminen on vaikeaa

vastakkaisten intressien johtamassa keskustelussa (Valkonen ym. 2017: 30). Jätehuolto on muodostunut historiallisten ja yhteiskunnallisten perinteiden kautta (Nurmio 2001:144), joten voitaisiin olettaa, että jätteisiin ja myös muoviin liittyy monenlaisia kehyksiä, joiden pohjalta asiaan suhtaudutaan. Pakkausmuovi kuuluu tuottajavastuun piiriin eli sen uudelleenkäyttö, hyödyntäminen ja muut jätehuollon kustannukset ovat sen tuottajan velvollisuutena (Valkonen 2018: 108), mikä täytyy ottaa huomioon muovin hallinnan tutkimisessa ja varsinkin aineiston keräämisessä. Jätehallinnan näkökulmassa pitää olla tarkkana, kun soveltaa sitä muovin hallintaan. Jätehuoltoa ja -hallintaa on tutkittu, mutta muovin osalta tilanne on heikompi, mikä paljastaa sen osalta aiheen tutkimuksen tarpeen.

3. Muovi yhteiskunnassa

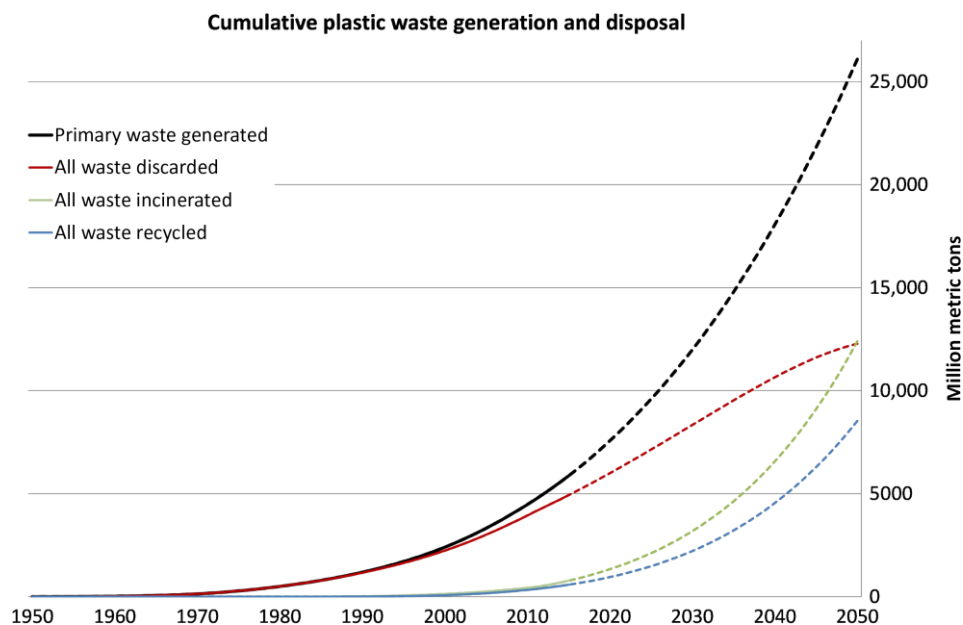
3.1 Muovin monet puolet

Yhteiskuntamme tarvitsee muovia. Olemme kasvaneet riippuvaisiksi siitä ja sitä on kaikkialla, huomasimme sen tai emme. Maailmamme on kytköksissä muoviin niin teknologian, infrastruktuurin, kulutuksen kuin taiteen ja mediankin kautta. Olemme kasvaneet muovin parissa ja nyt olemme joutuneet kyseenalaistamaan sen käytön. Erilaisia vastareaktioita on saattanut tulla monella tasolla, joten miten muoviin pitäisi suhtautua? Muovin käyttö ja sen jälkikäsitteily eivät ole kuitenkaan mustavalkoisia kysymyksiä, joten jatkuva tutkimus sen parissa on tarpeen. Muovin tutkimus on myös erittäin monialaista, sillä siihen yhdistyvät esimerkiksi tekniset, kulttuuriset, yhteiskunnalliset ja ympäristölliset näkökulmat (Gabrys ym. 2013: 7).

Muovin ainutlaatuiset ominaisuudet ovat johtaneet sen käytön nopeaan kasvuun ja vakiintuneeseen rooliin yhteiskunnassa. Muovi on kevyttä, mutta silti kestävästä fyysisten ja kemiallisten kuormitusten osalta. Se on myös helposti muotoiltavaa erilaisiin tarkoituksiin sekä se on vedenkestävää ja halpa tuottaa. Näiden ominaisuuksien vuoksi muita materiaaleja on korvattu paljon muovilla. Muovia siis käytetään monissa tuotteissa ja monilla aloilla, kuten tekstiileissä, liikenteessä ja rakentamisessa, mutta painossa mitattuna suurin osuus käytetään pakkausmateriaalina (OECD 2018: 2–3). Pakkauksissa muovin hyödyt näkyvät esimerkiksi ruoan parempana säilymisenä ja siten ruokahävikin vähentymisenä. Muovi pakkausmateriaalina keventää kuormia ja liikenteestä johtuvia polttoainekustannuksia (Ellen MacArthur Foundation 2017: 17).

Juuri edellä mainittujen ominaisuuksien takia, jotka tekevät muovista niin monikäyttöisen ja kestävästä materiaalin, tekevät siitä myös samalla haitallisen, sillä muovi ei hajoa luontoon vaan se pikemminkin kasaantuu (Pathak & Nichter 2019: 308). Ongelmaa ei helpota se asia, että muovijätettä syntyy joka vuosi yhä enemmän, minkä yksi syy on kertakäyttöisen muovin kasvanut käyttö. Muovien tuotanto on viimeisen 50 vuoden aikana kasvanut räjähdysmäisesti, sillä vuonna 1964 sitä tuotettiin noin 15 miljoonaa tonnia, mutta vuonna 2014 luku oli noin 311 miljoonaa tonnia. Tuotannon on myös ennustettu tuplaantuvan kahdenkymmenessä vuodessa. Jos muovin kulutus kasvaa ennustettuun tahtiin se muodostaa noin 20 prosenttia kaikesta öljyn käytöstä nykyisen kuuden prosentin sijaan (Ellen MacArthur Foundation 2017: 17). Kuvasta 1 voidaan

huomata kuinka muovin tuotanto kasvaa jätemäärien kasvaessa. Muovin kierrätyksen ja polton ennustetaan nousevan, mutta globaalisti muovijättemäärät kasvavat enemmän.

Kuva 1. Muovin tuotannon kasvu globaalilla tasolla (Geyer 2017: 3).

Muovin tuotannosta ja jälkikäsittelystä syntyy myös kasvihuonekaasuja. Kokonaisuutena muovin vaikutukset herättävät huolta niin ihmisten kuin ympäristön terveyden kannalta (Ellen McArthur Foundation 2016: 28). Muovi on materiaalina kuitenkin suhteellisen uusi ja sen vaikutuksia on vaikea tutkia, sillä muovissa käytettyjä kemikaaleja löytyy kaikkialta eli verokkiryhmiä tutkimuksiin ei ole. Toisin sanoen on vaikea tietää mitkä vaikutukset ovat tulleet juuri muovin aiheuttamista kemikaaleista (Liboiron 2016: 89). Muovin valmistusketjun ympäristövaikutukset tunnetaan silti hyvin ja monissa muovin sovellutuksissa suorat vaikutukset ovat vähäisiä (Ympäristöministeriö 2018: 7). Muovien saastuttaminen voidaan jaotella mekaaniseen ja kemialliseen saastuttamiseen. Jälkimmäisessä muoviin lisätyt kemikaalit ovat vuorovaikutuksessa ihmisten ja ekosysteemien kanssa poistuessaan muovituotteesta. Mekaaniseksi saastuttamiseksi lasketaan se, kun muovit vaikuttavat itsessään eri systeemeihin (Liboiron 2016: 92).

Ympäristöön pääsee muovia nykypäivänä yhä uusista lähteistä ja suurtakin mediahuomiota saanut mikromuovi on herättänyt paljon huolta ja kysymyksiä. Mikromuovi tarkoittaa muovinpaloja, jotka ovat alle viisi millimetriä. Sitä on viime aikoina havaittu esimerkiksi ilmassa, juomavedessä ja myös joissakin elintarvikkeissa

(Euroopan komissio 2018: 4). Mikromuovi on löytänyt tiensä jopa jäätiköille, joiden luultiin ennen olevan muovista vapaita alueita (Bergmann ym. 2019). Vaikka merissä on monesta materiaalista koostuvaa roskaa, valtaosa siitä on muovia. Itämerellä ongelma ei ole yhtä näkyvä kuin valtamerissä, mutta silti olemassa (Fjäder 2016: 10). Roskapyörteitä tai kertymisalueita ei kuitenkaan ole siellä havaittu (Setälä & Suikkala 2020: 26). Suomessa esimerkiksi kuitenkin rantaroskista noin 90 prosenttia on muovia tai vaahtomuovia (Setälä & Suikkala 2020: 108). Haittoja syntyy ekosysteemeille esimerkiksi roskaamisen takia, jolloin muovia voi päätyä vesistöihin ja muualle luontoon, kuten kuvasta 2 voidaan havaita.

Kuva 2. Yksi muoviin liittyvä ongelma on sen päätyminen luontoon (Vikki 4/2020, Oulu).

Muovien kierrätykseen liittyy monia vaihteita, joihin kuuluu jätemuovien talteenotto, kuljetus, lajittelu, prosessointi ja uusien tuotteiden valmistus kierrätetystä materiaalista. Kaikki jätemuovit eivät kuitenkaan sovi kierrätykseen, vaan joissakin tapauksissa niiden polttaminen energiaksi on hyödyllisempi vaihtoehto. Se mikä kierrätysprosessi valitaan, riippuu muovijätteen syntypaikasta, laadusta, määrästä ja valmistettavien uusien tuotteiden vaatimuksista (Ympäristöministeriö 2018a: 20). Nykyisin kehitetään yhä enemmän määriin muovia korvaavia materiaaleja kuten biopohjaisia muoveja, joilla on samoja ominaisuuksia, mutta mahdollisesti pienemmät ympäristövaikutukset. Niiden

osuus markkinoista on kuitenkin pieni ja biohajoavan muovin seurauksista ja sovellutuksista ei ole vielä tarpeeksi tietoa. Esimerkiksi epäselkeät selosteet ja käsittely voivat pahentaa ympäristövaikutuksia ja ongelmia kierrätyksessä (Euroopan komissio 2018: 3–4).

Yhtenäisten standardien ja yhteistyön puute teollisuuden piirissä vaikeuttaa muovin hyödyntämistä nykyistä tehokkaammin ja luo vaikeuksia kierrätykseen (Ellen MacArthur Foundation 2017: 17). Muoviin liittyvät riskit ovat yhteyksissä myös globaaleihin materiaalivirtoihin, sillä muovin tuotanto, kulutus ja jälkikäsittely kiertävät ympäri maapalloa (Pathak & Nichter 2019: 308). Kuten ympäristöongelmat yleisesti, myöskään jäteongelmat eivät katso rajoja ja siksi monen skaalan ja näkökulman tarkastelu on tärkeää. Muovijätteen näkyminen paikallisesta skaalasta maailmanlaajuiseen, korostaa kulutuksen ja jätteen kasvavaa ekologista vaikutusta (Clapp 2012: 199). Muovi on kehittynyt nykyisen taloudellisen runsauden ja ympäristön tuhoamisen tunnuskuvaksi sen aiemmin mainittujen selkeiden hyvien ja huonojen vaikutusten vuoksi. Muovin eri puolet ovat nousseet entistä enemmän myös julkiseen keskusteluun (Gabrys ym. 2013: 3).

3.2 Muovin hallinta jätepolitiikassa

Jätettä pystytään tarkastelemaan poliittisen ekologian viitekehyksestä, jolloin tulee ilmi, ettei se ole pelkästään tekninen asia, vaan samalla myös poliittinen. Globaalisti voidaan tutkia, miten jätevirtoja voidaan rinnastaa muihin kulutustavaroihin, pääomaan ja palveluihin, jotka aiheuttavat epätasaista kehitystä ja vallanjakoa. Jätteen kautta on myös osoitettu mieltä ja tuotu esille globaalien virtojen yhteys paikallisuuteen (Moore 2011: 143). Esimerkiksi ihmisten muovin kulutuksella ja talouskasvulla on huomattu olevan vahva korrelaatio eli maiden bruttokansantuotteen kasvaessa myös muovijätteen osuus muusta jätteestä nousee (Pathak & Nichter 2019: 307). Muovin yhteys arkipäiväiseen elämään kytkee sen samalla jätteenkäsittelyyn logistiikkaan, fossiilisten polttoaineiden runsauteen sekä niiden riittävyyteen, mutta myös ihmisten hallitsemaan aikakauteen eli niin kutsuttuun antroposeeniin (Lehtonen 2015: 119).

Jätepolitiikka on yleisesti ottaen muuttunut, sillä kasvavia jätemääriä on alettu nähdä talouden kysymyksenä (Valkonen ym. 2017). Jotta ekologisen ja taloudellisen toiminnan yhdistäminen toteutuu kestäväällä tavalla, hallintarakenteiden ja

yhteiskunnallisten instituutioiden täytyy sovittaa resursseja käyttävät toimijat luonnonvarojen ajalliseen ja tilalliseen vaihteluun (Brogden & Greenberg 2005: 42). Haila (2009: 261) myös muistuttaa, että luonnon ja yhteiskunnan prosesseilla on monia ominaisia vaikeasti ennustettavia aika-tila-skaaloja, mikä tekee niiden tutkimisesta haastavaa. Kuten edellä kuvataan, jätteellä on skaaloja globaalista paikalliseen sekä ajallista vaihtelevuutta, ja siksi muovijätteenkin tutkimus on haastavaa. Valkonen ym. (2019: 48) mainitsevat muovijätteen olevan hyvä esimerkki siitä, miten kuluttaminen on skaalautuva kysymys. Yksittäisten ihmisten kuluttamat muovipullot ja -kassit saattavat ajautua meriin ja muodostaa suuria ongelmia.

Moore (2011: 137) viittaa monien maantieteilijöiden käyttämään ajatukseen tilallisesta kiinnityksestä (spatial fix). Tässä tapauksessa Moore kirjoittaa, että kapitalismin tuloksena syntyy paljon jätettä, jota paikalliset järjestelmät eivät pysty hoitamaan, mikä johtaa potentiaaliseen kriisitilanteeseen. Jätettä siten joudutaan siirtämään paikasta toiseen ja siitä tulee itsessään myytävä sekä ostettava hyödyke. Vaikka ennen onkin ajateltu, että jätehallinta liittyy jätteiden hävittämiseen, jätemäärien kasvu ja resurssien niukkeneminen yhdessä kasvaneen ympäristötietoisuuden kanssa on nostanut esille sen, että jätehallinta on aina liittynyt jätteen siirtämisestä paikasta toiseen (Valkonen ym. 2018: 24).

Kiina on ollut vuosikymmeniä globaalin muovikaupan keskus matalien kuljetus- ja työ kustannuksien sekä heikkojen ympäristövaatimusten vuoksi. Vuoden 2018 alusta Kiina kielsi monien eri jätteiden tuonnin, mukaan lukien muovin. Isoimmat muovien viejämaat ennen tuontikieltoa olivat Yhdysvallat, Japani ja Saksa (GAIA 2019: 9–10). Esimerkiksi länsimaat ovat vieneet muovijätteitään Aasiaan ja erityisesti juuri Kiinaan, jonka kiellettyä muovin tuonnin, jätevirtoja valui Malesiaan ja muihin Kaakkois-Aasian maihin, joista jo Malesiakin on päättänyt kieltää muovijätteen tuonnin. Monet maat ovat pakotettuina joutuneet uudistamaan jätehuoltojärjestelmiään vastaamaan jätemäärien kasvua (Kerola 2019). Vuonna 2019 Baselin yleissopimukseen on lisätty säännöksiä muovijätettä koskien. Sopimuksen mukaan valtioiden on ilmoitettava, mikäli ne siirtävät muovijätettään muihin maihin käsiteltäväksi (45/1992).

Muovijäte ja –saaste on sidoksissa yhteiskunnallisiin trendeihin ja yksilöiden käyttäytymiseen, joten sen vähentäminen on monimutkainen ongelma - varsinkin, kun kuluttajilla ja tuottajilla ei ole selkeää kannustinta vähemmän jätettä

aiheuttaviin ratkaisuihin (Euroopan komissio 2018: 12). Esimerkiksi muovikassien käyttäminen ennen ei ole ollut yhtä ongelmallista kuin nykyään, sillä kulttuuri niiden ympärillä on muuttunut. Muovikassien käyttö tuli yleiseksi teollisuusmaissa vasta 1980-luvulla. Muovikasseista tehtiin yhä kevyempiä ja ohuempia, mikä johti kertakäyttöisyyteen ja jätekasojen kasvamiseen ilman huomiota ympäristöllisistä tai sosiaalisista vaikutuksista. Kuitenkin jo 1990-luvulla alettiin kiinnittää huomiota muovikassien vaikutuksiin ja monissa maissa on viime vuosikymmeninä asetettu erilaisia asetuksia ja säädöksiä, jotka rajoittavat muovikassien käyttöä (Clapp 2012: 202–203). Paikallisten säädösten lisääntyminen on merkki siitä, että ongelmiin on kiinnitetty huomiota yksilön ja yhteisön tasolla, millä on myös alueellisia ja globaaleja vaikutuksia niin kulttuurisesti kuin ympäristöllisesti (Clapp 2012: 207).

Kehittyneissä maissa ja erityisesti kaupungeissa toimiva jätehuolto mahdollistaa niin sanotusti jätteen piilottamisen pois näkyviltä. Silloin, jos jäte on paikassa missä sen ei kuuluisi olla, se häiritsee ja antaa myös valtaa tahoille, jotka ovat päättämässä jätevirtoihin liittyviä kysymyksiä. Piilossa oleva jäte on helpompi pitää poissa mielestä, kun ihmisille suoraan näkyvänä se tuo esille kuluttamisen ja kertakäyttöisen kulttuurin tuomat vaikutukset (Moore 2011: 142). Kun puhutaan muoviin liittyvistä kysymyksistä, välillä kiistanalaisistakin, yhtenä isoista teemoista poliittisille päättäjille ja sidosryhmille nousevat vastuullisuuden kysymykset. Kenelle muovin riskit kuuluvat, kun toimijoina on esimerkiksi teollisuus, yksittäiset kuluttajat, valtiot ja kansainväliset järjestöt (Pathak & Nichter 2019: 317). OECD:n (2018: 6) laatiman raportin mukaan ympäristöllisiä vaikutuksia voidaan hoitaa monin tavoin kuten tuotteiden uudelleensuunnittelulla, jätehuollon parantamisella ja mekaanisella ympäristön siivouksella. Kuitenkaan kulttuuriset tai tieteelliset määritelmät eivät ole vielä muodostuneet yleiseksi muovisaasteen määrittelemiselle. Esimerkiksi voidaan kiistellä siitä, mikä määrä muovia luonnossa on ekologisesti vahingollista (Liboiron 2016: 93).

Haverinen (2006: 77) mainitsee, että urbaaneissa elinympäristöongelmissa käydään kamppailua tilan ja paikan hallinnasta, mutta niistä ei välttämättä aiheudu kovin näkyvää tai syvää konfliktia. Tiloihin ja paikkoihin liitetyt ominaisuudet ja merkitykset ovat vaikuttamassa siihen, miten elinympäristön muutoksiin ja uhkiin suhtaudutaan. Muovi urbaanina elinympäristöongelmana ei välttämättä siis aiheuta kovin näkyvää tai syvää konfliktia, mutta aiheuttaa mahdollista kamppailua hallinnasta ja

toimintapolitiikasta, mitä pyrin tutkielmassani tutkimaan. Voidaan ajatella, että toimintapolitiikkaa siirretään paikasta toiseen, varsinkin tässä tutkielmassa tutkitun muovijätteen hallinnan tapauksessa ja sen moniskaalaisuuden tutkimisessa. Toimintapolitiikan siirtämisessä on kyse jonkun toisen skaalan tai alueen poliittisen tiedon, hallinnon ja instituutioiden ideoiden ja järjestäytymistapojen omaksumisesta (Dolowitz & Marsh 2000: 5). Esimerkiksi ylikansalliset järjestöjen luomat tavoitteet johtavat toimintapolitiikan siirtymiseen eri skaaloilla (Dolowitz & Marsh 2000: 7). Muovijätteen hallintaan siten liittyy toimintapolitiikan siirtämisen idea, sillä jätepoliittisia tavoitteita ja toimintatapoja ohjataan ja omaksutaan erityisesti ylemmiltä skaaloilta kuten EU:lta ja valtiolliselta tasolta. Vahvimmin tämä näkyy lakien säätämisenä, mutta myös eri strategioina ja tavoitteina muovijätettä kohtaan. Kehysten havainnoimisen kautta voidaan tarkastella, miten toimintapolitiikka siirtyy ylemmiltä skaaloilta toisiin, ja miten esimerkiksi paikallistasolla omaksutaan muiden alueellisten skaalojen toimintapolitiikkaa, minkä voidaan ajatella kuuluvan monitasoiseen lähestymistapaan toimintapolitiikan siirtämisessä (Evans 2009: 254).

Erilaiset suhtautumiset muoviin vaikuttavat siihen, miten muovia halutaan hallita. Esimerkiksi eri tahot voivat ajaa omia käsityksiään ongelman lähteestä. GAIA eli Global Alliance for Incinerator Alternatives (2019: 13) painottaa, että kierrätys ei ole ratkaisu muovin aiheuttamaan saasteongelmaan, vaan ongelma pitää ratkaista kulutuksen ja tuotannon tasolta. Erityisesti vastuuta kohdistetaan monikansallisiin yrityksiin, fossiilisten polttoaineiden vähentämiseen ja kulutustottumuksiin. Muoviteollisuuden (2018) tiedotteesta sen sijaan voi huomata kuinka muovin merkitystä korostetaan myös ympäristöllisistä syistä. Ratkaisuna ei nähdä muovin kulutuksen vähentämistä, sillä muovi tuottaa joissakin tuoteryhmissä pienimmät kokonaisympäristövaikutukset. Tiedotteessa silti mainitaan, että muovia pitää käyttää vastuullisesti ja panostaa kierrätykseen. Muovia pidetään kuitenkin globaalina ympäristöongelmana kehittyvien maiden puutteellisen jätehuollon takia. Erilaiset taustat johtavat eri käsityksiin siitä, nähdäänkö ensinnäkään muovia ongelmana ja mitä toimia sitä varten pitäisi tehdä.

Erilaiset ja poikkeavat argumentit materian ja yhteiskunnallisen suhteesta ovat tärkeitä muodostaa ja kyseenalaistaa, sillä ne ovat muodostamassa ihmisten arkielämän toimijuutta ja voivat tarjota radikaaleja muutoksia. Analyysissa voidaan esimerkiksi tutkia miten materiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat muuttuvat eri

spatiaalisilla ja temporaalisilla skaaloilla (Liboiron 2016: 104). Suomen ympäristökeskuksen tekemän kyselyn mukaan kaupunkien välillä on eroja ja makromuoviroskien vähentämiseen liittyvät toimenpiteet kannattaisi suunnitella kaupunkitasolla (Setälä & Suikkala 2020: 51).

Muovipakkausjäte kuuluu tuottajavastuunalaan jättekeräykseen. Tuottajavastuuseen kuuluu, että tuottajan on huolehdittava omien tuotteidensa jätehuollosta ja niiden kustannuksista. Kustannuksia on sisällytetty tuotteiden hintaan, joten kuluttaja maksaa epäsuorasti myös niiden jätehuoltokustannuksista. Pakkaukset ja pakkausjäte siirtyivät tuottajavastuun piiriin vuonna 1997 valtioneuvoston päätöksellä (Nygård 2016: 140). Suomessa kotitalouksien pakkausjätteen erilliskeräys käynnistyi vuoden 2016 alussa. Muovipakkausten tuottajien täytyy järjestää vähintään 500 muovipakkausjätteen keräyspaikkaa ja jokaisessa yli 10 000 asukkaan taajamassa tulee olla vähintään yksi vastaanottopaikka. Kerätyt pakkausjätteet kuljetetaan Fortumin laitokselle Riihimäelle, jossa osa muoveista kierrätetään ja osa poltetaan (Ympäristöministeriö 2019). Muovipakkausjätteen keräys ei tällä hetkellä ole pakollista, mutta taloyhtiöt voivat vapaaehtoisesti järjestää kiinteistölleen erilliskeräyspaikan (Kuva 3.)

Kuva 3. Muovipakkausjätteen vapaaehtoinen erilliskeräyspiste (Vikki 5/2020, Oulu).

Suomessa muovijätettä hallinnoidaan monen eri jätehuollon järjestelmän kautta, mikä vaikeuttaa tilastointia ja esimerkiksi kokonaismäärän arviointia (Setälä & Suikkala 2020: 22). Suurin osa syntyneistä muovijätteistä poltettiin vuonna 2017 sekajätteen tai palavan jätteen joukossa. Eurooppaan vietiin Suomesta muovijätettä vähintään 18 700 tonnia, mutta arvioidaan, että määrä on todellisuudessa suurempi. Eniten muovijätettä vietiin Latviaan, mutta luultavasti eri vaiheiden kautta muovijätettä päätyi myös EU:n ulkopuolelle. Virallisesti EU:n ulkopuolelle vietiin vuonna 2017 reilu 8000 tonnia. Muovipakkausjäte on kyseisenä vuotena Suomen ympäristökeskuksen mukaan päätenyt pelkästään Fortumin muovinjalostamoon Riihimäelle. Pakkausjätettä kertyi yhteensä noin 155 000 tonnia (Setälä & Suikkala 2020: 23). Muovijätteen hallinnan kysymyksiin täytyy siis kiinnittää huomiota.

4. Aineiston ja menetelmien esittely

4.1 Aineisto

Aineistoni koostuu haastatteluista ja dokumenteista (taulukko 1). Esittelen kuitenkin ensin Oulun kaupungin valintaa aineistooni tämän tutkielman kannalta, jonka jälkeen käyn läpi yleisesti haastattelu- ja dokumenttiaineiston. Erittelen käytettyjen skaalojen näkökulmia sekä perusteet eri skaalojen valinnalle ja niiden suhteet toisiinsa. Tarkastelen myös dokumenttien ja haastatteluiden suhdetta toisiinsa aineistossa ja tutkielman analyysissa.

Tarkoituksena on tutkia muovijätteen kehystämistä eri skaalojen kautta, joten yhtenä skaaloista toimii paikallinen taso. Olen valinnut aineistoon paikalliseksi näkökulmaksi Oulun kaupungin, sillä sen alueella on tällä hetkellä mielenkiintoinen tilanne muovijättekysymysten suhteen, sillä muovin keräystä ei velvoiteta (Yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut 2013). Kuitenkin muovin keräys on muuttumassa tulevaisuudessa Oulussa, joten on kiinnostavaa tarkastella tilannetta ennen pakollista muovin keräystä. Oulun näkökulman kautta voidaan tutkia, miten ylempien skaalojen vaikutukset muovijätteen kysymyksiin näkyvät paikallisesti. Kyseessä on kuitenkin vain yksi kaupunki, joten Oulun tilannetta ei voida yleistää koskemaan kaikkia Suomen kaupunkeja. Myös aineiston keruun käytännön syyt, eli haastatteluiden saaminen, rajasivat Oulun luontevaksi valinnaksi.

Haastattelut koostuvat paikallisen tason toimijoista, mikä tarkoittaa tässä tapauksessa Oulun kaupungin toimijoita, jotka ovat jollakin tavalla jätehuollon kanssa tekemisissä. Haastatteluihin on valikoitu asiantuntijoita, joilla on potentiaalisesti tietoa ja näkemystä muoviin ja sen hallintaan liittyvissä kysymyksissä Oulun alueella. Asiantuntijat koostuvat Oulun kaupungin alueella toimivista asiantuntijoista, pääosin yhdyskunta- ja ympäristöpalveluista ja jätehuollossa toimivista ihmisistä. Olen valikoinut asiantuntijoita sen perusteella ketkä hoitavat ja suunnittelevat virallisesti jätehuoltoa Oulun alueella. Jätehuollon viranomaistehtävät kuuluvat Oulun kaupungin yhdyskuntalautakunnalle, palvelutehtävät Kiertokaari Oy:lle ja valvontatehtävät ympäristönsuojeluviranomaisille eli Oulussa Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskukselle ja Oulun seudun ympäristötoimelle.

Olen valinnut dokumentteja, jotka ovat vuosilta 2016–2020, mikä on johtunut aiheen tuoreuden takia. Muovijätteeseen liittyvät kysymykset ovat olleet vasta vähän aikaa pinnalla julkisessa keskustelussa ja poliittisessa päätöksenteossa. Kiertotalouden ohjelmia on alkanut ilmestyä 2010-luvun puolivälin jälkeen, kuten myös muoviin keskittyviä linjauksia. Myös paikallistasolla on viime vuosina päivitetty ohjelmia, joissa on ollut mahdollista ottaa huomioon myös muovijäte. Osa dokumenteista on muoviin liittyviä strategioita tai suunnitelmia ja ohjelmia, jotka ohjaavat eri skaalan muovin käsittelyä ja ohjeistusta. Suurin osa dokumenteista ei liity suoraan muoviin, eivätkä ole siis muovistrategioita. Kuitenkin jätasuunnitelmat ja -strategiat edustavat jätehallintaa ja niissä myös osin käsitellään myös muovijättekysymyksiä. Kiertotalouteen liittyvät tiekartat osallistuvat jätehallinnan toimintaan, sillä jätehuolto on yhtenä osana kiertotalouden järjestelmää.

Dokumentteihin on valittu Euroopan unionin ja Suomen kansallisia asiakirjoja. Euroopan unionin dokumentit edustavat ylintä skaalaa, joka esimerkiksi säättää lakeja, tavoitteita ja ohjeistuksia alemmille kansallisille ja paikallisille skaaloille. Suomen kansalliset dokumentit edustavat kansallista linjaa, johon Euroopan unioni vaikuttaa omalta osaltaan, mikä näkyy siten kansallisissa ohjeistuksissa paikallisille tasoille. En ole kuitenkaan ottanut aineistooni lakeihin suoraan liittyviä tekstejä (kts. Ympäristöministeriö 2020b), sillä ne ovat luonteeltaan monimutkaisempia sekä haastavia ja tämän tutkielman kannalta eivät tarkoituksenmukaisia analyysiin. Ouluun liittyvät dokumentit ovat kaupungin strategiaan liittyviä linjauksia ja niiden alla toimivia ohjelmia. Kaupunkistrategia linjaa yleisiä kaupungin tavoitteita, jotka ohjaavat alempien tasojen ohjelmia ja niiden tekoa. Ympäristöohjelmassa ja kestäväen energian ja ilmaston toimintasuunnitelmassa käsitellään myös osin jätehallintaa, joten niistä voidaan tulkita Oulun skaalan muovijätteen kysymysten rakentamista. Dokumentit edustavat eri skaaloilta tulleita määräyksiä tai ohjeistuksia, joiden toivotaan vaikuttavan paikallisella tasolla. Aineisto on siten osiltaan tarkoituksiltaan poikkeavaa, mutta ne silti tukevat toisiaan ja olen yrittänyt analysoida niitä mielekkäällä tavalla nostaen tarpeellisia osia esiin.

Dokumenttiaineistoa on tässä tutkielmassa eniten, mutta haastattelut tukevat ja antavat hieman eri näkökulmaa asiaan. Haastatteluiden näkemyksiä ei voi verrata suoraan dokumentteihin, jotka edustavat virallisempia kansallisia tai ylikansallisia

linjauksia, jotka ovat osittain kulkeneet poliittisen päätöksenteon kautta. Kuitenkin haastatteluiden kautta tulee ilmi näkökulmia toimijoilta, jotka ovat lähimpänä käytännön toimintaa muovijätteen kysymyksissä. Tärkeimpänä aineistona tutkimuskysymysten kannalta ovat muoviin keskittyvät strategiat ja tiekartat sekä Oulun alueella toimivien asiantuntijoiden haastattelut. Haastatteluita kertyi viisi kappaletta, joten näen, että pelkästään niiden käyttäminen ei tuottaisi kattavaa analyysia. Suunnitelmana oli tarkoitus tehdä enemmän haastatteluita, mutta tämä osoittautui haasteelliseksi, sillä haastattelupyyntöihin ei vastattu sähköpostilla tai puhelimitse. Myös koronatilanteen puhkeaminen johti joidenkin haastatteluiden peruuntumiseen ja yhteydenotot vaikeutuivat. Puolet haastatteluista jouduttiin suorittamaan puhelimitse, mikä saattoi myös vaikuttaa vastausten laatuun, sillä kasvokkain suoritettut haastattelut sujuivat mielestäni paremmin ja ne toivat syvällisempiä vastauksia. Haastatteluihin on anonymiteetin säilyttämiseksi esimerkiksi viitattu merkinnällä V ja erilliset vastaajat on eroteltu numeroin. Aineistossa käytetyt dokumentit ja niihin viittausmenetelmät ovat:

Taulukko 1 Aineistoon valitut dokumentit ja niiden viittausmenetelmät.

Strategia/ohjelma/suunnitelma	Viittaus
EU:n Uusi kiertotalouden toimintasuunnitelma	Euroopan komissio (2020)
EU:n strategia muoveista kiertotaloudessa.	Euroopan komissio (2018)
Suomen tiekartta kiertotalouteen	Sitra (2016)
Suomen muovitiekartta	Ympäristöministeriö (2018a)
Suomen valtakunnallinen jätesuunnitelma	Ympäristöministeriö (2018b)
Oulun ympäristöohjelma 2026	Oulun kaupunki (2019)
Valovoimainen Oulu - Kaupunkistrategia 2026	Oulun kaupunki (2018)
Oulun kaupungin kestävän energian ja ilmaston toimintasuunnitelma	SECAP (2018)

4.2 Teemahaastattelu

Olen valinnut tutkielmani aineiston keruumenetelmäksi tutkimushaastattelun ja tarkemmin puolistrukturoidut teemahaastattelut. Haastattelurunkoni kysymysten inspiraationa toimii osin Sairisen (2009: 132) esittämät kysymykset, jotka hän kokee tärkeäksi maailmassa, jossa ekologiset asiat ovat nousseet yhä tärkeämmäksi.

Kysymykset koskevat hallintaa ja ovat: Keitä ovat toimijat? Kuinka prosesseja hallitaan ja millä keinoin? Mitä edellytyksiä ratkaisujen toteuttamisella on? Mitä apuvälineitä ja ohjauskeinoja on käytössä? Kuinka ekologiset ratkaisut suhteutuvat taloudellisiin, sosiaalisiin ja poliittisiin tekijöihin? Urbanin poliittisen ekologian keinot tulevat eri skaalojen ja valtasuhteiden tarkastelun muodossa, mikä näkyy haastatteluiden teemoissa. Teemoja olivat muovi kaupunkikehityksessä, muovijätteen hallinnan vastuu ja toteutuminen sekä muovijäte ja ihmisen toiminta.

Tutkimushaastattelua voidaan kuvailla moniaikaiseksi ja monipaikkaiseksi, sillä haastatteluissa usein puhutaan asioista, jotka ovat jo tapahtuneet toisaalla (Hyvärinen 2017: 12). Poiketen arkikeskustelusta, tutkimushaastattelussa on aina jokin tietty päämäärä, jota varten haastatteli kerää tietoa haastateltavilta. Tutkimusta varten kerätyllä haastattelussa tutkittavalla ja tutkijalla on aina jonkinlainen rooli. Tietämätön haastatteli yrittää saada keskustelua ohjaamalla tai suuntaamalla tietoa haastateltavalta (Ruusuvuori & Tiittula 2017: 46–47). Haastattelumenetelmän valitsemalla tutkijan on tarkoitus ymmärtää ihmisiä ja heidän tuottamiaan merkityksiä paremmin. Ihmisten kokemuksia, tulkintoja ja toimintamalleja dokumentoimalla voidaan analysoida ilmiöitä kuvailua syvällisemmin (Josselson 2013: 2). Omassa tutkimuksessani keräsin näkemyksiä Oulun alueen toimijoilta liittyen muovijätteen, minkä teemat ohjasivat keskustelua. Haastatteluiden avulla tuli myös paljon lisätietoa Oulun seudun jätehuoltoon ja esimerkiksi poliittiseen päätöksentekoon liittyen, mitä ei olisi tullut esille pelkästään dokumenttiaineiston kautta.

Teemahaastattelussa täytyy olla tarkkana siinä, ovatko haastateltavat jollakin tavalla mukana teemojen valitsemisessa ja painotuksessa haastattelun aikana. Haastattelumuoto on osin strukturoitu, sillä siinä tutkija on laatinut jonkinlaisen jäsennyksen (Hyvärinen 2017: 22). Menetelmässä on oleellista se, että haastattelu perustuu tiettyihin ennalta päätettyihin teemoihin, eikä tarkkoihin ja yksityiskohtaisiin kysymyksiin. Tällöin tutkittavan kohteen ajatukset pääsevät paremmin esille. Aihepiirit ovat haastateltavien kesken samat, mutta kysymysten asettelu voi vaihdella (Hirsjärvi & Hurme 2010: 48). Tekemissäni haastatteluissa kysymykset perustuivat samoihin teemoihin, mutta niiden asettelu määrittyi tarkemmin eri institutionaalisen toimijan erikoistumisen mukaan esimerkiksi kaavoitukseen tai ympäristönsuojeluun.

Kuten Alastalo ym. (2017: 218–219) mainitsevat, asiantuntijoita haastatellaan heillä oletetun tiedon vuoksi, minkä kautta voidaan päästä selville tutkittavien asioiden tilasta, yhteiskunnallisista kehityskuluista ja monimuotoisten vuorovaikutussuhteiden dynamiikasta. Asiantuntijahaastatteluissa tarkastelunkohteena on haastateltavan tieto ja tulkinta aiheesta. Haastatteluista ja dokumenteista kerättyä aineistoa voidaan tulkita kielen kautta. Kieli ei kuitenkaan neutraalisti heijasta ympärillä olevaa todellisuutta, vaan sitä täytyy analysoida sen tuottamien sosiaalisten merkitysten kautta. Kielen avulla rakennetaan, uusinnetaan ja muutetaan sosiaalista todellisuutta, joten diskurssien kautta myös luokitellaan eri ilmiöitä ja niiden tarkastelunäkökulmia (Hirsjärvi & Hurme 2010: 51). En kuitenkaan tarkastele asiantuntijahaastatteluista nousevaa todellisuuden rakentamista kielellisten merkitysten kautta diskurssianalyysina vaan kehysanalyysin kautta. Haastatteluiden tekemiseen ja kysymysten asetteluun vaikutti kieli, sillä oletin, että institutionaalisia toimijoita haastatellessa käytetyt käsitteet ovat toimijoille tuttuja kuten kiertotalous. Voidaan myös ajatella, että haastateltavien käyttämä kieli perustui heidän erikoistumisalaansa ja institutionaaliseen asemaansa. Esimerkiksi jätehuollon käytännön tasoa hoitava taho toi esille keskustelussa muita toimijoita enemmän teknisiä asioita.

4.3 Kehysanalyysi

Tähän tutkimukseen kehysanalyysi on valittu, koska näen, että sen avulla voidaan tarkastella muovijätteeseen liittyviä kysymyksiä syvällisesti. On tärkeää huomioida, minkä takia joitakin asioita käsitellään ja määritellään tietyllä tavalla. Eli kehyksien tutkiminen auttaa mahdollisesti ymmärtämään muovijäteongelmaa ja toivottavasti tulkitsemaan ja erittelemään eri toimijoiden näkemyksiä muovista ja muovijätteestä. Kehysanalyysia käytän, jotta aineistosta eli dokumenteista ja haastatteluista voidaan erotella eri käsityksiä ja perusteluita muovijätteen hallinnalle. Saarikosken (2006) määrittelemät kehykset ovat toimineet aineiston tarkastelemisen välineenä, mistä lisää tämän osion lopussa.

Kehysanalyysia on alun perin kehitellyt Erving Goffman (1986). Hän olettaa, että tilanteiden määritelmät riippuvat siitä, miten sosiaaliset tilanteet rakentuvat niiden periaatteiden mukaisesti sekä ihmisten subjektiivisten kokemusten kautta (Goffman 1986: 10). Kehysanalyysissa Goffmanin mukaan tutkitaan sosiaalisten

vuorovaikutusten tilanteita, ihmisten kokemusten pohjaa ja niistä löytyviä kehyksiä. Yksilön merkitys korostuu, eikä yhteiskunnallisia merkityksiä ole määritelmässä otettu huomioon (Goffman 1986: 11), minkä takia Goffmanin tulkinta kehyksistä ei ole oman tutkielmani analyysin kannalta tärkeä. Yksilöt ja ryhmät yrittävät tulkita monimutkaisia tilanteita omien näkemysten ja tulkintojensa kautta eli kehysten läpi. Tilanteita katsotaan näkökannalla, joka on yhdenmukainen ihmisen sosiopoliittisen, taloudellisen ja kulttuurisen maailmankuvan kanssa (Schmueli 2008: 2048).

Esimerkiksi Gray (2003: 15) käyttää kehysanalyysia ympäristökonfliktien tutkimiseen ja kirjoittaa, että kehykset ovat tärkeässä roolissa, kun luodaan, arvioidaan ja määritetään ympäristökonflikteja. Galli (2011) on käyttänyt kehysanalyysia tutkiessaan etanolin tuottamiseen liittyvää ympäristökonfliktia Brasiliassa. Vaikka en käsittelekään muovijätettä ympäristökonfliktina, ympäristön ja ihmisen suhteen tutkimiseen kehysanalyysia voidaan pitää soveliaana. Sovellan kehysanalyysia Schöni ja Reinin (1994) määrittelemän toimintapolitiikan kehyksien kautta, jota myös Saarikoski (2006) on käyttänyt tutkiessaan jätepolitiikan kehyksiä.

Kulttuurinen ympäristö vaikuttaa siihen, miten ihminen toimii jonkin asian ympärillä ja miten hänen roolinsa siinä muodostuu (Goffman 1986: 562). Yksinkertaisesti ”kehys ilmaisee käsityksen siitä, mistä on kysymys” (Haila 2014: 353). Toimijoiden kiinnostukset ja intressit jotakin asiaa kohtaan eivät tarkoita samaa kuin asiaan liittyvät kehykset. Molemmat ovat itsenäisiä käsitteitä, vaikkakin ne vaikuttavat toisiinsa. Intressit muodostuvat kehyksien kautta ja kehyksiä voidaan käyttää edistämään intressejä. Kuitenkin osapuolten kehykset määrittävät sen, että mitä intressejä osapuolet kokevat omaavansa. Poliittisen tulkinnan mukaan poliittiset kiistat ovat kiistoja tekijöiden välillä, joilla on erilaisia ristiriitoja aiheuttavia intressejä, mikä voi johtaa poliittiseen peliin, jossa joku häviää ja joku voittaa (Schön & Rein 1994: 29). Hailan (2014: 353) mukaan jokaisella poliittisella argumentilla on kehys, joka korostaa kyseisen argumentin kannalta tärkeää asiayhteyttä. Kehys tukee myös käytettävän argumentin painoa kommunikatiivisissa ja diskursiivisissa kamppailuissa. Se korostaa niitä asioita, jotka luovat argumentin perustan, joten kehystämisen seurauksena argumentin merkitys selkeytyy (Haila 2014: 353). Tietty kehys tukee jotain argumenttia ja perusteita kyseisen ajattelutavan käyttämiseen, mikä on tärkeää havaita myös tässä tutkimuksessa.

Kehykset eivät ole tyhjiössä vaan ne ovat muodostettu instituutioissa, jotka tukevat niitä (Schön & Rein 1994: 29). Sosiaalista todellisuutta määritellään ja muodostetaan kehystämisen kautta, jolloin monimutkaiset tilanteet vaativat valintoja ja järjestäytymistä (Schön & Rein 1994: 30). Pelkkä kehysten kuvaileminen ei riitä, vaan varsinkin yhteiskunnallisessa tutkimuksessa on tärkeää ymmärtää ja analysoida mitä havaitut kehykset kertovat yhteiskunnasta, kulttuurista, vallitsevista ajattelu- ja puhetavoista sekä toimijoiden välisistä suhteista yhteiskunnassa. Taustalla vaikuttavien asioiden hahmottaminen auttaa ymmärtämään myös ympäristöongelmien yhteiskunnallista luonnetta (Väliaverron 2014: 150). Kehystämistä analysoidessa tutkijalla on oletuksia, että aineistosta löytyy kehys, vaikka konkretiaa ei voi johtaa yleisestä kehysteoriasta, joten niin sanotusti oikeiden kehysten hahmottamiseen ei ole yhdenmukaista ratkaisua (Haila 2014: 353–354).

Kehystämisen menetelmän vahvuutena on eri toimijoiden välisten valtasuhteiden tarkastelu sekä se nostaa esiin, miten informaatiolla voidaan muodostaa eri käsityksiä ja edustaa erilaisia arvoja sekä tavoitteita (Schmueli 2008: 2048). Kehysten tutkiminen myös auttaa ymmärtämään kiistanalaisia asioita, jotka saattavat jumittaa paikoillaan ilman ratkaisua. Ilman jaettua kehystä, jossa keskustella ongelmasta, toimijat määrittelevät ongelman aiheuttajan eri tavalla (Saarikoski 2006: 628). Esimerkiksi jos toimijat eivät määrittele muovijätettä ongelmaksi, heillä on luultavasti erilainen kehys kuin toimijoilla, jotka näin määrittelevät. Kestävien toimintatapojen tavoittelemisen voi johtaa tilanteisiin, joissa esimerkiksi taloudelliset, ympäristölliset ja sosiaaliset näkökulmat risteävät ja saattavat aiheuttaa konflikteja (Galli 2011: 87–88).

Schön ja Rein (1994: 32–33) erottelevat kaksi kehystämisen muotoa, retoriset kehykset ja toimintakehykset. Joissakin tapauksissa kehyksissä voi olla retoristen kehysten ja toimintakehysten piirteitä. Retoriset kehykset ovat kehyksiä, jotka korostavat suostuttelevaa tarinan käyttöä ja argumentteja poliittisessa keskustelussa. Toimintakehykset sen sijaan tuottavat tietoa poliittisille käytännöille. Toimintakehyksistä voidaan vielä erottaa kolme erilaista kehystämisen muotoa, jotka ovat toimintapoliittiset kehykset (policy frames), institutionaalisen toiminnan kehykset ja metakulttuuriset kehykset. Toimintapoliittiset kehykset tarkoittavat kehyksiä, joita institutionaaliset toimijat käyttävät tietyn toimintapolitiikan ongelman määrittelyssä ja muodostamisessa. Toisin sanoen toimijoilla on tiettyjä kehyksiä, jotka vaikuttavat miten poliittista ongelmaa

käsitellään (Schön & Rein 1994: 33). Toimintapolitiikkaan vaikuttavat vallitsevat uskomusten, käsitysten ja arvottamisen rakenteet. Konfliktissa olevat kehykset johtavat toimintapolitiikkakiistoihin, sillä osapuolten eri kehykset määrittelevät mitä pidetään faktana ja minkälaiset argumentit ovat olennaisia ja pakottavia. Kehykset, jotka muokkaavat toimintapolitiikan asemia ja korostavat kiistoja ovat yleensä äänettämiä, joten niihin ei kiinnitetä tietoisesti huomiota (Schön & Rein 1994: 23).

Institutionaaliset kehykset toimivat hieman yleisemmällä tasolla ja ovat kompleksisia ja muuttuvia. Yleensä ne eivät myöskään ole yksittäisiä kehyksiä, vaan institutionaalisessa kehyksessä on ryhmä toisiinsa liittyviä kehyksiä. Institutionaalisen roolin kautta ihmisillä on tiettyjä odotuksia, mitä he olettavat tietyillä instituutioilla, kuten kaupungin hallinnolla, olevan. Yksilöiden kehykset voivat myös edustaa laajempia institutionaalisia kehyksiä tai niiden osia. Omassa tutkimuksessani haastatteluiden kehykset voivat edustaa laajempia institutionaalisia kehyksiä, sillä haastatellut edustavat jotakin institutionaalista toimijaa. Myös yksilön taso institutionaalisessa toiminnassa vaikuttaa siihen, miten toimintakehyksiä tulkitaan, sillä lähempänä hallintoa olevat ihmiset tulkitsevat tilanteet luultavasti eri tavalla mitä käytännön tasolla toimiva yksilö. Institutionaaliset toimintakehykset ovat paikallisia ilmaisuja laajemmasta ja kulttuurisesti jaetusta uskomusjärjestelmästä, joita Schön ja Rein nimittävät metakulttuurisiksi kehyksiksi (Schön & Rein 1994: 33).

Metakulttuuriset kehykset muodostuvat yleisistä metaforista ja ne ovat perustana toimintapolitiikalle, joka vaikuttaa retorisiin ja toimintakehyksiin. Schön & Rein (1986:34) käyttävät esimerkkinä metakulttuurisista kehyksistä luonnollisuuden ja hoivan kehyksiä rikollisuuden tutkimisessa. Toiset toimijat korostavat ihmisestä lähtevää syntyistä taipumusta rikosten tekemiseen ja toiset kiinnittävät huomiota yhteiskunnan luomiin tekijöihin, jotka voivat johtaa rikollisuuteen. Näiden kehysten kautta siten määritellään eri ratkaisutapoja rikollisuuteen, kuten vankiloiden lisäämistä tai julkisen vastuun ja toiminnan lisäämistä elinolojen parantamiseksi. Muovijätteen hallinnan kontekstissa tämä idea voisi näkyä siten, että kuvitteellisen väistämättömän kehityksen kehyksessä, muovijätteen hallinta ajatellaan olevan itsestä riippumatonta ja muovijätteen synnyn jatkuvaa kasvua ei voida estää millään keinoin. Siten ratkaisutapoina saattaisi olla esimerkiksi pelkästään jätteen käsittelyyn tähtääviä toimia sen syntytapojen ehkäisemisen sijaan.

Kehysten muodostaminen analyysissa on osaltaan vaikeaa, sillä kehykset, jotka muodostavat toimintapolitiikkaa ovat yleensä äänettömiä ja niitä voidaan pitää itsestäänselvyytenä. Ihmiset ovat usein tietämättömiä niiden roolista toimintaan, ajatuksiin ja näkemyksiin. Kuitenkin on hyvä olla tietoinen olemassa olevista kehyksistä, jotta osaisimme reflektoida omaa toimintaamme ja kenties muuttaa sitä (Schön & Rein 1994: 34). Toimintapoliittiset kehykset koetaan olevan ratkaisuna sosiaalisen todellisuuden monitulkintaisuuteen. Kriittisessä kehysanalyysissa kuitenkin toimintapoliittisten kehysten ei oleteta olevan niin yhtenäisiä mitä voitaisiin olettaa. Kehysten monitulkintaisuutta lisää epäjohdonmukaiset ongelmanasettelut ja poliittiset strategiat (Dekker 2017: 127–128), joten kehysten määrittelyminen ja analysointi on riippuvainen tutkijan subjektiivisuudesta ja tulkinnasta.

Saarikoski (2006) on käsitellyt jätepolitiikan tutkimuksessaan Schön ja Reinin (1994) määritelmiä kehysanalyysista. Seuraavaksi käyn läpi Saarikosken määritelmiä kehyksiä suomalaisesta jätteen toimintapolitiikasta ja miten olen käyttänyt niitä suhteessa omaan aineistooni. Vihreät markkinat -kehyksessä (Saarikoski 2006: 622) poliittiset keinot ovat tärkeitä markkinavetoisessa kuluttamisen ja tuottamisen vihertämisessä. Markkinoiden vihertämisen ja kuluttajien tiedottamisen avulla tavoitellaan jätteenkulutusta. Kehyksessä näkyy osittain ekologisen modernisaation diskurssi, jossa esimerkiksi institutionaaliset ja teknologiset ratkaisut ovat tärkeitä. Jäte määritellään luonnonvarojen tehottomana käyttönä. Saarikosken (2006: 621) määrittelemän pragmaattisen jätehallinnan piirteissä jätteen vähentämistoimet ovat marginaalisia ja painotusta laitetaan turvallisten ja kustannustehokkaiden jätekasittelytapojen etsimiseen. Jäte on siten jo käytettyä materiaalia, jota täytyy käsitellä asianmukaisesti. Saarikosken määrittelemään luonnonvarat-kehykseen luokitellaan kuuluvan kriittisempi ajattelu teknologisia kiinnityksiä kohtaan eli ongelmien ratkaiseminen teknologian keinoin ei ole itsestään selvää. Asenteiden, arvojen ja käyttäytymisen muutosta pidetään tärkeänä todellisen muutoksen aikaansaamiseksi. Talouskasvun tavoite ja ekologinen kestävyys ovat myös kuitenkin mahdollisesti saavutettavissa (Saarikoski 2006: 621–622).

Olen analysoinut aineistoa Saarikosken määrittelemien kehysten pohjalta, mutta olen jättänyt tilaa aineistosta nouseville havainnoille. Saarikosken kehykset ovat kuitenkin vuodelta 2006 ja ne koskevat yleistä jätepolitiikkaa, joten täysin kehykset eivät

vastaa oman aineistostani tilannetta. Olen lukenut ja analysoinut aineistoa Saarikosken kehysten määritelmiä silmällä pitäen, mutta aineistosta nousseet poikkeavuudet valmiiksi määriteltuihin kehyksiin verrattuna, ovat johtaneet Saarikosken kehyksistä erillisiin aineistosta nouseviin kehyksiin. Saarikosken (2006) määrittelemät kehykset ovat siten toimineet aineiston tarkastelemisen välineenä, mutta havaitut kehykset nousevat silti aineiston havainnot edellä.

5. Toimintapoliittiset kehykset muovijätekysymyksissä

Tässä tutkielmassa kehyksiä esiintyy valituissa dokumenteissa ja haastatteluissa. Voitaisiin olettaa, että aineistossa on toimintapoliittisia kehyksiä, jotka ovat Schön ja Reinin (1994: 33) mukaan sellaisia, joita institutionaaliset toimijat käyttävät tietyn toimintapolitiikan ongelman määrittelyssä ja muodostamisessa. Toimintapolitiikan tekijät tuottavat jonkinlaista todellisuuden kuvaa, kun he yrittävät ratkaista poliittisia ongelmia (Dekker 2017: 129). Strategioista voidaan siis analysoida toimintapoliittisia kehyksiä, sillä ne ovat tutkimusongelman kannalta parhaiten soveltuvia analyysiin. Dokumentteja ovat tuottaneet eri institutionaaliset toimijat, joten voidaan myös arvioida urbaanin poliittisen ekologian teoriaan pohjautuen eri skaalan toimijoiden taustoja ja tarkoituksia. Huomiota kannattaa osin myös kiinnittää siihen, onko eri skaaloilla jotain eroavaisuuksia toimintapolitiikan kehyksissä, vaikka voitaisiin olettaa niiden omaavan samanlaiset kehykset, sillä lait ja asetukset tulevat ylhäältä päin. Vaikka eri toimijat ovat yhtä mieltä jätepolitiikan tavoitteista eli jätteen ja energian käytön pienentämisestä sekä kasvihuonekaasujen vähentämisestä, eri kehykset silti tuottavat erilaista toimintapolitiikkaa jätteen suhteen (Saarikoski 2006: 623).

5.1 Vihreä resurssitalous

Valkonen ym. (2017: 31) kirjoittavat, että nykyinen kiertotalousdiskurssi on liitetty entistä tiukemmin teollisuus- ja talouspolitiikkaan. Jätehallinta parantaa siten kansallista kilpailukykyä ja luo uutta resurssitaloutta. Resurssitaloudessa tehokas materiaalikierto ja -kierrätys ajatellaan onnistuvan parhaiten vapaiden markkinoiden kautta (Valkonen ym. 2017: 31). Muovijätteen hallinta resurssitalouden kehyksen kautta näkyy vahvasti myös strategioissa, ohjelmissa ja myös asiantuntijahaastatteluissa, minkä takia esimerkkejä kehyksen ilmenemisestä on monelta eri skaalalta, vaikka tietyt skaalat painottuvat.

Vahvimmin vihreän resurssitalouden kehys näkyy pelkästään muoviin liittyvissä strategioissa ja yleisissä kiertotalousohjelmissa. Euroopan unionin muovistrategiassa (Euroopan komissio 2018: 1) tuodaan esille, että muovi on tärkeä ja yleinen materiaali yhteiskuntamme taloudessa ja arkielämässä. Muoviin liittyvät ympäristöongelmat ovat kuitenkin esteenä muovitaloudessa:

On kiireellisesti tartuttava ympäristöongelmiin, jotka nykyisin heittävät pitkän varjon muovien tuotannon, käytön ja kulutuksen ylle (Euroopan komissio 2018: 1).

Muovituotannon hiilidioksidipäästöjä voitaisiin luultavasti vähentää muovien kierrättämisellä ja ongelmana on muovien käyttäminen vain kerran (Euroopan komissio 2018: 1, 3–4). Muoviin liittyvät hyvät puolet tunnustetaan myös kansallisella tasolla Suomen muovitiekartassa (Ympäristöministeriö 2018a 4). Haasteena on, miten muovia voitaisiin käyttää taloudellisesti tehokkaasti ilman ympäristöongelmia, jotka liittyvät erityisesti roskaamiseen. Ympäristöongelmat ovat selkeästi isoin syy siihen, miksi muoviin liittyviä kysymyksiä ja strategioita mietitään. Ongelmiin kuitenkin halutaan löytää ratkaisuja markkinatalouden keinoin, jotta muovi tuottaisi kestäväää kasvua.

Muovistrategiassa (Euroopan komissio 2018: 2) kerrotaan muovipakkausten arvon katoamisesta lyhyen käytön vuoksi. Haasteena on myös muiden vaihtoehtoisten materiaalien pienet markkinat ja niiden ympäristövaikutusten tutkimattomuus. Kaikkia muoviin liittyviä ongelmia täytyisi tarkastella paikallistason lisäksi kansainvälisesti (Euroopan komissio 2018: 4). Markkinatalouden rooli muovikysymysten ratkaisemiseen, on selkeä todellisuuden rakentamisen taustalla. Tavoitteena on vauras ja kestävä muovitalous, niin Suomen kuin Euroopan unionin tavoitteissa (Euroopan komissio 2018: 5, Ympäristöministeriö 2018a: 4). Visiona Euroopan unionin muovistrategiassa (Euroopan komissio 2018: 5) on:

Älykäs, innovatiivinen ja kestävä muoviteollisuus, jossa suunnittelussa ja tuotannossa otetaan täysimääräisesti huomioon uudelleenkäyttö-, korjaus ja kierrätystarpeet, luodaan kasvua ja työpaikkoja Eurooppaan sekä autetaan vähentämään EU:n kasvihuonekaasupäästöjä ja riippuvuutta fossiilisten polttoaineiden tuonnista.

Painotus on siis teollisuuden muuttamisessa kestäväksi ja taloudellisesti kannattavaksi muovin osalta. Ympäristövaikutukset ovat teollisuuden tehokkuuden kautta tuleva sivutuote. Suomen muovitiekartan tavoitteet liittyvät muovien ympäristöllisten ja taloudellisten vaikutusten muuttamiseen myönteiseksi.

Tavoitteena on vähentää muovien turhaa kulutusta ja roskaamista, kierrättää muoveja paremmin sekä korvata fossiilisista raaka-aineista valmistettuja muoveja kestävillä sekä uusiutuvilla vaihtoehdoilla (Ympäristöministeriö 2018a: 6)

Muovijätteestä on tehty talouden ja etenkin teollisuuden kysymys. Teknologiset ratkaisut ovat isossa roolissa muoviin liittyvien haasteiden ratkaisemisessa ja tutkimukseen sekä erilaisiin innovaatioihin luotetaan (Euroopan komissio 2018: 15, Ympäristöministeriö 2018a: 8, Ympäristöministeriö 2018b: 19). Muovijäte on varsinkin Euroopan unionin ja Suomen muovistrategioissa resurssi, jota pitäisi hyödyntää tehokkaammin markkinoiden avulla. Jos muovi päättyy polttoon tai ympäristöön, se on luonnonvarojen tehotonta käyttöä ja talouspotentiaalin hukkaan heittämistä. Molemmissa strategioissa muovi kuitenkin nähdään monimutkaisena ja maailmanlaajuisena ongelmana, johon liittyy yhteiskunnallisia haasteita (Euroopan komissio 2018: 12, Ympäristöministeriö 2018a: 8). Mainitaan, että muovijätteen käsittelyminen kaatopaikalle tai polttoon, kadottaa sen taloudellista arvoa (Euroopan komissio 2018: 2).

Jätehuolto toimii osana kestävästä kiertotaloudesta (Ympäristöministeriö 2018b: 16) ja kiertotalous toimii välineenä, jolla materia ei päädy jätteeksi, mikä voi tuottaa myönteistä taloudellista arvoa (Euroopan komissio 2020: 6). Voidaan tulkita, että muovijäte nähdään kehyksen kautta taloudellisesti tehottomana käyttönä. Valkonen ym. (2017: 29) kirjoittavat, että kiertotalousajattelun kautta jätepolitiikassa on nostettu tärkeäksi tavoitteeksi jätteen vähentämisen lisäksi, sen suunnitteleminen pois, jotta tuotteissa säilyisi raaka-aineet ja niiden arvo. Muovi ei saisi siten päätyä edes jätteeksi asti, vaan se koitetaan estää viemällä käytetty tuote materiaalikierron piiriin. Muovijätteen ympäristölliset ongelmat myös tiedostetaan, mikä toimii perusteena osin muovin kierrätyksen tehostamiseen, mutta merkittäviä taloudellisia vahinkoja tuodaan vahvasti esille.

Materiaalitehokkuus mainitaan melkein kaikissa strategioissa ja ohjelmissa, joita tutkin tutkielmassani. Materiaalitehokkuutta halutaan tuottaa monen eri toimijan ja skaalan näkökulmasta, sillä kyseinen päämäärä nousi Oulun kaupungin ohjelmissa, Suomen kansallisissa strategioissa ja tiekartoissa sekä Euroopan unionin ylikansallisissa strategioissa. Myös useissa haastatteluissa tuli ilmi materiaalin hyödyntämisen tehostamiseen pyrkiminen ja luonnonvarojen säästäminen. Muovijäteohjelmiin vaikuttavat kiertotalouden eri ylikansalliset ja kansalliset ohjelmat, joissa voidaan tulkita olevan vahva resurssitalouden kehys. Materiaalitehokkuus on keskeisessä roolissa, sillä sen avulla syntyy mahdollisimman vähän hukkaa ja jätettä, mikä tarkoittaa ympäristöllisiä hyötyjä sekä taloudellisia ja sosiaalisia mahdollisuuksia (Sitra 2016: 9).

Kiertotaloudesta tavoitellaan talouden perustaa ja voidaan siirtyä kohti jätteenöntä yhteiskuntaa, sillä materiaalien kierto tehostuu (Sitra 2016: 11). Ympäristönsuojelulliset tavoitteet ovat kirjoitettuna jäteohjelmiin, mutta ympäristölle tulevat myönteiset vaikutukset ovat niin sanotusti materiakierron tehokkuuden sivutuotteita, kuten esimerkiksi Euroopan unionin muovistrategiasta voidaan tulkita:

Strategialla voidaan myös vahvistaa Euroopan johtoasemaa maailmanlaajuisten ratkaisujen luojana ja auttaa siirtymisessä kohti vähähiilistä kiertotaloutta. Samalla ympäristö muuttuu puhtaammaksi ja turvallisemmaksi (Euroopan komissio 2018: 19).

Muovijätteen oikeanlainen tehokas hyödyntäminen on kilpailukykyä lisäävää. Alueiden hyvinvoinnin perustaminen kilpailukykyyn lisäämiseen, vahvistaa markkinatalouden rakenteiden arvostamista ja niihin tukeutumista. Euroopan unionin muovistrategiassa korostetaan muoviin liittyvien haasteiden muuttamista Euroopan teollisuuden kilpailukykyyn lisääjiksi, mikä lisäisi työpaikkoja ja innovointia (Euroopan komissio 2018: 18–19).

Vihreän resurssitalouden -kehyksessä poliittiset keinot ovat tärkeitä materiakierron edistämisessä. Vaikka kaikkien eri toimijoiden vastuu ja rooli on tärkeä, erityisesti kansalliset, alueelliset ja paikalliset viranomaiset ovat keskeisiä yhdessä jätehuoltotoimijoiden kanssa, jotta yleinen tietoisuus lisääntyy ja muovin keräys on korkealaatuista. Päätäväisiä toimia toivotaan näiltä toimijoilta positiivisten muutosten ja tulosten saavuttamiseksi (Euroopan komissio 2018: 5, 11). Jätelainsäädännön yhdenmukaistaminen nopeasti on ollut komission tavoitteena, mistä myös on annettu kehotuksia maille (Euroopan komissio 2018: 7). Ratkaisulähtöinen politiikka on yhtenä toimintakeinoista muovin yhteiskunnalliseen haasteeseen. Vapaaehtoiset sitoumukset sekä muunlainen sääntely ja kiellot niin julkisten kuin yritysten osalta ovat tärkeitä kierrätyksen tehostamiseksi sekä turhan kulutuksen välttämiseksi. (Ympäristöministeriö 2018a: 6, Ympäristöministeriö 2018b: 24).

Poliittisen päätöksenteon kautta voitaisiin esimerkiksi käyttää taloudellisia ohjauskeinoja, kuten materiaalien tuotantoon liittyviä velvoitteita tai erilaisia maksuja ja veroja (Ympäristöministeriö 2018a: 12). Samanlaiset keinot nousevat esiin myös paikallistason toimijoilta koskien yleisesti muovijätteen hallintaa eri skaaloilla:

Tärkeintä on, että käytettäis pitkälle taloudellisia ohjauskeinoja muovijätteen saamiseksi niinkun talteen ja hyötykäyttöön (V3).

Oulun tason dokumenteissa tulee osin esille taloudellisten ohjauskeinojen käyttö ympäristövastuullisuuden edistämiseksi (Oulun kaupunki 2019: 24, 26). Paikallisissa dokumenteissa ei kuitenkaan suoraan mainita taloudellisten ohjauskeinojen käyttöä, vaikka kaupungin toiminta perustuukin ekotehokkuuden parantamiseen (SECAP 2018: 13). Julkiseen päätöksentekoon ja lainsäädäntöön kuuluu myös erilliskeräyksen vaatimusten kiristäminen (Ympäristöministeriö 2018a: 15), mikä vaikuttaisi suoraan jätehuoltojärjestelmään. Yhtenä painopisteenä Suomen kiertotalouden tiekartassa on se, että tavoitteiden edistämiseen käytetään politiikkatoimia (Sitra 2016: 14). Yhteiskunnan muutoksessa kiertotalouteen valtion rooli on mahdollistajana ja kannustajana (Sitra 2016: 10). Vahvan julkisen toimijan toiminta koetaan tarpeellisenä myös pienemmän skaalan tasolta, sillä haastatteluissakin nousi esiin julkisen hallinnon rooli tehokkaan kierrätysjärjestelmän mahdollistajana:

Jos halutaan tehokkaasti kierrättää, nii ehdottomasti (V3).

Poliittista päätöksentekoa pidetään siten tärkeänä. Valtion rooli on mahdollistaa tehokas kierrätysjärjestelmien toimivuus ja poistaa esteitä teollisuuden tarpeita varten, jotta keskeisten toimijoiden yhteistyö syvenee ja muovimarkkinat ovat houkuttelevat. Lainsäädännöstä tavoitellaan joustavaa ja yhtenäistä. Valtion ja politiikan tehtävänä on luoda esteettömät ja tehokkaat markkinat muoville, mikä vahvistaa resurssitalouden kehityksen piirteitä. Poliitiikan odotetaan mahdollistavan mahdollisimman tehokkaan materiakeräyksen ja markkinoiden toimivuuden. Julkinen hallinto toimii myös esimerkkinä kansalaisille, minkälaista toimintaa heidän pitäisi harjoittaa.

Kansalaisille suunnatulla tiedotuksella ja kampanjoilla halutaan vähentää roskaamista ja turhaa kulutusta (Ympäristöministeriö 2018a: 10, Ympäristöministeriö 2018b: 43). Sekä kuluttajien että yritysten tulisi käyttää vähemmän muovia, kiinnittää huomiota enemmän lajitteluun ja kierrätykseen sekä kuluttaa uusiomuovituotteita (Ympäristöministeriö 2018a: 14). Samaa tavoitetta ajaa myös Euroopan unionin muovistrategia, jonka mukaan:

Euroopassa kansalaiset, valtiot ja teollisuus tukevat muovien kestävämpiä ja turvallisempia kulutus- ja tuotantomalleja. Tämä tarjoaa hedelmällisen perustan sosiaaliselle innovaatiolle ja yrittäjyydelle luoden hyvin paljon mahdollisuuksia kaikille eurooppalaisille (Euroopan komissio 2018: 6)

Kansalaiset ovat keskeisiä toimijoita ja tietoisia jätteen vähentämisestä ja kestävästä kulutuksesta. Kuluttajat luovat siis kestävästä muovitalouden, jossa muovin käyttö on kestävä ja turvallista. Jätteen syntymisen välttäminen on tarpeellista (Euroopan komissio 2018: 6). Kuitenkin kuluttajien ja tuottajien tämänhetkistä vastuuta lievennetään sillä, että heillä ei koeta olevan tarpeeksi selkeää kannustinta, jotta he voisivat siirtyä vähemmän jätettä tai roskaa tuottaviin ratkaisuihin (Euroopan komissio 2018: 12). Kuntalaisten kulutustottumusten todetaan vaikuttavan esimerkiksi Oulun kaupungin ilmasto- ja ympäristötavoitteiden täyttymiseen (SECAP 2018: 5). Kuluttajien käyttäytyminen tulkitaan olevan yhdistyneen ympäristöllisiin tavoitteisiin, mutta strategioissa ja ohjelmissa jätetään tilaa tulkinnanvaraisuudelle siihen, mitkä kulutustavat, varsinkin materiakierron osalta, olisivat kestäviä. Nykyisyyden käyttäytymismalleja ei arvostella tiukasti, vaikka nähdään muovijätteen olevan ongelma, joka on yhteydessä yhteiskunnallisiin trendeihin ja yksilöiden käyttäytymiseen. Vastuuta laitetaan rakenteisiin ja julkisen hallinnon luomiin ratkaisuihin, jotka ohjaavat ihmisten käyttäytymistä. Yksilön ja tuottajien subjektiiviset valinnat eivät voi toteutua ilman tarpeeksi tehokkaita kannustimia, joiden voidaan tulkita olevan ulkoisia. Kuluttajaan ja tuottajaan halutaan vaikuttaa ulkoisen motivaation kautta, minkä voi ajatella liittyvän pääosin taloudellisiin hyötyihin. Ihmisten käyttäytymiseen vaikutetaan siis hyvällä tiedotuksella ja valistuksella, sekä taloudellisilla ohjauskeinoilla. Kuten haastatteluissa ilmenee:

Euro on hyvä konsultti ...Muovin lajittelu on hirveen vaikeeta alottaa, jos sää et nää siinä hyötyä (VI).

Jos ihmiset joutuvat maksamaan epäekologisista palveluista tai tuotteista enemmän kuin ekologisista, se ohjaa käyttäytymistä kestävämpään suuntaan. Haastatteluissa kuitenkin enemmän kiinnitetään huomiota jätehuollon maksuihin ja niiden mahdolliseen muuttamiseen, kuin muovimarkkinoiden luomiseen, mutta talouden vaikutus on silti ilmeinen. Myös kiertotalouden tiekartan mukaan kuluttajien luoma kysyntä kestäviin

tuotteisiin ja hyödykkeisiin luo tarjontaa (Sitra 2016: 12). Arvopohjana toimii kuluttamisen vihertäminen. Kaikki tämä tähtää muovin uusiokäytön markkinoiden kasvattamiseen, eikä sinänsä muovituotteiden kuluttamisen tai ostamisen vähentämiseen. Jätettä halutaan vähentää, mutta muovin liittäminen kiertotalouteen, liittää sen resurssiksi ja hyödylliseksi materiaksi. Muovijätettä ei sinänsä synny, jos muovituotteen käyttöä jatketaan uudelleen toisena tuotteena. Muovi halutaan siis enemmänkin kiertoon, kuin pois kulutuksesta.

Aineistoni perusteella määrittelen resurssitalouteen tiettyjä ominaisuuksia, jotka nousevat vahvimmin esiin. Vihreän resurssitalouden kehityksessä muovijäte nähdään vahvasti teollisuuden ja talouden kysymyksenä, mutta taustalla vaikuttavat yhteiskunnassa vallalla olevat ympäristölliset arvot. Muovijätteen hallinta perustetaan kuitenkin kannattavan liiketoiminnan luomiseen, joten muovin muuttaminen ympäristöllisestä haasteesta hyväksi liiketoiminnaksi leimaa vahvasti vihreän resurssitalouden kehityksen piirteitä ja todellisuuden luomista. Tavoitteena on kestävä muovitalous, jossa kuluttaja tuottaa laadukasta resurssia, jota markkinavetoinen teollisuus voi hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti. Jäte myös suunnitellaan pois hyödylliseen materiakiertoon sekä lainsäädännöllä ja taloudellisilla ohjauskeinoilla voidaan saavuttaa kestävä muovitaloutta. Material arvoketjusta halutaan taloudellisesti mahdollisimman tuottava, mikä myös lähtee ympäristönsuojelullisista tarpeista. Vihreän resurssitalouden kehitys vahvistaa argumenttia, jonka mukaan taloudelliset ja ympäristölliset tavoitteet ovat mahdollisia saavuttaa myös muovijätteen hallinnassa.

5.2 Holistinen jätehallinta

Holistisen jätehallinnan kehitys ilmenee lähinnä paikallisen tason haastatteluiden ja dokumenttien kautta, mutta muillakin alueellisilla skaaloilla kyseisen kehityksen piirteitä voidaan havaita. Koska holistisen jätehallinnan piirteitä nousi vahvimmin esille Oulun kaupungin dokumenteista ja toimijoiden haastatteluista, sieltä nousevia esimerkkejä on nostettu eniten esille.

Paikalliset institutionaaliset toimijat kehystivät muovijätteen kysymyksiä holistisen jätepolitiikana avulla, jossa tärkein havaittava piirre on se, että muovijäte on vain yksi osa kokonaisuutta. Muovijätteen roolia jätehallinnassa ei haluta korostaa, eikä sitä nähdä yksittäisenä ongelmana. Esimerkiksi Oulussa ei ole erikseen jätestrategiaa tai

muoviin liittyviä ohjelmia, mutta vuoden 2020 aikana pitäisi valmistua kiertotalouden tiekartta, jossa oletettavasti myös muovin rooli otetaan jollakin tavalla mukaan. Muovin merkitystä ei haluta kuitenkaan korostaa ja se sidotaan mielellään muun jätehuollon toimintaan:

Muovia ei ole nostettu erikseen semmoseks keskiöksi itsessään missään (V4),

Mutta niinku mää sanoin maankäytön suunnittelussa se muovi ei, ku on näitä muitakin kierrätettävä, se on vaan yksi siellä muitten joukossa. Ainakin mun mielestä pitäiskin olla niin, että se on ihan luontainen osa siellä (V5).

Vastaajat tunnistivat paikallisen ja valtakunnallisen politiikan monimutkaisuuden ja hitauden tietyissä asioissa, kuten jätelaissa ja paikallisessa päätöksenteossa. Oulun tapauksessa pari vastaajaa koki, että Oulun tai alueellinen poliittinen päätöksenteko voi hidastaa tehokkaampaa materiakiertoon pyrkimistä. Esimerkiksi kiertotalouteen liittyviä asioita pienet kunnat saattavat edistää nopeammin:

Nyt sitte se, että halutaan tietyllä tavalla mennä eteenpäin se varmaan on ihan ok, mutta mää ite nään, että kun pienet kunnat on paljon nopeampia, mutta että tää Oulun päätöksenteko pikkusen hitaan sorttista joskus (V1),

Tää kunnallinen prosessi on joskus ihan tolkuttoman hidas ja kankea (V2).

Poliittiseen päätöksentekoon liittyvät haasteet ovat siten hidastamassa kiertotalouden mukaista materiakierron luomaa kaupunkiympäristöä. Tunnistettiin, että monet eri toimijat poliittisella kentällä saattavat olla haasteena niin kunnallisesti kuin valtakunnan tasolla. Mainittiin, että monien eri intressien yhdistäminen on vaikeaa ja hidasta:

On eri intressiryhmiä ja voimakkaita sellasia, se sitten hidastaa sitä toimintaa ja lainsäädäntötyötä (V2),

Lainsäädäntö estää tehokkaan kierrättämisen (V3).

Vahva yhtenäinen toiminta edistäisi siten Euroopan unionin asettamia tavoitteita jätteiden keräykseen ja jätelainsäädäntöön. Asetelma aiheuttaa osaltaan ristiriitaa politiikan ja toimintapolitikan välillä. Poliittinen päätöksenteko on luomassa tavoitteita ja ohjelmia,

mutta samalla poliittinen toiminta on hidastamassa näiden tavoitteiden saavuttamista. Muovijätteen hallinta nähdään pääasiassa olevan poliittinen ja ympäristöllinen kysymys holistisessa jätehallinnan kehityksessä. Taloudelliset kysymykset kuitenkin nousevat lähinnä kustannuskysymysten kautta. Kaupunkitason roolin nähtiin olevan samalla tasolla tavallisen kuluttajan kanssa, mutta kaupungin täytyisi pyrkiä mahdollistamaan ekologinen toiminta jätteiden kanssa:

Kaupungilla on tavallaan asukkaita kohtaan se velvoite pyrkiä edistämään sitä toimintaympäristöä sillä tavalla, että se ois näille asukkaille helpompaa toimia näitten ympäristötavoitteiden pohjalta (V2).

Tavoitteena on ympäristöllisten tavoitteiden edistäminen jätehuollon kautta, ei niinkään jätemarkkinoiden luominen teollisuutta varten. Kaupungin tasoa ei kuitenkaan koeta merkittävänä muovijättekysymyksissä, vaan vastuuta nostetaan tuottajavastuujärjestelmälle ja lainsäädännölle, joka antaa perustan myös paikalliselle jätetoiminnalle. Julkisen hallinnon rooli nähdään tärkeänä, mutta yksilön vastuuta ei piiloteta julkisen vallan alle:

Nään sen ihan hyvänä mallina, että niinkun ylemmältä tasolta tulee niitä tiettyjä vaateita ja velvotteita, ja sitte niitä lähetään juoksuttamaan alaspäin, mutta sitten taas loppukädessä kuitenkin sitä yksittäisen ihmisen vastuuta ei voi ulkoistaa millekään julkisyhteisölle tai julkiselle toimijalle (V4).

Kuluttajiin kohdistuvat odotukset esitetään loppujen lopuksi sisäisenä motivaationa, vaikka julkisten tahojen vastuuta ei kielletäkään. Kuluttajan roolia kritisoidaan enemmän, sillä tunnustetaan, että kaikki eivät tule joka tapauksessa kierrättämään, tapahtui jätehuollolle tai muovin tuotannolle mitä tahansa. Esimerkkinä käytetään muita jätteitä, joita on voinut kierrättää Suomessa jo monta vuotta:

Että vaikka meillä on määräykset ja lainsäädäntö edellyttää biojätteen erilliskeräyksen, niin siitä huolimatta ihmiset ei tee sitä, tai kaikki ihmiset ei tee sitä (V3),

Mutta se pitää muistaa vieläki, niinku mää sanoin, että on se tietty jengi, nii se ei ikinä, ne tekee mitä haluaa (V1).

Paikallisilla toimijoilla on kokemusta jätehuollon käytännöstä, joka on välillä erilainen ylempien tasojen tavoitteisiin nähden. Vaikka kansalliset viranomaiset ja poliitikot mahdollistaisivat tehokkaan erilliskeräyksen, osa ihmisistä ei siltikään lajittele jätteitään. Kokonaisuuden tarkastelu näkyi myös paikallisen soveltuvuuden pohtimisella. Kaikkia ratkaisuja ei haluta ottaa annettuna, vaan miettiä niitä paikallisiin olosuhteisiin sopivaksi. Esimerkiksi kysymys siitä pitäisikö muovijäte kerätä ja kierrättää kaikkialla, ei ole yksinkertainen. Polttaminen ei nähdä heti poissuljettuna, jos se toisi ekologisuuden kannalta paremman tuloksen. Kiertotaloudessakin kokonaisuuden tarkastelua ei saisi unohtaa yksittäisten ratkaisujen osalta. Paikallisia innovaatioita myös toivottiin, jotta muovijätettä voitaisiin käsitellä mahdollisimman lähellä. Paikalliset toimijat etsivät turvallisia ja kustannustehokkaita jätteenkäsittelytapoja, sillä jo olemassa olevaa jätettä täytyy käsitellä asianmukaisesti. Alueellisen tasa-arvon tavoittelemisen koettiin tärkeänä ja osana kokonaisuuden tarkastelua:

Esimerkiksi maitotölkit on esimerkki siitä että, ostit sen maitotölkin Inarissa tai ostit sen Helsingissä, niin siinä on se tietty osuus, joka menee siihen tuottajayhteisön pyörittämiseen. Sitä kautta, jos ajatellaan tasavertaista kohtelua, niin kyllä myös haja-asutusalueen ihmisillä pitäisi olla oikeus kierrättää niitä jätteitä mitä ne kokee tarpeelliseksi (V2).

Mahdollisuus lajitella myöskään muovia ei saisi riippua ihmisten asuinpaikasta, varsinkin jos esimerkiksi muovituotteiden hintaan olisi sisälletty jätekustannuksia. Sosiaalisen tasa-arvon edistämistä kierrätyksen kannalta nousi esille myös Euroopan unionin kiertotalousohjelmasta, jossa halutaan ottaa huomioon alueelliset olosuhteet kaupungeista syrjäseuduille (Euroopan komissio 2020: 14). Maantieteelliset seikat on otettu mukaan myös muovin keräyksen toimenpide-ehdotukseen valtakunnallisesti (Ympäristöministeriö 2018b: 40). Ei koeta reiluna, että ne, joilla ei mahdollisuutta lajitella muovia erikseen, joutuvat silti maksamaan siihen sisällytettyjä jätemaksuja.

Mää sanon, tämmönen aina keskitetty järjestelmä on hyvä tiettyyn pisteeseen, mutta nii, mutta ei se näitä meidän harvaanasuttuja seutuja se ei kohtele oikeella tavalla, että täällä ei oo samoja mahdollisuuksia sen suhteen mitä muualla (V1).

Sosiaalista näkökulmaa pidetään tärkeänä myös kaikkien tarkasteltavien skaalojen dokumenteissa (Oulun kaupunki 2019: 6, Sitra 2016: 10, Euroopan komissio 2018: 6). Muovin keräykseen siten liittyy alueellisen ja sosiaalisen tasa-arvon näkökulma ja herättää samalla ekologisen toiminnan spatiaalisen vaihtelevuuden. Sama toiminta ei olekaan ekologista joka paikassa.

Määrittelyn kehiksen holistiseksi jätehallinnaksi, sillä vaikka osin sitä voidaan verrata Saarikosken (2006: 621) pragmaattisen jätehallinnan piirteisiin, kokonaisuuden korostaminen muovijättekysymyksissä nousi vahvasti esille. Kehys korostaa muovijätteen olevan yksi osa jätehallinnan kokonaisuutta ja se ei painota markkinoiden luomista muovitaloutta varten. Teknologiset ratkaisut nähdään hyvänä vaihtoehtona, mutta politiikan ajatellaan rajoittavan niiden todellista mahdollisuutta ja toteutumista. Kokonaisuuden tarkasteleminen hyödyttäisi sekä ympäristöä että alueellista ja sosiaalista tasa-arvoa. Muovia ei myöskään nähdä suurempana ongelmana, vaan se on osa muuta jätehuoltoa, joka osallistuu kiertotalouden kehittämiseen. Muovijäte tulkitaan käytännön kysymykseksi eli korostetaan jätteen lajitteluun ja käsittelyyn liittyviä näkökulmia, mikä tukee pragmaattisen jätehallinnan ominaisuuksia.

5.3 Luonnonvarat

Muovijätteen hallintaan liittyvissä dokumenteissa ja haastatteluissa on havaittavissa luonnonvarat-kehiksen piirteitä. Varsinkin luonnonvarat-kehys yhdistää eri skaalan toimijoita jätteen määrittelyn puolesta. Jäte ja sitä kautta muovijäte tulkitaan olevan luonnonvarojen tehotonta käyttöä, kun tavoitteiden taustalla vaikuttavat yhteiskunnassa nousevat ympäristölliset arvot. Jätehierarkian ensimmäinen periaate eli ”vähennä” on vahvasti näkyvillä ajattelutavoissa, kun perustellaan jätehallintaa luonnonvarat-kehiksen kautta.

Toimitaan sillä tavalla, että jätettä ei tuu. Se on ehkä sitä parasta kiertotaloutta. Aina ku jätettä tulee, sää oot pikkusen vaikeuksissa sen kanssa (V1),

Käytetään materiaalit mahdollisimman tehokkaasti, ja pyritään siihen, että luonnonvaroja ei sitten turhaan käytetä ja kuluteta (V2),

Se syyhän minkä takia jätteen määrää tulisi vähentää on kuitenkin se ympäristöllinen aspekti. Mutta se pitäisi olla taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä ja järkevä (V4).

Toiminnan järjestämisen lähtökohtana on jätteen syntymisen välttäminen, mikä edistää luonnonvarojen turhaa käyttöä. Muovijätteen tuomien haasteet voitaisiin täten ratkaista vähentämällä siihen käytettyjen resurssien käyttöä. Kiertotalouden ohjelmien ja muovistrategioiden tavoitteena on vähentää hiilidioksidipäästöjä ja riippuvuutta fossiilisten polttoaineiden tuonnista. Vaihtoehtoiset raaka-aineet ja materiaalit nähdään mahdollisuutena muovin korvaukseen, jos ne ovat selkeästi uusiutumattomia raaka-aineita parempia kestävyyskannalta (Euroopan komissio 2018: 6, Ympäristöministeriö 2018a: 6, Sitra 2016: 11,13, Euroopan komissio 2020: 10). Suomessa kuitenkin korostuu varsinkin biopohjaisten ja biohajoavien ratkaisujen kehittäminen (Ympäristöministeriö 2018a: 6, Sitra 13).

Oulun kaupungin kestävän energian ja ilmaston toimintasuunnitelmassa jätehuollon osalta keskeisinä tavoitteina ovat ”jätteen synnyn ehkäisy, kestävän kiertotalouden edistäminen, lajittelukonseptin kehitys ja materiaalien tehokkaampi hyödyntäminen” (SECAP 2018: 15). SECAP ja Oulun kaupunkistrategia antavat suuntaukset Oulun ympäristöohjelmalle, jossa käsitellään tarkemmin toimia ympäristötavoitteisiin, joihin myös jätehuolto ja materiakierto muovijätteineen osallistuvat. Painopisteinä ympäristöohjelmassa (Oulun kaupunki 2019: 6) on ”1. kasvamme kestävästi 2. toimimme resurssiviisaasti 3. luonto on voimavaramme 4. edistämme ympäristövastuullisuutta”. Kaikkia painopisteitä yhdistää niiden yhteys yhteiskunnassa vallitseviin kestävyys- ja ympäristöarvoihin, mitkä tähtäävät luonnonvarojen käyttöön sillä tavalla, että tulevaisuudessakin ei tarvitse kärsiä resurssien puutteesta. Talouskasvun ja ekologisen näkökulman yhdistäminen nähdään mahdollisena ja kannattavana perustana kaupungin toiminnalle mikä tukee myös ylempien skaalojen tavoitteita ja toimintaperiaatteita.

Luonnonvaroja halutaan käyttää siten tehokkaasti, jotta eurooppalaiset maat eivät olisi yhtä riippuvaisia fossiilisista polttoaineista. Kaikissa strategioissa ja haastatteluissa jätehuoltoon tai kaupunkiympäristön rakentamiseen liitetään kestävyys ja materiaalien tehokas käyttö. Materiaalikierron tehostamista tulkitaan kestävän kehityksen diskurssista:

Materiaalitehokkuudesta seuraa ympäristöhyötyjä, joita ylikulutuksesta eroon pyrkivä maailma tarvitsee kestäväen kasvun takaamiseksi. Lisäksi kiertotalous tarjoaa taloudellisia ja sosiaalisia mahdollisuuksia (Sitra 2016: 9).

Maailman nähdään tällä hetkellä perustuvan ylikulutukseen, josta pyritään pääsemään eroon kestäväen kasvun ajattelutavalla. Toiminnan kehittäminen pitäisi siten perustua ympäristöhyötyihin, josta seuraa myös taloudellisia ja sosiaalisia etuja. Materiaalitehokkuus nähdään siten ekologisena hyötynä, jonka seurauksena saavutetaan muitakin hyötyjä. Kehyksessä näkyy kriittisempi ajattelu teknologisia kiinnityksiä kohtaan eli ongelmien ratkaiseminen teknologian keinoin ei ole itsestään selvää. Teknologian avulla ei haluta automaattisesti siirtää ongelmaa paikasta toiseen, vaan ratkaisuun liitetään vahvemmin yhteiskunnan kokonaisvaltainen muutos. Asenteiden, arvojen ja käyttäytymisen muutosta pidetään tärkeänä todellisen muutoksen aikaansaamiseksi. Kiertotalouden kehittäminen ja soveltaminen on pääosin hyvä asia ympäristönkin kannalta, kun teknistaloudellisia näkökulmia yhdistetään ympäristöön, mutta kiertotalouden ratkaisuihin suhtaudutaan kriittisemmin kuin muiden kehysten kautta:

Ehkä ei pitäis kuitenkaan mennä liian puritaanisesti kaikkeen, kattoo sitä kokonaisuutta mitä on, mitä meidän pitää tehdä sitte, mikä on järkevää tehdä, mikä on taloudellista tehdä. Mutta hyvällä tiellä ollaan, kyllä mää sanon, että jonkun täytyy näyttää esimerkkiä (VI).

Yhteiskunnan todellinen muutos lähtee asenteiden, arvojen ja käyttäytymisen muutoksena, mikä ilmenee myös kiertotalouden kehystämisessä monitasoisista skaaloista lähtien:

Kiertotalous tarkoittaa merkittäviä muutoksia kulutustottumuksissa. Kiertotalouden tiekarttatyön lähtökohtana onkin muodostaa kiertotaloudesta kasvun, investointien ja viennin moottori Suomelle. (...) Tarvitaan laajasti skaalautuvia ratkaisuja ja konkreettisia pilotteja - pitäen fokuksessa tarve systeemitason muutoksen yhteiskunnassa. (Sitra 2016: 9).

Kulutustottumusten merkittävä muokkaaminen nähdään tärkeänä, jotta yhteiskunnassa tapahtuu toivottava muutos. Systeemitason muutosta vaaditaan, sillä globaalit

megatrendit kuten kaupungistuminen, resurssiniukkuus kulutuksen lisääntyessä ja ilmastomuutoksen vaikutukset, koetaan aiheuttavan muutostarvetta yhteiskunnassa (Sitra 2016: 39). Asenteita ja toimintatapoja halutaan muuttaa kestäväksi ja kierrätyksen sekä roskaamattomuuden tavoitteet nostetaan yksilön, yritysten ja julkisten toimijoiden vastuulle (Ympäristöministeriö 2018a: 10). Ympäristölliset asiat kuuluvat näin kaikille, mikä jakaa vastuun jokaisen skaalan toimijan kesken.

Luonnonvarat-kehys painottaa eniten kestävän kehityksen diskurssia ja keskittyy argumenttiin, jossa otetaan esille ympäristön vaatimukset ja ekologiset arvot. Kehys painottaa ekologista kestävyyttä jätehallinnan merkittävämpänä vaikuttajana, vaikka se ottaa huomioon myös taloudelliset ja teknologiset lähtökohdat. Kehys muodostaa todellisuutta, jossa muovijätteen ehkäisy ja sen välttäminen on ensisijainen askel. Luonnonvarat-kehysten kautta jätehallinnan täytyisi keskittyä ongelman alkulähteeseen eli resurssien tuhlaavaisen käytön vähentämiseen mahdollisimman pieneksi. Jäte on ensisijaisesti luonnonvarojen tehotonta käyttöä. Kehyksessä mallinnetaan materiaalitehokkuuden retoriikkaa hieman enemmän luonnonvaroihin kuin talouteen kiinnittyen. Uusiomuovin markkinoiden luomista ei korosteta, vaan painotus on kulutuksen vähentämiseen. Asenteiden ja arvojen huomioon kiinnittäminen ajatellaan olevan tärkeää, jotta muovikysymyksiin liittyviä ongelmia voitaisiin vähentää. Kuitenkin voidaan tulkita, että kehyksessä kiinnitetään huomiota kuluttajien sisäisiin motivaatioihin ja niiden muutokseen, jotta kierrättäminen lisääntyisi ja kuluttaminen muuttuisi ekologisemmaksi. Kehys alleviivaa yhteiskunnan kokonaisvaltaista muutosta ja muodostaa pätevyyttä kiertotalouden mahdollisuuteen ekologian kautta.

6. Kehysten tulkitseminen urbaanin poliittisen ekologian keinoin

Muovijätteen ympäriltä voidaan erotella aineistoni perusteella kolme jätepoliittista kehystä, vihreä resurssitalous, holistinen jätehallinta ja luonnonvarat, mikä liittyi vahvemmin ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni eli ”Minkälaisiin kehyksiin institutionaalisten toimijoiden käsitykset muovijätteen hallinnasta perustuvat?” Tässä osiossa aion käsitellä ensimmäisen kysymyksen tarkemman analyysin lisäksi myös laajemmin toista kysymystä eli ”Millaista sosioekologista kaupunkiympäristöä kehysten pohjalta luodaan eri alueellisten skaalojen näkökulmasta?”, joten analysoin kehyksiä ja niiden luomaa kaupunkiympäristöä.

Muovijätteeseen liittyvään toimintapolitiikkaan vaikuttaa eniten ohjaavan vihreän resurssitalouden kehys, jossa luonnonvarojen ehtyminen tiedostetaan lähinnä tulevaisuuden ongelmaksi, vaikka ratkaisuja haetaan nykyisyydessä. Kyseisen kehyksen piirteitä oli havaittavissa jokaisella institutionaalisen toimijuuden tasolla kaupungista ylikansalliseen, mikä ei ole yllättävää, sillä Euroopan unioni luo suuntaviivoja alemmille tasoille. Toimintapolitiikkaa on siten siirretty ylemmältä tasolta alemmalle, kuten ”policy transfer”-käsitteen kautta voidaan ajatella. Yhteisen pohjan eri skaalan toimijoille loi luonnonvarat-kehyksestä johdettu muovijätteen määritelmä, joka korostaa jätteen olevan luonnonvarojen tehotonta käyttöä. Holistisen jätehallinnan kautta muovijätteen määritelmän käytännöllinen puoli korostuu, sillä sen olemassaolo tarkoittaa jätteen asianmukaista käsittelyä kokonaisuuden tarkastelun kannalta, eikä esimerkiksi muovin päätymistä energiaksi nähdä yhtä kielteisenä. Kyseisen kehyksen ilmentyminen vahvimmin paikallistasolla voi ajatella johtuvan siitä, että paikallistasolla hoidetaan käytännön jätehuoltoa eniten, jolloin jätteen energiakäyttö hyödyttää paikallisesti. Vihreä resurssitalous -kehys näkee muovijätteen resurssina, joka tuottaa taloudellista hyötyä, joten se on suurelta osin talouden ja teollisuuden kysymys. Jätteen määritelmä on toisaalta vihreän resurssitalouden kannalta tyhjä, sillä jäte on jotain millä ei ole enää taloudellista arvoa materiaalina. Tarkoituksena on siten, että muovi ei päätyisi edes jätteeksi, vaan materiaalikiertoon hyödykkeeksi.

Kaikkien kolmen kehyksen piirteitä voidaan havaita jokaisella tarkastelulla skaalalla. Kuitenkin voidaan erottaa, kuinka vahva jonkin kehyksen käyttö on ja millaista sosioekologista kaupunkiympäristöä ne tuottavat. Euroopan unionin ja Suomen valtion

muovistrategiat luovat todellisuudesta ja tulevaisuudesta kestävän muovitalouden kuvaa. Erityisesti Euroopan unioni tavoittelee vahvojen muovimarkkinoiden luomista, minkä painotus alemmilla skaaloilla ei nouse vahvana esille. Tärkeänä tekijänä isojen instituutioiden toimintapoliittisille tavoitteille on teollisuuden ja markkinoiden tuottamat kestävät muovituotteet, jotka kiertävät materiakierrossa kuluttajien avulla. Valta-asemaa halutaan siten käyttää teollisuuden ja talouden muuttamiseen Euroopan hyväksi. Kuluttamisen vihertäminen tähtää kasvun tuottamiseen ja teollisuuden mahdollisuuksien parantamiseen. Jos muovin uusiomarkkinat eivät ole taloudellisesti kannattavia, muovin kierrättäminen ei ole houkuttelevaa, mikä osaltaan aiheuttaa noidankehää uusiomuovimarkkinoille. Teollisuus ei ole valmis panostamaan uusiomuovituotteisiin niiden heikkojen markkinoiden takia, mikä aiheuttaa kuluttajien käyttäytymisen kanssa markkinoiden puuttumisen.

Suomi on myös havittelemassa itselleen kiertotalouden mallioppilaan titteliä, joten molempien tasojen tavoitteet kuulostavat kohtuullisen samaan päämäärään tähtääviltä. Kiertotaloutta halutaan toteuttaa, jotta voidaan saada hyvinvointia ympäristöä säästämällä. Kuitenkin Suomen kansallisissa ja paikallisissa muovijätäkysymyksissä nousee painotuksena erilaisia kehyksiä, jotka muodostavat erilaista kaupunkiympäristöä kuin Euroopan unioni. Suomen intresseinä on panostaa biotalouteen, sillä siihen on paljon jo valmista osaamista. Vihreän resurssitalouden kehystä käytetään siten vahvistaakseen argumenttia muovituotteiden korvaamisesta biotalouden tuotteilla.

Muovijätteen hallinta on monimutkaista, sillä sen ymmärtämiseen täytyy tarkastella monia eri skaaloja. Tilanteiden tulkintaan vaikuttavat myös usein ihmisten sosiopoliittiset, taloudelliset ja kulttuuriset maailmankuvat (Schmueli 2008: 2048). Esimerkiksi yksi toimija voi nähdä muovijätteen lähinnä talouden kysymyksenä, kun toinen näkee siinä ympäristöongelman, vaikka ratkaisukeinot saattaisivat ollakin samankaltaiset. Keinot saattavat myös poiketa tästä syystä, sillä talouteen painottuvat kehykset voivat ohjata toimintaa esimerkiksi teollisuuteen, kun puolestaan luonnonvaroihin keskittyminen saattaa painottaa kulutuksen ja yksilön laajempaa toiminnan muuttamista. Ylikansallisten, kansallisten, alueellisten ja paikallisten toimijoiden toimintaa voivat siten ohjata eri asiat, vaikka tavoitteet olisivatkin jaettuina.

Haverinen (2006: 102) havaitsi tutkimuksessaan, että elinympäristöongelmat saattavat yleisesti kasautua ja yleistyä. Varsinkin asiaa pahentaa,

jos niihin ei puutu kukaan, sillä ihmiset kokevat vähemmän syyllisyyttä esimerkiksi roskaamisesta, jos sitä on tehnyt jo joku toinen aikaisemmin. Myös ongelman jatkuva uusiutuminen saa ihmisille tunteen siitä, että yksilön toiminnoilla asiaan ei ole merkitystä. Toisin sanoen vastuuta siirretään jollekin toiselle ja vähennetään oman toiminnan merkityksellisyyttä. Muoviin liittyvät monimutkaiset ongelmat voivat esimerkiksi vähentää ihmisten halukkuutta puuttua omaan käyttäytymiseen ja kuluttamiseen. Luonnonvarat-kehykseen pohjautuen juuri arvojen ja asenteiden muutos olisi tarpeellista yhteiskunnallisessa muutoksessa. Institutionaalisten toimijoiden roolin voidaan tulkita olevan tärkeä sekä laajempaan skaalaan että yksittäisten ihmisten käyttäytymiseen, sillä ne näyttävät esimerkkiä, miten yhteiskunnassa tulisi toimia. Tästä syystä on tärkeä tutkia, minkälaisia toimintapoliittisia kehyksiä muovijätteen hallintaan liittyy ja miten ne vaikuttavat sosioekologisen ympäristön muodostamiseen.

Infrastruktuurin rakentaminen yhdistetään muovimarkkinoiden tehokkaaseen luomiseen. Jätehuoltojärjestelmä luodaan siten, että muovin lajittelu ja kerääminen on mahdollista, tehokasta ja laadukasta. Materiaalien käyttäminen niin yksityisesti kuin julkisissa investoinneissa tähtää sekä muovin vähäiseen käyttöön että käytetyn materiaalin keräämiseen markkinoille. Vihreän resurssitalouden käyttämä kestävä muovitalouden ja markkinoiden luominen yhdistettynä jätteen määrän vähentämisen tavoitteeseen luo itsessään ristiriitaista sosioekologista rakennetta. Tiedostetaan, että muovimarkkinoiden luomiseen tarvitaan riittävät määrät laadukasta muovijätettä, mutta samaan aikaan kannustetaan vastuullisuuteen ostamalla vähemmän muovituotteita. Ilman teollisuudelle houkuttelevia muovimarkkinoita, ei tule myöskään uusiomuovista tehtyjä tuotteita kestävä muovitalouden veturiksi. Muovijätteen kamppailu ympäristöongelmana ja hyödyllisenä resurssina vahvistaa sen julkisen tilan haltuunottoa. Erityisesti kaupunkiympäristöjä halutaan muuttaa tehokkaiksi materiaalikierron ympäristöiksi, joissa teollisuuden tuottamat tuotteet ovat helposti kuluttajan kierrätettävänä sekä tuotesuunnittelun että kaupungin tarjoaman infrastruktuurin kautta.

Vihreä resurssitalouden näkökulmasta muovin roolia korostetaan nykyisessä järjestelmässä ja se tuotaisiin entistä enemmän ihmisten arkipäiväiseen elämään, esimerkiksi kannustamalla ihmisiä keräämään muovia omassa kotitaloudessa.

Oulun kaupungin toimija kertoo, että muovi nähtäisiin myös tavallisten kuluttajien silmissä arvotuotteena kuten on jo käynyt muovipulloille:

Nyt Suomessa on loistava palautuspullojärjestelmä ja sitä ei enää mielletä jätteeksi, jos on joku purkin tai pullon palautat kaupan palautusautomaattiin. Ei sitä oikein enää mielletä, että se on jäte (V3).

Kulutuksen kohdistaminen toisenlaisiin tuotteisiin, vahvistaa kapitalistista markkinajärjestelmää ja todellisuutta, jota ei uhkaa todellinen muutos. Institutionaalisten toimijoiden asema ei ole uhattuna muutoksen edessä. Vaikka ylikulutus nähdään yhteiskunnan haasteena, siihen puututaan muuttamalla kulutus toisenlaiseksi. Toisaalta kuluttamisen panostaminen palveluihin tai muihin jakamistalouden tarjoamiin hyödykkeisiin muuttaa kulutusta ekologisesti myönteisemmäksi. Kuitenkin saavutetuilla hyödyillä ei ole vaikutusta, jos muu materiaallinen kulutus jatkaa nykyistä kasvuaan. Rebound-efektin koetaan olevan yksi haasteista, joita voi aiheutua esimerkiksi resurssitehokkuuden parantamisen myötä. Tästä aiheutuisi siten entistä enemmän tuotantoa ja kulutusta (Sitra 2016: 46).

Kestävän muovitalouden rakentaminen vahvistaa markkinoiden luonnollistamista ja muoviin liittyvien kysymysten jonkinasteista epäpolitisointia eli yksinkertaisesti muovijätteeseen liittyvien kysymysten poistamista julkisesta keskustelusta ja päätöksenteosta. Muoviin liittyvä kehittäminen strategioissa nähdään melkein vaihtoehdottomana, jotta tulevaisuuden ympäristöuhat eivät toteutuisi. Talouden ja teollisuuden voimakas rooli muovikysymyksiin tekee siitä myös osin epäpoliittisen. Kestävän muovitalouden luominen tuottaisi ympäristön suojelemista, mikä on vahva argumentti käyttää toimintapolitiikan luomiseen. Vaikka nykyiset ympäristöongelmat tunnustetaan, luonnonvarojen niukkuus on vasta tulevaisuudessa esiintyvien kehysten näkökulmasta tulkittuna. Esimerkiksi julkisen ja yksityisen tilan hallintaa siten määrittäisivät kapitalistisen materiakierron vaatimukset ja ehdot.

Urbaanin poliittisen ekologian näkökulman mukaan sosioekologinen katastrofi ja luonnonvarojen niukkuus on jo käynnissä (Swyngedouw 2018: 121). Kertakäyttöisten tuotteiden kieltäminen (Euroopan komissio 2018: 12, Euroopan komissio 2020: 10) on ollut viime vuosina tehokas keino tehdä muovijäteongelma näkyväksi poliittisilla päätöksillä. Kuitenkin pelkkä tuotteiden kieltäminen voidaan

tulkita teknologiseksi fiksi, jossa kertakäyttöisistä muovituotteista tullut ongelma siirretään jonkun muun materiaalin ongelmaksi ilman todellista yhteiskunnan käyttäytymisen muutosta. On silti hyvä, että pieniä muovituotteita, jotka saattavat päätyä helposti ympäristöön, kielletään ja yritetään löytää parempi ratkaisu.

Kierrättämisen tärkeyden korostaminen nykyhetkessä, paljastaa sen taustajatuksen eräänlaisen näkökulman maailmasuhteen tarkastelemiseen oletetun niukkuuden kautta. Niukkuuden kysymyksen sijaan, olennaista olisi tarkastella miten elämme jätteen kanssa, miten sitä rajataan ja suljetaan ulos (Lehtonen 2015: 117–118). Kun ajatellaan, että kaikki on kierrätettävissä ja mitään ei tarvitse heittää hukkaan materiaalikierron toimiessa, ajatus idealisoi luonnon vapaaksi materiaalisista käytännöistä ja niin kutsutusta likaisuudesta (Hawkins 2005: 9). Luontosuhteen analysoimisen näkökulmasta, aineisto muovijätteen kehystämisen osalta todentaa luonnon ja ihmisen välistä dualismia, sillä luonto nähdään objektina, joka pitää pelastaa muovijätteestä idealisoimalla luonto vapaaksi jätteestä materiaalikierron avulla. Kuitenkin ihmisten toiminta nähdään lähtökohtaisesti pahana luontoon nähden, joka toimii passiivisena luonnonvarojen tuottajana. Varsinkin vihreän resurssitalouden - kehityksen kautta muovijäte kehystetään resurssina, joka on suunniteltu pois jätteestä ja siten välttyy ympäristöongelmilta.

6.1 Muovijätteen tuottama kaupunkiympäristö paikallisesti

Toisen tutkimuskysymykseni myös liittyy siihen, millaista sosioekologista kaupunkiympäristöä kehysten avulla luodaan paikallisesta näkökulmasta, jota on kiintoisaa tarkastella tarkemmin, sillä kaupunkiympäristön luomiseen liittyy vahvasti paikallisuus. Oulun valitseminen paikallistason kohteeksi on mielenkiintoista, mutta tuo myös samalla haasteita. Oulussa muovijätteen keräys on tällä hetkellä vapaaehtoista asuinkiinteistöille ja Ringin muovinkeräyspisteitä on 17 kappaletta. Muovijätteen kehysten analysoimisen tekee haastavaksi myös se, että Oulussa ei ole vain jätteeseen liittyviä strategioita. Kuitenkin vuoden 2020 aikana on luultavasti tulossa kiertotalouden tiekartta, jossa jätehuoltoon ja muoviin on mahdollisesti kiinnitetty huomiota. Tehdyt haastattelut antoivat siten arvokasta tietoa siitä miten paikalliset institutionaaliset toimijat kehystävät muoviin liittyviä kysymyksiä. Tuloksiin täytyy suhtautua kriittisesti, sillä haastatteluita oli vain viisi kappaletta, joten liian laajoja johtopäätöksiä ei kannata vetää.

Vaikkakin haastattelut olivat omalta osaltaan jätehuollon kanssa jollakin tavalla tekemisissä, toimijoiden valta tai keinot ovat erilaisia siihen, miten kaupunkiympäristöä tai toimintapolitiikkaa luodaan, sillä he edustavat erilaisia Oulun alueen toimijoita. Silti haastattelut avasivat mielestäni paikallisen instituution näkökulmaa strategioiden lisäksi.

Vaikka Oulun paikallistasolla myös kehystetään muovijätteeseen liittyviä toimintapoliittisia kysymyksiä osin vihreän resurssitalouden -kehysten ja hieman luonnonvarat-kehysten kautta, holistisen jätehallinnan -kehys voidaan tulkita olevan vahvimmin käytetty näkökulma. Isointa eroa ei aiheuttanut jätteen määritelmään liittyvät tekijät, kuten Saarikosken (2006) tutkimuksessa, vaan suhtautumisessa muovijätteen ongelmallisuuteen sekä korostamiseen tai korostamatta jättämiseen. Pitää kuitenkin huomata, että Saarikosken tutkimus on vuodelta 2006 ja se käsittelee jätteen polttamiseen liittyvää keskustelua. Holistisen jätehallinnan kehysten kautta muovia ei määritellä ongelmaksi, vaan se halutaan yhdistää muuhun jätehuollon toimintaan ja myös sulauttaa kaupunkikuvallisesti huomaamattomaksi kuten muutkin jätteet. Tavoitteena on hyvinvoiva kaupunkiympäristö, jossa on otettu huomioon paikalliset soveltuvuudet jätteiden käsittelyyn. Kuten Oulun kaupunkistrategia (Oulun kaupunki 2018: 11) määrittää, Oulussa halutaan järjestää palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla. Myös vastuullisuus tulevaisuuden sukupolvia kohtaan nousee esille. Kestävän kehityksen diskurssi myös siten ohjaa kaupungin strategiaa vahvasti ja niin myös jätehuollon linjauksia.

Jätteiden keräys ja käsittely eivät tähtää samalla tavalla muovimarkkinoiden ja kestäväen muovitalouden luomiseen, vaan syiden voidaan ajatella olevan pragmaattisemmin juuri vastuullisen kaupunkiympäristön luominen jätteiden ja roskaantumisen pois suunnitteluun tähtäämisellä. Lainsäädännön ja poliittiseen päätöksenteon mahdollisuuteen suhtaudutaan hieman kriittisemmin, sillä paikalliset rajoitukset tiedostetaan käytännön tasolla. Paikalliseen tasoon vaikuttavat kansalliset ja ylikansalliset tavoitteet, mitä vahvasti myös paikallisista toimijoilta saatu tieto. Sen vuoksi EU:n ja Suomen muovijätteen toimintapoliittisissa kehysten painottuminen vihreään resurssitalouteen näkyy myös Oulun toimintapolitiikkaan ja kaupunkiympäristön rakentamiseen. Toimintapolitiikan siirtäminen on sillä tavoin johtanut osittain jaettuihin kehyksiin.

Rakennettuun kaupunkiympäristöön liittyy fyysisten elementtien lisäksi yksilöllisten ja sosiaalisten identiteettien muokkaamista ja tuottamista. Sosioekologisten prosessien muuttaminen kaupunkiympäristön kautta paljastaa näkymättömiä hallinnan ja vallan suhteita (Nevalainen 2005: 215). Muovin keräys ei ole pelkästään yksilön päätettävissä, vaan asiaan liittyy juuri yhteiskunnan rakenteet jätehallinnassa. Jätehuollon suunnitteleminen ja muokkaaminen tuottaa siten jonkinlaista kaupunkitilaa ja sosiaalisia identiteettejä. Panostaminen tai panostamatta jättäminen tiettyihin jätejakeisiin kuvaa yhteiskunnan tai tietyn alueen arvoja. Muovin keräyspisteiden sijoittelu tietyille alueille ja pisteille sulkee aina osan ihmisistä ulkopuolelle. Muovijätteeseen huomion kiinnittäminen paljastaa kaupunkisuunnittelun, poliittisen päätöksenteon ja teollisuuden hallinnan ja vallan suhteita. Kaupungin jätehuollon mahdollisuuksia on rakentamassa vahvasti kaavoituksellisesti tekijät, jossa ekologisia asioita mietitään kaupunkikuvallisesti.

Tietysti on se ekologisuus, että ylipäänsä tarjotaan, vaikka kauppojen hypermarketeitten kaavoissa, meillä useasti on merkattu se kierrätyspiste, ekopiste, jotta me niinku hallitaan sitä, että mihin se tulee, että se on kaupunkikuvallisesti ja logistisesti järkevällä paikalla (V5).

Kaavoituksella on iso rooli kaupunkiympäristön luomiseen, vaikka toteutus ja sen onnistuminen onkin muiden vastuulla. Ekologisuuden arvot näyttävät olevan suunnittelun taustalla, mutta niitä rajoittavat kaupunkikuvallisuuteen liittyvät muut tekijät. Muovijätettä ei haluta kaupunkisuunnittelun osaltakaan korostaa, vaan se liitetään osaksi muuta jätehuoltoa, joka halutaan synkronoida huomaamattomaksi osaksi kaupunkikuvaa.

Sitten kun meillä on esimerkiksi yritysten kaavoja, vaikka kaupan kaavoja, siellähän on jätehuoltoa ja se voi olla kaupunkikuvallisesti tärkeällä paikalla, niin meidän täytyy sillon määrätä kaavassa, että se vaikka täytyy kaupunkikuvallisesti painaa sinne rakennusmassan sisään, ettei se oo häiriöksi katunäkymässä, katukuvassa (V5).

Kaupunkiympäristöä halutaan luoda siten, että jätehuollolliset asiat olisivat mahdollisimman huomaamattomia, mikä näkyy yleisesti yhteiskunnassa ja kulttuurissa. ”Jäte on näkyvä näkymätön: jatkuvasti läsnä mutta ei mielellään esillä” eli arkielämää jäte ei saisi häiritä, vaikka se onkin julkisessa keskusteluissa usein esillä (Valkonen ym.

2019: 9). Muovijättekään yhteiskunnallisesta huomiosta riippumatta, ei saisi häiritä muita jätėjakeita enemmän kaupungin suunnittelua. Kaupunkisuunnittelulla voidaan luoda kierrätykseen panostavan kaupungin kuvaa, mutta tähän on sidoksissa vahvasti poliittiset päättäjät. Oulussa holistinen jätehallinta sitoo muovin vahvasti muuhun jätehallintaan, johon vaikuttaa jätehuoltokuljetusten ja jätēpolitiikan konflikti sekä paikallisella että valtakunnallisella tasolla.

No sitte on vielä ku on jätēlain työryhmä on miettiny jätēlain muutoksia, se työryhmä on esittänyt, että koko maassa siirryttäisiin tähän kunnan kilpailuttamaan järjestelmään. Mutta siellä on hirveästi yksityiset yritykset vastustaa sitä, että sitä en tiä miten siinä laissa lopulta käy (V3).

Muovijätteen hallinnan ymmärtämisessä auttaa jätehallintaan liittyvien toimijoiden, skaalan ja historiallismaantieteellisten käsitysten tutkiminen. Urbanin poliittisen ekologiassa näiden huomioiminen on tärkeää, jotta voidaan arvioida miten kaupunkiympäristöt muuttuvat (Swyngedouw & Heynen 2003: 914). On siten hyvä tarkastella miten nämä asiat ilmentyvät Oulussa, vaikka tässä historiallinen näkökulma jää vähäiseksi, koska Oulun jätehuollon historiallista kehittymistä ei ole tämän tutkielman kannalta aiheellista tutkia. Viime vuosina Oulussa on ollut tarkoitus uudistaa jätehuoltomääräyksiä, joihin sisällytettäisiin muovinkeräysvelvollisuus tietyille kiinteistöille, mutta jätehuoltomääräyksiens vahvistaminen halutaan osoittaa uudelle lautakunnalle. Voimassa olevassa lautakunnassa ovat osallisena Oulu, Lumijoki, Kempele ja Hailuoto, mutta uudessa olisivat näiden lisäksi myös Raahe, Ii, Pudasjärvi ja Siikalatva.

Tarkotus on, että pistää, että sais kevään aikana sen uuden lautakunnan toimintaan, niin se on niinku ensimmäinen tehtävä nuo jätehuoltomääräykset, että se pannaan valmisteluun ... Siinä nyt tuli sitten kaikennäköisiä kuntien itsemääräämisoikeuteen liittyviä sellasia asioita, että siitä keskusteltiin aika pitkään (V2),

Jätehuoltoyritykset lobbaa ankarasti näitä kunnallispoliitikkoja ja eihän ne sitten kun kymmenen jätefirman johtaja soittaa kuntapoliitikolle, että älkää muuttako järjestelmää (V3).

Jätehuoltomääräysten poliittinen viivästyminen on vaikuttanut kaupungin resurssivirtojen hallinnan muutoksen pysähtymisen ja jätehuoltomääräyksiin ei ole vielä laitettu muovijätteen pakollista huomioimista. Haastatteluiden mukaan paikalliset ovat olleet kiinnostuneita keräämään muovia esimerkiksi palautteen perusteella, joten muoviin liittyvä sosiaalinen identiteetti on saattanut muuttua, mutta heidän kaupunkitilaansa ovat muuttaneet vain tietyt keräyspisteet, mikä on voinut aiheuttaa turhautumista yksilöissä.

Kamppailun keskiössä ovat muutkin resurssivirrat kuin muovi. Erilaisten yhteiskunnallisten toimijoiden intressit vaikuttavat siihen minkälaisia ympäristöjä luodaan ja puolustetaan (Swyngedouw 2018: 121–122), joten paikallisesti ja kansallisesti tällä hetkellä eniten näyttäisi vaikuttavan alueellisesti eriävien toimintapolitiikkojen noudattaminen jätehuoltokuljetusten osalta. Oulussa kiinteistöt saavat päättää yrityksen, joka hoitaa jätekuljetukset, mutta jätelainsäädännön uudistamisen tavoitteena on tulevaisuudessa yhtenäistää järjestelmää (Ympäristöministeriö 2020b: 26). Suomessa tulisi siten samanlainen kunnan velvoittaman jäteyhtiön kilpailuttama prosessi, jota siis osin vastustetaan yksityisen elinkeinoelämän puolesta. Vaikka muovin keräykseen on kiinnitetty enemmän huomiota vasta viime vuosina, se ei kuitenkaan ole aivan uusi keksintö, sillä esimerkiksi Oulussa mielenkiintoa muovin keräykseen on ollut aikaisemmin ja sitä on joskus järjestetty:

Meillähän oli aikoinaan, mutta sitten tuli tauko ja silloin tuntui, että me mennään taaksepäin tässä kehityksessä. Nyt tuntuu taas hyvältä (V5).

Aiemmin muovia on kerätty, mutta vasta nykyaikana teknologian ja muun yhteiskunnallisen kehityksen myötä siihen taas kiinnitetään huomiota. Asiaan kuitenkin vaikuttavat edelleen monen tason toimijat, kuten kansallinen lainsäädäntö, paikalliset jätehuoltoyritykset ja muut yksityiset yritykset, monen eri kunnan harjoittama politiikka ja kaupungin julkinen toiminta paikallisia unohtamatta. Täytyy myös muistaa, että muovijäte kuuluu tuottajavastuulaisen sääntelyn alle, mitä hoitaa tuottajayhteisö. Holistisen jätehallinnan kautta muovijäte ymmärretään enemmän osana paikallista ja kansallista jätepolitiikkaa, jossa valtaa käyttävät jätehuoltoyritykset ja poliittiset päättäjät. Oulussa institutionaaliset toimijat omaksuvat jätteen osaksi paikallista ympäristöä ilman globaalin ongelmanasettelun tuomia näkökulmia. Kuitenkin vihreän resurssitalouden kautta muovijätteen hallinnan suurimmaksi välineeksi ja käyttäjäksi liitetään kansalliset

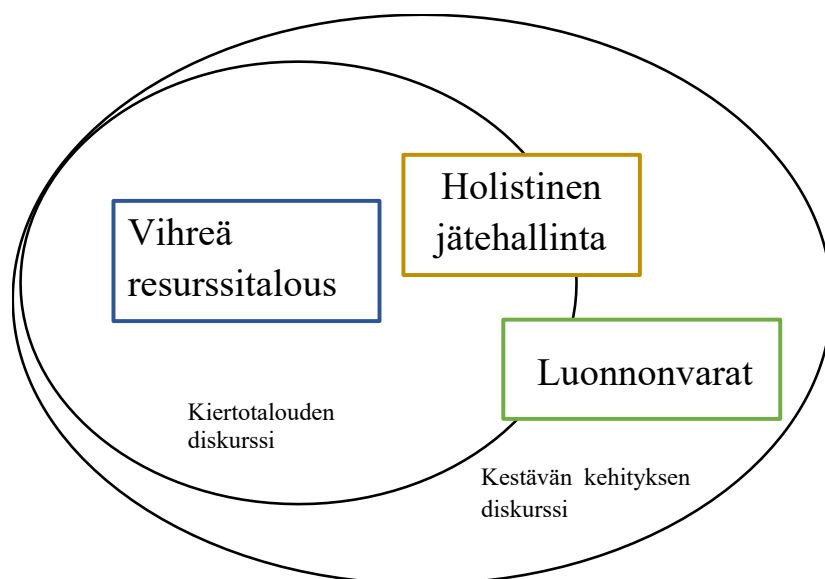
ja ylikansalliset teollisuuden alat. Muovijäte nähdään jonakin toisena, johon paikallisten toimijoiden vaikutusvalta on rajallinen, mikä vaikuttaa toimintapolitiikan luomiseen.

Paikallisesti esimerkiksi muiden kehysten näkökulman omaksuminen voisi myös kehittää kaupunkiympäristöä laajemmin. Paikalliset olosuhteet tunnetaan yleensä paremmin kuin ylemmällä tasolla, joten esimerkiksi markkinoiden luomisen edellytykset voidaan mahdollisesti tarkastella kokonaisvaltaisemmin. Teknologian ja tutkimuksen roolia voitaisiin myös korostaa paikallisella tasolla, varsinkin kun tiedetään poliittisen päätöksenteon hitaudet ja haasteet. Holistisen jätehallinnan -kehys asettaa muovin pääosin jätehuollon kenttään, mutta uudelleenkehystämällä myös paikallinen toiminta muovin kanssa auttaa näkemään se laajempänä kysymyksenä kuin jätehuoltoon liittyvänä poliittisena kamppailuna. Vaikka muovinkeräyspisteitä ei tarvitse liikaa korostaa, niiden mahdollisuuksia kaupunkikuvallisesti voisi ottaa huomioon aikaisempaa enemmän. Muovijätettä ei pidä myöskään tehdä näkymättömäksi, vaan tuoda se vielä enemmän myös julkiseen keskusteluun ja politiikkaan myös paikallistasolla, sillä muovin läsnäolo ei maailmasta hetkeen häviä.

7. Johtopäätökset ja yhteenveto

Olen tutkinut muovijätteeseen liittyviä kysymyksiä ja analysoinut, minkälaisia toimintapoliittisia kehyksiä muovijätteen hallintaan kytkeytyy eri alueellisten skaalojen kautta ja millaista sosioekologista kaupunkiympäristöä ne voivat tuottaa. Muovijätteen toimintapolitiikkaa muodostetaan aineistoni perusteella kolmen kehyksen kautta, jotka ovat vihreä resurssitalous, holistinen jätehallinta ja luonnonvarat. Kehysten voidaan kuitenkin ajatella olevan lähellä toisiaan, mutta ne voivat silti tuottaa erilaista muovijätteen kautta luotua kaupunkiympäristöä.

Kiertotalouden ja kestävän kehityksen diskurssit ovat vahvana jätteiden toimintapoliittisessa keskustelussa (kts. Saarikoski 2006, Valkonen ym. 2017). Kuvassa 4 on yhteenvetona aineiston pohjalta nousseet muovijätteen toimintapoliittiset kehykset ja niihin vaikuttavat diskurssit. Tuloksissa myös tuli ilmi kehyksissä vallitsevista kiertotalouden ja kestävän kehityksen ajatuksista. Kiertotalouden ja kestävän kehityksen diskurssit näkyvät kaikkien kehysten piirteissä, mutta kuten kuvasta 4 voidaan huomata, luonnonvarat-kehityksen muotoilut ovat enemmän painottuneita kestävään kehityksen aihepiiriin. Vihreä resurssitalous -kehys nousee vahvasti kiertotalouden diskurssista ja holistisen jätehallinnan -kehys mukailee tasaisesti molempia. Eri kehysten jaetut diskurssit paljastavat niiden käsitteellisyyden risteämisen, eikä kehyksiä voida nähdä vain yhtenä selvänä ajattelutapana (Saarikoski 2006: 628).

Kuva 4. Muovijätteen toimintapoliittiset kehykset ja niihin vaikuttavat diskurssit

Luonnonvarat-kehyksen kautta yhteiskunnan monella skaalalla määritellään muovijäte luonnonvarojen tehottomana käyttönä, mutta muut kehykset tukevat muitakin lähestymistapoja. Paikalliset institutionaaliset toimijat toimivat pääasiassa holistisen jätehallinnan kehyksen pohjalta, mutta heidän näkemyksissään näkyi myös vihreän resurssitalouden ja luonnonvarojen kehys. Vihreän resurssitalouden piirteistä materiaalitehokkuus ja teollisuuden rooli nähtiin tärkeänä. Osittain strategioiden ja paikallisten toimijoiden välillä jaettiin samoja kehyksiä, mikä tarkoittaa saman toimintapolitiikan noudattamista ja tuottamista muovijätteen osalta. Tulos ei yllätä, sillä ylemmiltä, kuten Euroopan unionin ja valtion, tasolta tulevat tavoitteet vaikuttavat paikallisiin tasoihin. Paikallisen toimijuuden tasoon oli sillä tavoin omaksuttu ylemmältä tasolta tuotettu tieto.

Kuitenkin muovijätteen hallinnan kysymyksiin liittyvän toiminnan painotus voi riippua minkälaisella kehyksellä muovijätettä tarkastelee. Paikallisen tason strategioissa toimintapolitiikkaa kehystetään paljon kestävyiden ja ympäristöllisten tavoitteiden kautta. Eri toimijat ja skaalat määrittävät aineiston perusteella muovijätteeseen liittyvien ratkaisujen painotuksen, vaikka asiassa jaettaisiin yhtenäinen kehys. Esimerkiksi Suomen kansallisissa strategioissa ja ohjelmissa niin muovin kuin kiertotalouden osalta, painotetaan muovin korvaamista biotalouden tuottamilla tuotteilla. Muovimarkkinoiden luomisen sijaan biotalouden nähdään olevan Suomelle mahdollisuus, sillä Suomessa on paljon bioteollisuuden osaamista ja liiketoimintaa jo valmiiksi. Oulussa biotalouden roolia ei noussut esille, vaikka teollisuuden rooli tuotesuunnittelussa mainittiin. Kuitenkin voitaisiin tulkita, että hieman eri kehyksellä, asia voisi olla toisin. Oulussa biotalous ei ole kuitenkaan keskeinen ala, jota kehitetään, mutta toimiva kiertotalous on esimerkiksi ympäristöohjelman tavoitteena (Oulun kaupunki 2019: 15).

On mielenkiintoista huomioida, että muoviin keskittyvissä strategioissa muovi osaltaan määritellään ongelmaksi ja siihen liittyvät kysymykset nostetaan esille, toisin kuin paikallistasoissa, joissa muovia ei liitetä ongelmaksi. Oulun tasolla muovijätettä käsitteellistettiin eniten osana jätehuollon kysymyksiä. Euroopan unionin intresseinä on vihreän resurssitalouden kehystä käyttäen hallita muovijätteeseen liittyviä ongelmia. Jos paikallisella tasolla jaettaisiin enemmän vihreän resurssitalouden kehys, nähtäisiinkö muovijättekysymykset vielä enemmän kilpailukykyä lisäävänä ja alueiden

hyvinvointia parantavana? Toisaalta haastattelukysymykset saattoivat vaikuttaa siihen, että taloudellisia näkökulmia ei korostettu, sillä vain yhdessä kysymyksessä tuotiin esille sen rooli jätehallinnassa. Kuitenkin moni vastaajista toi esille taloudelliset asiat myös muiden kysymysten kautta, joissa käsiteltiin jätehallinnan vastuuta ja ihmisten toimintaa. Myös kuluttajien kehysten tutkiminen olisi mielenkiintoista, sillä varsinkin haastatteluaineiston ja muun teorian perusteella ihmiset haluavat kierrättää muovia entistä enemmän. Kuitenkin kuten eräs vastaajista totesi:

Muovin lajittelu on hirveen vaikeeta alottaa, jos sää et nää siinä hyötyä (VI).

Muovijätteen liittäminen taloudelliseen kysymykseen voitaisiin nähdä hyötynä ja motivaationa kierrättää. Vaikka ympäristöarvot ovat nousseet viime aikoina pinnalle, talouden syyt voivat olla painavammat ihmisten jokapäiväisessä toiminnassa, mikä näkyy myös vihreän resurssitalouden kehysten vahvana esiin nousemisena.

Aineistossa suurpiirteinen maininta kulutustottumusten ja yksilöiden käyttäytymisen muutoksesta, nostaa esille yhteiskunnallisen, sosiaalisen ja kulttuurisen puolen muovijätteen, mutta samalla eri skaalat esittävät ratkaisuja, jotka suurelta osin perustuvat yhdenlaiseen toimintamalliin. Tuotesuunnittelun avulla halutaan kannustaa vähäisempään muovin käyttöön pakkauksissa ja kuluttajien odotetaan ostavan näitä uusiomuovituotteita luoden kestävästä muovitaloutta. Kuitenkin kuten haastatteluissa ja Euroopan unionin muovistrategiassa (Euroopan komissio 2018: 8) todettiin, kaikkia muovituotteita tai pakkauksia ei voida tällä hetkellä kierrättää. Tämä koskee esimerkiksi erilaisia hyödykkeitä, jotka eivät ole pakkauksia. Ja näitä tuotteita on runsaasti, vaikka huomattava osa (59 %) onkin muovipakkauksia (Euroopan komissio 2018: 2). Pitäisi siis kiinnittää huomioita kokonaisvaltaiseen yksilöiden kulutukseen, tuotesuunnitteluun ja kierrätysteknologian kehittämiseen, mitä varsinkin luonnonvarat-kehysten käyttäminen tukee. Jotta muovituotteiden tuotantoa, kierrätystä, ja kulutusta pystyttäisiin uudistamaan, vaatii se panostusta kansallisilta hallinnoilta. Tutkimus ja innovaatiot ovat tarpeellisia, etenkin käyttäytymistieteiden näkökulma muovin kulutukseen ja kierrätykseen olisi hyödyllinen yhdistettynä kierrätysinfrastruktuurin investointeihin (Barnes 2019: 7).

Vaikka kehysten välillä ei voida tulkita olevan suoranaista konfliktia, niiden luoma toiminta voi poiketa toisistaan. Ylempien tasojen strategioiden luomiin tavoitteisiin ei päästä, jos alemmilla tasoilla luodaan erilaista todellisuutta. Kuitenkin

yleisesti kaupunkiympäristöä halutaan muuttaa tehokkaaksi materiaalikierron ympäristöksi, jossa teollisuuden tuottamat tuotteet ovat helposti kuluttajan kierrätettävänä sekä tuotesuunnittelun että kaupungin tarjoaman infrastruktuurin kautta. Schön ja Rein (1994: 34) toteavat, että kehysten muodostaminen on vaikeaa toimintapolitiikan näkymättömien piirteiden tunnistamisen takia. Siten myös tutkielmassani määrittelemät ovat vain yksi tulkinta asiasta, vaikka olenkin yrittänyt perustella kehyksiin määrittelemiäni asioita mahdollisimman hyvin aineistossa nousevien asioiden myötä.

8. Pohdinta

Jätehuollon järjestäminen muokkaa kaupunkiympäristöä, joten on tärkeää tutkia mitä asioita jätepolitiikkaan ja -hallintaan liittyy. Esimerkiksi muovijätteen liittyvien kysymysten hallinnointi teknismanageriallisten järjestelmien avulla, saattaisi vähentää ihmisten osallisuutta ja mahdollisuutta vaikuttaa omaan elinympäristöönsä. Kuitenkin, kuten aineistosta kävi ilmi monien intressien yhdistäminen voi hankaloittaa tehokasta jätehuoltojärjestelmää, vaikka eri kehyksiin pohjautuminen ei tuottaisikaan konfliktia.

Taloudellisteknokraattisen ajattelun ytimenä on, että voisimme elää ilman jätettä, mikä johtaa kierrätyksen utopiaan, että olisimme vapaita saastuttamisen huolesta (Lehtonen 2015: 120). Kierrätys ideana on toki erittäin hyvä, sillä jonkinlaisia ratkaisuja kasvaviin jätemääriin on löydettävä. Kuitenkin juuri siihen liittyvä huolettomuus voi johtaa ajatukseen, että Suomi tehokkaana jätehuollon maana on vapaa käyttämään materiaa, miten halutaan. Lehtonen (2015: 120) ehdottaa yhdeksi ratkaisuksi, että ihmisten suhde tavaroihin siihen suuntaan, että emme näkisi tavaroita välttämättöminä ja tarpeellisina. Ei olisi välttämätöntä ostaa uusiomuovia, mutta se tehtäisiin silti sen arvostuksen kautta.

Muovi ei ole joko tai kysymys, koska sillä on myös paljon myönteisiä vaikutuksia. Siten muoviin suhtautuminen täytyy olla kriittistä, mutta ei ehdotonta. Muovista on kuitenkin monia eri näkökulmia kuten sen fyysiseen ja ontologiseen olemukseen liittyen. Sen takia muovin tuomitseminen suoraan pahaksi ei ole kannattavaa kenenkään kannalta. Muovi olisi parempi nähdä materiaalina, joka voi aiheuttaa tietyissä tilanteissa poliittista toimintaa (Gabrys 2013: 8). Muovijätteen toimintapoliittisten kehysten tutkiminen on laajentanut myös omaa näkemystä muoviin liittyviin kysymyksiin sekä jätepolitiikan kiemuroihin. Vaikka jätettä yritetään vähentää eri keinoin, sen määrän odotetaan kasvavan vielä tulevaisuudessakin (Tilastokeskus 2020).

Kestävän kehityksen diskurssi on havaittavissa kaikissa muovijätteen toimintapoliittisissa kehyksissä, mutta tuottaako kestävän kehityksen retoriikan käyttäminen toivottua muutosta? Kestävyys itsessään on tyhjä ja epämääräinen termi, sillä se tarkoittaa kaikkea ja ei mitään samanaikaisesti. Kestävyyden voi liittää melkein mihin tahansa kuten kestävään suunnitteluun tai kestävään kaupunkiin. Sen huomioon ottaminen eri aihepiireissä nostaa esille ekologian näkökulman ottamisen vakavasti, jotta voisimme olla vastuullisia (Swyngedouw 2018: 83–84). Jos pelkästään kestävän

kehityksen määritelmä ja käyttäminen on epämääräistä, voiko kestävä muovitalouskaan tuottaa yhteiskunnassa tarvittavaa muutosta?

Tärkeänä mietittävänä kysymyksenä on myös, miten muovin kierrätykseen liittyvää käsittelykapasiteettiä saataisiin tarpeeksi. Suomessa kotitalouksien kerätyt muovit menevät tällä hetkellä yhdelle käsittelylaitokselle, joten lisäkapasiteetin tarve on myös nostettu esille (Ympäristöministeriö 2018b: 19). Vaikka muovin keräys lisääntyisi kotitalouksien tasolla, muovit saatetaan joutua viemään muualle Eurooppaan käsiteltäväksi, mikä ei ole myöskään parhain mahdollinen ratkaisu. Muovitavaroiden aineellisuutta on myös mielenkiintoista pohtia ja niiden mahdollista muutosta yhteiskunnassa. Lehtonen (2015: 103) kirjoittaa, että esineiden materiaalien ja tuotannon ehtojen muuttuessa, myös yhdessä olemisen muuttuu eri skaaloilla. Muuttuuko yhteiskunta muovimarkkinoiden luomisella ja teollisuudessa tapahtuvalla tuotesuunnittelulla? Miten yksilöiden kulutustottumukset ja kierrätysidentiteetti muuttuvat, jos uusiomuovin markkinat lisääntyvät ja muovin keräyksen infrastruktuuri on saavutettavissa laajemmalle yleisölle.

Jätteen tutkiminen monesta eri näkökulmasta on tärkeää. Jäte häiritsee yhteiskunnan ja arkielämän järjestystä (Valkonen ym. 2019: 11), joten on hyvä häiritä myös omaa ajattelua ja tarkastella muovia hyvän ja pahan toiselta puolen. Tietoisuus eri kehyksistä voi myös lisätä eri toimien hyväksyttävyyttä ja parempaa ymmärrystä. Kehysten tutkimisen avulla muovijätettä ei tarkastele pelkästään ekologisen näkökulman kautta, sillä silloin huomaa, että muovi on vahvasti taloudellinen ja poliittinen kysymys. Muovin käyttö on taloudellista ja sitä kontrolloidaan paljon poliittisesti kuten Euroopan unionin direktiiveillä. Oulun paikallisnäkökulma muovijätteen hallintaan oli myös mielenkiintoinen tutkimuskohde, sillä sitä kautta tuli hyvin ilmi, miten esimerkiksi Euroopan unionin tavoitteet vaikuttavat myös paikalliseen toimintapolitiikkaan. Siinä näkyi toimintapolitiikan siirtäminen alueelliselta skaalalta toiselle rajoituksineen, sillä paikallistasolla nähdään asiat käytännöllisemmältä tasolta.

Vaikka muovijätettä halutaan osin tarkastella osana jätehallinnan kokonaisuutta, sen saama huomio esimerkiksi median kautta antaa muoville erityisen roolin yhteiskunnassa. Median kautta myös yksittäiset ihmiset voivat alkaa tiedostaa omaa rooliaan yhteiskunnallisissa ympäristöongelmissa selvemmin. Kun aiheesta puhutaan paljon, ihmisten yhteiskunnallinen vastuu konkretisoituu, mutta se voi myös

herättää vastareaktioita. Yksilön teot ja käyttäytyminen on yhdistetty laajoihin kuluttamisen kokonaisuuksiin ja siten nostettu moraaliseksi ja poliittiseksi vaatimukseksi (Lehtonen 2015: 109). Toisiin moraaliseen vastuuseen vetoaminen voi tehot, mutta toiset saattavat myös ärsyntyä, jos muovin ongelmat ja siihen liittyvät ihmisten käyttäytymismallit ovat usein esillä. Omaan kulutukseen huomion kiinnittäminen herättää yleensä tunteita, varsinkin jos omaa käyttäytymistään täytyisi muuttaa. Jätehuollon kysymyksetkin ovat usein tunteita herättäviä, esimerkiksi jätemaksuihin liittyen. Kuitenkin esimerkiksi jätteen kierrättämisellä tai muovin välttämällä ihmiset voivat tuntea tekevänsä jotain ympäristöongelmille (Hawkins 2005: 6). Esimerkiksi tuotetut yleiset ohjenuorat kuten ”vähennä ja vältä, kierrätä ja korvaa” vaikuttavat arkielämän toiminnan lisäksi niihin käsityksiin, ketä me ihmiset olemme, ja miten meidän pitäisi itseämme tarkastella. Jätekäytäntöjen muuttaminen pakottaa ihmiset refleктоimaan itseään ja omaa toimintaansa (Hawkins 2005: 5).

Haastatteluista jäi kuitenkin puuttumaan poliittisen päätöksen näkökulma haastattelun sopimisen vaikeuksien vuoksi. Tutkielman aineiston keräämiseen ja analysointiin vaikutti luultavasti myös haastattelijan kokemattomuus ja kasvokkain tapahtuvan haastattelun vaihtuminen puhelinhaastatteluksi. Lisätutkimuksena olisi mielenkiintoista tutkia kuntalaisten näkökulmaa. Esimerkiksi yhden Suomessa toteutetun kyselyn (Kunnallissalan kehittämissäätiö 2019) perusteella, ihmiset ovat entistä kiinnostuneempia kierrättämään ja haastatteluiden kautta tuli esille, että ihmiset kysyvät jätealan toimijoilta paljon erityisesti muovin keräyksestä. Myös jätehuoltoyhtiöiden ja teollisuuden tulkinta aiheeseen olisi kiinnostavaa ja voisi tuottaa myös eriäviä ja konfliktisia kehyksiä. Urbanin poliittisen ekologian teoreettinen viitekehys on hedelmällinen näkökulma jäteasioihin, sillä siten pystytään yhdistämään sosioekologisten prosessien tarkastelu poliittiseen. Omassa tutkielmassani sen kautta muovijätteen yhteiskunnalliset ja ekologiset näkökulmat yhdistyivät analyysissä, jossa kiinnitti huomiota myös eri skaaloilla tapahtuvaan toimintaan.

Arkipäiväisyydestään huolimatta muoviin ja muovijätteeseen liittyy muun muassa yhteiskunnallisia, taloudellisia, kulttuurisia ja ympäristöllisiä puolia. Kehykset antavat aineksia tutkia miten tätä monimutkaista asiaa jäsennellään. Täytyy kuitenkin muistaa, että muovijäte on globaali asia, vaikka muovinkeräyspiste saattaa olla kotipihalla.

9. Lähteet

- Alastalo, M., M. Åkerman & T. Vaitinen (2017). Asiantuntijahaastattelu. *Teoksessa* Hyvärinen, M., P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.): *Tutkimushaastattelun käsikirja*, 214–232. Vastapaino, Tampere.
- Angelo, H. & D. Wachsmuth (2015). Urbanizing Urban Political Ecology: A Critique of Methodological Cityism. *International Journal of Urban Regional Research* 39: 1, 16-27.
- Bergmann, M., S. Mützel, S. Primpke, M.T. Tekman, J. Trachsel & G. Gerds (2019). White and wonderful? Microplastics prevail in snow from the Alps to the Arctic. *Science Advances* 5: 8, 1-10.
- Biersack, A. (2006). Reimagining Political Ecology: Culture/Power/History/Nature. *Teoksessa* Biersack, A. & J. B. Greenberg (toim.): *Reimagining Political Ecology*, 3–40. Duke University Press, Durham & London.
- Blaser M. & A. Escobar (2016). Political Ecology. *Teoksessa* Adamson, J., W.A. Gleason & D. N. Pellow (toim.): *Keywords for Environmental Studies*, 164–167. NYU Press, New York.
- Brogden, M.J & J.B. Greenberg (2005). The Fight for the West – A Political Ecology of Land-Use Conflicts in Arizona. *Teoksessa* Gezon, L.L. & S. Paulson (toim.): *Political Ecology across Spaces, Scales, and Social Groups*, 41–60. Rutgers University Press, New Jersey.
- Clapp, J. & L. Swanston (2009). Doing away with plastic shopping bags: International patterns of norm emergence and policy implementation. *Environmental Politics* 18: 3, 315–332.
- Clapp, J. (2012). The Rising Tide against Plastic Waste: Unpacking Industry Attempts to Influence the Debate. *Teoksessa* Mazzolini, E. & S. Foote (toim.): *Histories of the Dustheap: Waste, Material Cultures, Social Justice*, 199–225. The MIT Press, Cambridge.
- Dekker, R. (2017). Frame ambiguity in policy controversies: critical frame analysis of migrant integration policies in Antwerp and Rotterdam. *Critical Policy Studies* 11: 2, 127–145.
- Dolowitz, D.P. & D. Marsh (2000). Learning from Abroad: The Role of Policy Transfer in Contemporary Policy-Making. *Governance: An International Journal of Policy and Administration* 13: 1, 5-24. Blackwell Publishers, USA.
- Euroopan komissio (2018). *Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle - EU:n strategia muoveista kiertotaloudessa*. 19 s.
- Euroopan komissio (2020). *Uusi kiertotalouden toimintasuunnitelma - Puhtaamman ja kilpailukykyisemmän Euroopan puolesta* 20 s
- Ellen MacArthur Foundation (2016). *The New Plastics Economy, Rethinking the Future of Plastics and Catalysing Action*. 117 s.
- Evans, M. (2009). Policy transfer in critical perspective. *Policy Studies* 30: 3, 243–268.

- Ferrão, P. & J. Fernandez (2013). *Sustainable urban metabolism*. The MIT Press, Cambridge. 244 s.
- Fjäder, P. (2016). *Merten roskaantuminen, muovit, mikromuovit ja haitalliset aineet*. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 37. 59 s. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Forsyth, T. (2011). Politicizing environmental explanations what can political ecology learn from sociology and philosophy of science? *Teoksessa* Goldman, M., P. Nadasdy, & M.D.Turner (toim.): *Knowing Nature: Conversations at the Intersection of Political Ecology and Science Studies*, 31–46 University of Chicago Press, Chicago.
- Gabrys, J., G. Hawkins & M. Michael (2013). Introduction: From materiality to plasticity. *Teoksessa* Gabrys, J., G. Hawkins & Michael, M. (toim.): *Accumulation: The Material Politics of Plastic*, 1–14. Routledge, New York.
- GAIA (2019). *Discarded – Communities on the Frontlines of the Global Plastic Crisis*. Global Alliance for Incinerator Alternatives. 45 s.
- Galli, E. (2011). *Frame Analysis in Environmental Conflicts: The case of ethanol production in Brazil*. KTH - Royal Institute of Technology School of Industrial Engineering and Management Division of Industrial Ecology, Tukholma. 106 s.
- Geyer, R., J. R. Jambeck & K. Lavender Law (2017). Production, use, and fate of all plastics ever made. *Science Advances* 3:7, 1–5.
- Gezon, L.L. & S. Paulson (2005). Place, Power, Difference – Multiscale Research at the Dawn of the Twenty-first Century. *Teoksessa* Gezon, L.L. & S. Paulson (toim.): *Political Ecology across Spaces, Scales, and Social Groups*, 1–16. Rutgers University Press, New Jersey.
- Goffman, E. (1986). *Frame analysis: an essay on the organization of experience*. 586 s. Northeastern University Press, Boston.
- Gray, B. (2003). Framing of environmental disputes. *Teoksessa* Lewicki, R.J., B. Gray & M. Elliot (toim.): *Making Sense of Intractable Environmental Conflicts - Concepts and Cases*, 11–34. Island Press, Washington.
- Haila, Y. (2001). ”YMPÄRISTÖHERÄTYS” *Teoksessa* Haila, Y. & P. Jokinen (toim.): *Ympäristöpolitiikka – Mikä ympäristö, kenen politiikka*, 21–46. Vastapaino, Jyväskylä.
- Haila, Y. (2009). Ekososiaalinen näkökulma. *Teoksessa* Haila, I. (toim.): *Vihreä teoria – Ympäristö yhteiskuntateorioissa*, 261–287. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki.
- Haila, Y. (2014). Miten käsittää uutuus?: argumentti - kehys - sulkeuma, ja muita metodologisia käsiteperheitä. *Tiede & edistys* 39: 4, 347–360. Helsinki, Tutkijaliitto.
- Hajer, M. & H. Wagenaar. (2003). Introduction. *Teoksessa* Hajer, M. & H. Wagenaar. (toim.): *Deliberative Policy Analysis: Understanding Governance in the Network Society*, 1–30. Cambridge University Press, New York.

- Haverinen, R. (2006). *Kaupunkilaisen elinympäristöongelma – Käsitteellistämistavat ja puuttumisen mallit*. Helsingin kaupungin tietokeskus tutkimuksia 2006: 11. 207 s. Helsingin kaupungin hankintakeskus, Helsinki.
- Hawkins, G. (2005). *The Ethics of Waste: How We Relate to Rubbish*. 151 s. Rowman & Littlefield Publishers. Maryland, USA.
- Heynen, N. (2014). Urban political ecology I: The urban century. *Progress in Human Geography* 38: 4, 598–604.
- Heynen, N., M. Kaika & E. Swyngedouw (2006). Urban political ecology: politicizing the production of urban natures. *Teoksessa* Heynen, N., M. Kaika & E. Swyngedouw (toim.): *In the nature of cities – urban political ecology and the politics of urban metabolism*, 1–19. Routledge Taylor & Francis Group, London & New York.
- Hirsjärvi, S. & H. Hurme (2010). *Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. 213 s. Gaudeamus Helsinki University Press, Tallinna.
- Hyvärinen, M. (2017). Haastattelun maailma. *Teoksessa* Hyvärinen, M., P. Nikander & J. Ruusuvaori (toim.): *Tutkimushaastattelun käsikirja*, 11–45. Vastapaino, Tampere.
- Josselson, R. (2013). *Interviewing for qualitative inquiry*. 206 s. The Guilford Press, New York.
- Kaisto, J. & M. Pyykkönen (2010). Johdanto – Hallinnan analytiikan suuntaviivoja. *Teoksessa* Kaisto, J. & M. Pyykkönen (toim.): *Hallintavalta – Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*, 7–24. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki.
- Keil, R. (2003). Urban Political Ecology. *Urban Geography* 24: 8, 723–738.
- Kerola, P. (2019). Minne muovijäte päättyy, kun Kiina ei enää ota sitä vastaan? Ympäristöjärjestöjen raportti: Kaakkois-Aasiaan ja kaatopaikoille. <<https://yle.fi/uutiset/3-10751262>> Luettu 15.10.2019
- Koskimäki, I. (2018). Asiantuntijat: muovin kierrätystä pitäisi ennemminkin lisätä kuin vähentää. <<https://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/asiantuntijat-muovin-kierratysta-pitaisi-ennemminkin-lisata-kuin-vahentaa/798494/>> Luettu 16.5.2019
- Kunnallissalan kehittämissäätiö (2019). *Suomalaisten ilmastoteot: kierrätys, kulutuksesta tinkiminen ja energian säästäminen*. 21 s. Helsinki.
- Leppänen, M. (2019). Kuolleen valaan vatsasta löytyi 40 kiloa muovia Filippiineillä. <<https://yle.fi/uutiset/3-10694838>> Luettu 16.5.2019
- Liboiron, M. (2016). Redefining pollution and action: The matter of plastics. *Journal of Material Culture* 21: 1, 87–110.
- Lilius, J. (2017). Urbanity as a strategic aim – Will the Nordic cities be sustainable in 2030? *Teoksessa* Kristjánsdóttir, S. (toim.): *Nordic experiences of sustainable planning: policy and practice*, 301–316. Routledge, Lontoo.

- Lähde, V. (2001). Inhimillisen elämän normit ja luonto. *Teoksessa* Haila, Y. & P. Jokinen (toim.): *Ympäristöpolitiikka – Mikä ympäristö, kenen politiikka*, 202–217. Vastapaino, Jyväskylä.
- Massa, I. (2014). Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen lähtökohtia. *Teoksessa* Massa, I. (toim.): *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen*, 11–30. Tammerprint Oy, Tampere.
- Massa, I. (2006). Mitä on arkielämän ympäristöpolitiikka? *Teoksessa* Massa, I. & S. Ahonen (toim.): *Arkielämän ympäristöpolitiikka*, 9–16. Gaudeamus, Helsinki.
- Mattila, T., M. Kujanpää, H. Dahlbo R. Soukka & T. Myllymaa (2011). Uncertainty and Sensitivity in the Carbon Footprint of Shopping Bags. *Journal of Industrial Ecology* 15: 2, 217–227.
- Meyer, J.M. (2015). *Engaging the everyday: environmental social criticism and the resonance dilemma*. 253 s. The MIT Press, Cambridge.
- Miller, P. & N. Rose. (2010). *Miten meitä hallitaan*. 345 s. Vastapaino, Tampere.
- Moore, S. A. (2011). Global garbage. *Teoksessa* Peet, R., P. Robbins & M.J. Watts (toim.): *Global Political Ecology*. 133–144. Routledge, New York.
- Moore, S.A. (2012). Garbage matters: Concepts in new geographies of waste. *Progress in Human Geography* 36: 6, 780–799.
- Muoviteollisuus ry (2018). *Muoveista luopuminen olisi vahingollista ihmisille ja ympäristölle*. 2 s.
- Nevalainen, J. (2005). Kaupunkitila ja muutoksen oikeutuksen maantiede. *Teoksessa* Lehtinen A.A. (toim.): *Maantiede, tila, luontopolitiikka – Johdatus yhteiskunnalliseen ympäristötutkimukseen*, 215–246. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.
- Njeru, J. (2006). The urban political ecology of plastic bag waste problem in Nairobi, Kenya. *Geoforum* 37: 6, 1046–1058.
- Nurmio, H. (2001). Arkielämäänsä elävä yksilö ympäristöpoliittisena toimijana. *Teoksessa* Haila, Y. & P. Jokinen (toim.): *Ympäristöpolitiikka – Mikä ympäristö, kenen politiikka*, 143–147. Vastapaino, Jyväskylä.
- Nygren, A. (2009). Poliittinen ekologia. *Teoksessa* Massa, I. (toim.): *Vihreä teoria – Ympäristö yhteiskuntateorioissa*, 151–163. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki.
- Nygård, H. (2016). *Kuopasta kiertotalouteen – Suomen yhdyskuntajätehuollon historia*. 204 s. Jätelaitosyhdistys ry, Libris Oy, Helsinki.
- OECD (2018). *Improving Plastics Management: Trends, policy responses, and the role of international co-operation and trade*. 20 s. OECD Environment Policy Paper 12.
- O’Lear, S. (2010). *Environmental Politics: Scale and Power*. 228 s. Cambridge University Press, New York.
- Oulun kaupunki (2018). *Valovoimainen Oulu - Kaupunkistrategia 2026*. 16 s.
- Oulun kaupunki (2019). *Ympäristöohjelma 2026 – kohti hiilineutraalia Oulua*. 32 s.

- Pakkausjätetilastot (2019). Pakkausjätetilastot. Pirkanmaan ELY-keskus.
https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kartat_ja_tilastot/Jatetilastot/Tuottajavastuun_tilastot/Pakkausjätetilastot Luettu 8.6.2020
- Pathak, G. & Nichter, M. (2019). The anthropology of plastics: An agenda for local studies of a global matter of concern. *Medical Anthropology Quarterly*. 33: 3, 307–326.
- Paulson, S., L.L. Gezon & M. Watts (2005). Politics, Ecologies, Genealogies. *Teoksessa* Gezon, L.L. & S. Paulson (toim.): *Political Ecology across Spaces, Scales, and Social Groups*, 17–37. Rutgers University Press, New Jersey.
- Pekonen, K. (1995). *Kohti uutta hallinta-ajattelua julkisessa hallinnossa?* 113 s. Painatuskeskus Oy, Helsinki.
- Riddell, P. (2004). *Sustainable Urban Planning – Tipping the Balance*. 335 s. Blackwell Publishing Ltd, UK.
- Ruusuvuori, J. & L. Tiittula (2017). Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. *Teoksessa* Hyvärinen, M., P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.): *Tutkimushaastattelun käsikirja*, 46–83. Vastapaino, Tampere.
- Saarikoski, H. (2006). When frames conflict: policy dialogue on waste. *Environment and Planning C: Government and Policy* 24: 4, 615–630.
- Saavalainen, H. (2019). EU aikoo rajoittaa mikromuovien käyttöä kosmetiikassa, pesuaineissa ja lannoitteissa. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006093197.html> Luettu 16.5.2019
- Sairinen, R. (2009). Ympäristöhallinnan monet teoriat. *Teoksessa* Massa, I. (toim.): *Vihreä teoria – Ympäristö yhteiskuntateorioissa*, 130–150. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki.
- Schmueli, D. F. (2008). Framing in geographical analysis of environmental conflicts: Theory, methodology and three case studies. *Geoforum* 39, 2048–2061.
- Schön D.A & Rein M (1994). *Frame Reflection: Toward the Resolution of Intractable Policy Controversies*. 272 s. New York, Basic Books.
- SECAP (2018). *Oulun kaupungin kestävän energian ja ilmaston toimintasuunnitelma (SECAP)*. toim. M. Talvitie, P. Saari & S. Matinheikki. 48 s. Oulun kaupunki.
- Sitra (2016). *Kierrolla kärkeen – Suomen tiekartta kiertotalouteen 2016–2025*. 55 s. Sitran selvityksiä 117.
- Swyngedouw, E. & N. Heynen (2003). Urban political ecology, justice and the politics of scale. *Antipode* 35: 5, 898–918.
- Swyngedouw, E. (2015). Urbanization and environmental futures – Politicizing urban political ecologies. *Teoksessa* Perreault, T., G. Bridge & J. McCarthy (toim.): *The Routledge Handbook of Political Ecology*, 609–619. Taylor & Francis Group, New York.
- Swyngedouw, E. (2018). *Promises of the Political: Insurgent Cities in a Post-Political Environment*. 232 s. The MIT Press.
- Tilastokeskus (2020). *Jätetilasto 2018 - Yhdyskuntajätteet*.

- Valkonen, J. V. Kinnunen, H. Huilaja, J. Saariniemi, R. Näsi, R. Uusisalmi & Janne Honkasilta (2017). Jätehallinta ja ympäristönsuojelu. *Sosiologia* 1, 23–42.
- Valkonen, J. (2018). Jäteyhteiskunta. *Teoksessa* Valkonen J. (toim.): *Häiritsevä yhteiskuntatutkimus*, 99–120. Lapland University Press, Rovaniemi.
- Valkonen, J. O. Pyyhtinen, T-K. Lehtonen, V. Kinnunen, H. Huilaja. (2019). *Tervetuloa jäteyhteiskuntaan! – Aineellisen ylijäämän kanssa eläminen*. 157 s. Vastapaino, Tampere.
- Vince, J. & B.D. Hardesty (2016). Plastic pollution challenges in marine and coastal environments: from local to global governance. *Restoration Ecology* 25: 1, 123–128.
- Väliaverron, E. (2014). Media-analyysi ympäristöntutkimuksessa. *Teoksessa* Massa, I. (toim.): *Polkuja yhteiskunnalliseen ympäristötutkimukseen*, 135–150. Tammerprint Oy, Tampere.
- Watts, M.J. (2015). Now and then – The origins of political ecology and the rebirth of adaptation as a form of thought. *Teoksessa* Perreault, T., G. Bridge & J. McCarthy (toim.): *The Routledge Handbook of Political Ecology*, 19–50. Taylor & Francis Group, New York.
- Xanthos, D. & T.R. Walker (2017). International policies to reduce plastic marine pollution from single-use plastics (plastic bags and microbeads): A review. *Marine Pollution Bulletin* 118: 1–2, 17–26.
- Ympäristöministeriö (2018a). *Vähennä ja vältä, kierrätä ja korvaa – Muovitiekartta Suomelle*. 34 s.
- Ympäristöministeriö (2018b). *Kierrätyksestä kiertotalouteen – Valtakunnallinen jätesuunnitelma vuoteen 2023*. 61 s. Suomen ympäristö 01/2018.
- Ympäristöministeriö (2019). Kysymyksiä ja vastauksia muoveista. <[https://www.ym.fi/fi-FI/Ymparisto/Muovit/Kysymyksiä_ja_vastauksia_muoveista\(46356\)](https://www.ym.fi/fi-FI/Ymparisto/Muovit/Kysymyksiä_ja_vastauksia_muoveista(46356))> Luettu 5.3.2020
- Ympäristöministeriö (2020a). Jätteet. <<https://www.ym.fi/fi-FI/Ymparisto/Jatteet>> Luettu 20.3.2020
- Ympäristöministeriö (2020b). Hallituksen esitys jätelain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta. 105 s.